

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIJALNI RAD

“Socijalni status jednoroditeljskih obitelji u Kantonu Središnja Bosna”
- magistarski rad -

Kandidatkinja
Križanac Mateja
Broj indeksa: 583 W/11

Mentor
Prof.dr.Udžejna Habul

Sarajevo, (lipanj, 2019.godina)

SADRŽAJ

Uvod.....	4
I. Teorijska osnova istraživanja.....	5
II. Metodološki okvir istraživanja	6
2.1. Problem i predmet istraživanja	6
2.1.1. Kategorijalno pojmovni sistem	7
2.2. Ciljevi istraživanja	8
2.2.1. Naučni cilj istraživanja	8
2.2.2. Društveni cilj istraživanja	8
2.3. Sistem hipoteza	9
2.3.1. Generalna hipoteza	9
2.3.2. Posebne hipoteze	9
2.4. Način istraživanja	10
2.4.1. Vrsta i tip istraživanja	10
2.4.2. Osnovne metode	10
2.4.3. Metode pribavljanja podataka	11
2.4.4. Vremenski period istraživanja	11
Prvi dio	
JEDNORODITELJSKE OBITELJI I SAMOHRANI RODITELJI	
1.1.Pojmovno određenje jednoroditeljske obitelji i samohranog roditelja „„„„, ...	12
1.2.Jednoroditeljske obitelji prema uzroku nastanka	13
1.2.1. Jednoroditeljske obitelji nastale zbog razvoda braka	13
1.2.1.1. Socioekonomiske posljedice razvoda braka	14
1.2.2. Jednoroditeljske obitelji nastale zbog smrti roditelja	16
1.2.2.1. Reakcije djeteta na smrt roditelja	16
1.2.3.Jednoroditeljske obitelji nastale zbog rođenja djeteta izvan braka	17
1.3.Pojmovno određenje obitelji samohranih razvedenih majki s djecom	18
1.4.Pojmovno određenje udovičke obitelji samohranih majki sa djecom	19
1.5. Pojmovno određenje obitelji vanbračnih majki sa djecom	19
1.6. Problemi samohranog roditeljstva	21
1.6.1. Problemi sa kojima se suočavaju sve jednoroditeljske obitelji	22
Drugi dio	
RODITELJSKO PONAŠANJE I PRILAGODBA SAMOHRANIH MAJKI	
2.1.Roditeljsko ponašanje u obiteljima samohranih majki	23
2.1.1.Obiteljska klima u obiteljima samohranih majki	24
2.2.Prilagodba samohranog roditelja	24
2.2.1.Životna prilagođenost majki u različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji	25
2.2.2.Prilagodba očeva	26
2.2.3.Prilagodba djece	26
2.3. Život djeteta u jednoroditeljskoj obitelji i utjecaj na čimbenike razvoja ...	28

2.3.1.Utjecaj jednoroditeljske obitelji na socioemocionalni razvoj djeteta	31
2.3.2.Utjecaj jendoroditeljske obitelji na kognitivni razvoj djeteta	32
2.4.Društvena uloga i osobnost samohrane majke	34
2.5. Pružanje podrške jendoroditeljskim obiteljima	36
2.6. Stavovi prema samohranom roditeljstvu	37
Treći dio	
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD U SISTEMU ZAŠTITE SAMOHRANIH RODITELJA	
3.1.Individualni socijalni rad sa samohranim majkama u Centru za socijalni rad	39
3.2. Korištenje životne povijesti samohrane majke u aktualnoj situaciji	41
3.3. Svrha i sadržaj socijalne dijagnoze samohranih majki	41
3.4. Osnove za socijalnu dijagnozu u Centru za socijalni rad	42
II.DIO RADA – ISTRAŽIVAČKI DIO	44
IV. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	82
V. SMJERNICE ZA BUDUĆA DJELOVANJA	84
VI. Popis tabela i slika	86
VII LITERATURA	88
7.1. Knjige	88
7.2. Stručni članci i publikacije	88
7.3. Normativni akti	89
7.4. Internetski izvor	89
VIII. BIOGRAFIJA	90
X. IZJAVA O PLAGIJARIZMU	91

UVOD

Predmet interesovanja u ovom radu će biti jednoroditeljske obitelji kao oblik uređenja obitelji koji je prisutan kako u suvremenom svijetu, tako Bosni i Hercegovini.

Specifičnost potreba i problema s kojima se te obitelji susreću u svakodnevnom životu prikazane su kroz uzroke njihova nastanka, pa će tako u fokusu biti socijalni status ovih obitelji obzirom na uzroke njihovog nastanka.

Posebno su obrađeni razvod, smrt i izvanbračno rođenje djeteta kao uzroci nastanka roditeljstva.

Jednoroditeljske obitelji nisu jedinstvena sociološka kategorija stoga ih je vrlo teško definirati. Prema riječima brojnih autora, javljaju se kao alternativa nuklearnoj obitelji koja je još uvijek najzastupljeniji, ali ne i jedini oblik uređenja obitelji.

U stručnoj literaturi se, uz izraz jednoroditeljska obitelj, kao sinonimi koriste različiti izrazi kao što su: napuštena ili nekompletna obitelj, deficijentna obitelj, razorena obitelj, krnja ili nepotpuna obitelj i slično.

Uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji su višestruki; smrt, razvod braka, napuštanje obitelji od strane jednog roditelja, izvanbračno rođenje, a u novije vrijeme tu se svrstava i dugotrajno odsustvo jednog roditelja iz bilo kojih razloga (bolest, posao, izdržavanje zatvorske kazne i slično).

Jednoroditeljske obitelji mogu biti takve od samog početka, kao rezultat osobnog opredjeljenja majke za takav oblik obiteljske organizacije (izvanbračne majke s djecom) ili ovisno o uzrocima takve postaju kasnije.

Jedan roditelj, najčešće majke, brinu za djecu bez učešća drugog roditelja.

U našoj sredini još ima predrasuda prema rastavljenim i neudanim majkama, ali se taj pristup nakon rata i velikog stradanja – ubijanja muškaraca znatno promijenio.

Ovo navodimo iz razloga što rodbina i prijatelji ovim (samohranim) majkama mogu u većoj ili manjoj mjeri dati potrebnu podršku koja je vrlo bitna u njihovom suočavanju sa ekonomskim teškoćama.¹

Pored materijalne deprivacije, teoretičari koji su više orijentirani ka desnim politikama, smatraju „ bezočinstvo ” – odsustvo očinske figure kao modela uloge, jednim od osnovnih problema jednoroditeljskih obitelji samih majki.

---

¹ Selhanović, S. (2012), Savremeni mediji i djeca: u jednoroditeljskim porodicama, Futur art, Sarajevo, str.84

Odsustvo autoratativne roditeljske figure ovi autori smatraju većim problemom od materijalne deprivacije: ono vodi u devijantnost, huliganstvo i kriminal i neće se riješiti zapošljavanjem majki, već njihovim angažiranjem oko vaspitanja djece predškolskog uzrasta što bi podrazumijevalo da im država obezbjeđuje „roditeljsku platu”.

Činjenica jeste da su obitelji samih majki pod većim rizikom da budu društveno deprivilegovane, a njihova djeca su u odrasloj dobi češće nezaposlena i slabo obrazovana, prvenstveno zbog većeg siromaštva.

Zbog svog specifičnog položaja, načina nastanka i ambivalentnog mnjenja i stavova prema njima, jednoroditeljske obitelji su predmet interesovanja istraživača stilova života obitelji, gdje se sa jedne strane percipiraju kao „društvena grupa pod rizikom”, a sa druge strane kao „znak društvenih promjena”.

U potonjem slučaju se same majke vide kao samo još jedan od mnogih stilova života obitelji ili radikalnije kao „bjekstvo od patrijarhata” nekih žena koje nastoje da svoje živote žive bez muške kontrole.

I.Teorijska osnova istraživanja

S obzirom da je u svijetu sve više prisutan trend razgradnje obitelji, što se iskazuje povećanjem broja jednoroditeljskih ili nepotpunih obitelji gdje brigu o djeci preuzima jedan od roditelja, najčešće žena/majka, to smo smatrali da ovaj društveni problem treba posebno istražiti.

Ako k tome još imamo u vidu da je ovaj problem tim postao opterećujući po bosansko-hercegovačko društvo, koje je u nedavnom ratu 1992.-1995. pretrpjelo znatne gubitke muške populacije, onda je predmet našeg interesovanja našao svoje opravdanje.

Jednoroditeljske su obitelji postojale i prije samo su imale drugaćiji društveni status. Obično su za njih korišteni izrazi kao što su: nepotpuna ili nekompleksna obitelj, razorena, roditelj bez bračnog partnera, samohrani roditelj itd.

No, sasvim je izvjesno da takve obitelji imaju zajednički imenitelj koji govori da jedan roditelj napušta obiteljsko gnijezdo ostavljajući drugom da se brine o njihovoј djeći.

S obzirom da je to najčešće majka, ona preuzima veliku odgovornost jer osim odgajanja djece mora voditi računa i o egzistenciji odnosno zarađivanju.

U tom slučaju, takve obitelji, koje sociolozi nazivaju i „poremećenim ili neuravnoteženim“ posebno su ranjive te time svojom disfunkcionalnošću mogu postati teret za društvo u cjelini.

Posljedice nastanka jednoroditeljskih obitelji, zasigurno utječu na razvoj i sazrijevanje djece.

Pojava sve većeg broja siromaštva govori da ono dolazi iz jednoroditeljske obitelji te da se većinom odnose na majke s djecom.

Ono što je karakteristika ovih obitelji jeste da one u odnosu na dvoroditeljske uglavnom žive u težoj finansijskoj situaciji pri čemu su majke prinuđene zapošljavati se.

S jedne strane tako dolazi do porasta broja zaposlenih žena, porasta razvoda brakova i djelovanja feminističkog pokreta na emancipaciju žena tj. njihovog samosvjesnog nastojanja da mijenjaju uslove svog života, a s druge, do tzv. trenda feminizacije siromaštva.

U trci za egzistencijom žene-majke, kako bi osigurale djeci bolji standard sve manje imaju vremena za odgoj djece. Otuda i mnogi problemi.

U ovome radu ćemo istražiti kakav je socijalni status samohranih majki, sa kojim problemima i poteškoćama se susreću, kakve su interakcije majke i djeteta.

II.Metodološki okvir istraživanja

2.1. Problem i predmet istraživanja

Postoji mnogo teškoća i problema s kojima se susreću samohrani roditelji. Najčešće probleme jednoroditeljskih obitelji čini teška ekomska situacija u kojoj su se našli, problemi brige za dječecu (osobito nadzora majke nad muškim djetetom), manje slobodnog vremena koje roditelj i dijete mogu zajedno provesti, što često rezultira emocionalnim poteškoćama.

Lošiji finansijski položaj jednoroditeljskih obitelji je općenito posljedica rizične ekomske pozicije na tržištu rada samih majki, sa kojima živi većina djece, njihovih niskih primanja kao i neredovnosti ili malih alimentacija od strane drugog roditelja, najčešće očeva, koji se i sami mogu suočavati sa materijalnim teškoćama izdržavanja ova dva domaćinstva, ali i posljedica neadekvatne državne podrške.

Učinci razvoda i nedovoljna ili nedostatna pažnja drugog roditelja na djetetov uspjeh u školi i odnose s vršnjacima, problemi nastali usred roditeljeve veze s nekom drugom osobom kao i narušavanje odnosa u proširenoj obitelji, stvara dodatne teškoće u funkcioniranju samohranog roditelja.

Dodatne probleme također stvara birokracija i loši programi potpore država koji postoje za ovu skupinu korisnika sistema socijalne zaštite i koji ne prate stvarne potrebe samohranog roditelja i njeno / njegovo dijete.

Veliki problem je i zapošljavanje samohranih roditelja jer poslodavci znaju za njihove povećane potrebe i teško usklađivanje radne i obiteljske uloge te se zato ne odlučuju na njihovo zapošljavanje.

U jednoroditeljskim obiteljima roditelji su izloženi većim naporima na poslu i kod kuće te preuzimaju veći psihički i tjelesni teret dječjeg odgoja i odgovornosti za djecu.

Iskustva samohranih roditelja pokazuju da ne nailaze na dovoljnu podršku društva u ostvarenju svoje odgovorne obiteljske uloge. Samohrani roditelji suočeni su s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile izvan braka. One su često izložene osuđivanju, ismijavanju, podcjenjivanju i odbija im se pružiti podrška. Predrasude prema roditeljima, osobito ženi, dovode i do stigmatizacije djece.

Samohrane su majke češće slabije prilagođene i manje zadovoljne životom u odnosu na one u dvoroditeljskim obiteljima.

Pritom, važnu ulogu imaju ekonomski poteškoće, nezaposlenost i nedostatna podrška ili razumijevanje rođaka i prijatelja, ali i šire okoline.

Samohrani roditelji suočavaju se s više stresnih životnih događaja (uključujući rastavu braka, smrt partnera ili izvanbračnu trudnoću), povećanim zahtjevima uslijed samostalnog obavljanja obiteljske uloge, povećanim ekonomskim pritiskom, većim teškoćama u usklađivanju radne i obiteljske uloge te nižom razinom percipirane socijalne podrške.

Jednoroditeljske obitelji su predmet našeg interesovanja u ovom radu i to sa posebnim osvrtom na socijalni status ovih obitelji. Činjenica je da ove obitelji ne uživaju dovoljno podrške od strane društvene zajednice i da su suočene sa nizom problema koji se reflektiraju kako na roditelje, tako i na njihovu djecu.

2.1.1. Kategorijalno pojmovni sistem

-Socijalni status je ugled ili prestiž pojedinca / skupine povezan s njegovim položajem u društvu. U modernim društвima glavna determinanta socijalnog statusa je mjesto u socijalnoj hijerarhiji, odnosno mjesto u društvenoj podjeli rada, položaj u radnom procesu.

Socijalni status povezan je i sa percepcijom pripadnosti nekoj primarnoj ili sekundarnoj skupini koja uživa veći ili manji ugled u društvu.

U modernoj sociologiji socijalni status mjeri se indikatorom tzv. socio-ekonomskog statusa (SES) kao što su indeks prihoda, stupanj obrazovanja i prestiž radnog mjesta .

-Jednoroditeljska obitelj je obitelj u kojoj dijete ili djeca žive sa jednim roditeljem.

Pojam jednoroditeljska obitelj skovali su feministički sociolozi po ugledu na anglosaksonski izraz *one-parent-family*.

Ovaj pojam zamijenio je termine „rizična“ i „devijantna“ obitelj. Jedan roditelj, većinom majke, brinu za djecu bez učešća drugog roditelja.²

Kao glavni uzroci nastanka jednoroditeljske obitelji su: *razvod, smrt i rođenje djeteta van braka.*

-Razvod u najširem smislu označava prestanak bračne zajednice u trenutku kada su oba bračna partnera živa.

-Udovištvo ili smrt bračnog partnera jedno je od najstresnijih događaja. Smrt roditelja čini se najrazornijom od svih životnih stresova koje dijete može doživjeti. Reakcije djeteta na smrt roditelja nastaju uglavnom pod utjecajem dobi, spola, emocionalnog i kognitivnog razvoja, odgovora živog roditelja i adekvatne brige.

-Izvanbračno rođenje je složen pojam i sadržava rođenja u nekoliko tipova partnerskih odnosa. Dijete rođeno izvan braka može biti plod partnerskog odnosa kohabitacije u kojem roditelji žive zajedno u zajednici koja nije brak, ali i odnosa odvojenog zajedničkog života u kojem su roditelji u intimnoj vezi, ali žive odvojeno, najčešće svaki kod svojih roditelja. Dijete može roditi i samohrana majka, dakle majka koja u trenutku rađanja nije u konzensualnoj vezi s ocem djeteta.

2.2. Ciljevi istraživanja

2.2.1. Naučni cilj istraživanja

Cilj ovog rada je upoznati i pobliže objasniti položaj jednoroditeljskih obitelji na području Kantona Središnja Bosna te ukazati na oblikosocijalne podrške i poteškoće sa kojima žive samohrani roditelji.

2.2.2. Društveni cilj istraživanja

Promjene u strukturi obitelji nailaze na različite društvene reakcije, a negativan stav društva prema jednoroditeljskim obiteljima može generirati društvenu ranjivost ove skupine.

Nerazumijevanje okoline utječe ne samo na ponašanje drugih osoba prema samohranim roditeljima i njihovoj djeci, nego i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva.

Kako bi se povećao uvid u doživljaj novih oblika obitelji u našem društvu, potrebno je provesti istraživanje stavova roditelja različitog bračnog statusa i spola prema samohranom roditeljstvu, te provjeriti povezanost stavova prema samohranom roditeljstvu s ostalim sociodemografskim obilježjima roditelja.

---

²Segelan, M. (2009), Sociologija porodice, Clio, Beograd, str.193

Cilj je stvaranje sigurnije sredine i boljih uvjeta za kvalitetniji život obitelji koju izdržava jedan roditelj kao i njenog ravnopravnog statusa sa obitelji sa dva roditelja.

Podrška jednoroditeljskim obiteljima mora biti sistemska i sveobuhvatna na svim nivoima, a mјere podrške preventivne, pogađajući uzrok a ne posljedične koje saniraju probleme, što je daleko teže postići.

Također, cilj je pružiti stručnu pomoć, savjete, edukacijsku suradnju sa institucijama, bržu naplatu alimentacije kao i zaštitu maloljetnog djeteta, pružanje besplatnih pravnih savjeta i pomoći, uz pomoć socijalne radnice koja im omogućava bržu komunikaciju i ostvarivanje usluga koje pružaju socijalne institucije.

2.3. Sistem hipoteza

2.3.1. Generalna hipoteza

Socijalni status jednoroditeljskih obitelji i problemi sa kojima su suočene u direktnoj je vezi sa uzrocima koji dovode do pojave jednoroditeljskih obitelji.

2.3.2. Posebne hipoteze

1. Uzroci jednoroditeljstva kao što su smrt bračnog ili vanbračnog partnera i razvod braka se bitno drugačije reflektiraju na socijalni status nastale jednoroditeljske obitelji.
2. Napuštanje obitelji od strane jednog roditelja u najvećoj mjeri ugrožava socijalni status obitelji.
3. Izvanbračno rođenje kao uzrok jednoroditeljstva na području Kantona Središnja Bosna nailazi na najmanju podršku od strane nadležnih institucija.
4. Svjesni izbor samohranog roditeljstva je sve učestaliji i ima najveći rizik od disfunkcije.
5. Najučestaliji vidovi jednoroditeljstva su: razvod braka i svjesni izbor samohranog roditeljstva.
6. U jednoroditeljskim obiteljima uglavnom majke vode kućanstvo.
7. Jednoroditeljske obitelji su posebno ranjive i od svih „alternativnih obitelji“ imaju najveći rizik od disfunkcije; ekonomski napor, opterećenost ulogama, nedostatak podrške partnera, tenzija od donošenja odluka nasamo.

8. Specifičan problem za jednoroditeljske obitelji predstavlja i činjenica da se o ženama (samohranim majkama) u nekoj mjeri i govori s obzirom na njihovu brojnost, ali samohrani očevi predstavljaju društvenu grupu koja je do sada bila zanemarena i prešućivana.
9. Samohrani roditelji suočeni su s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile u izvanbračnoj zajednici.

2.4. Način istraživanja

2.4.1. Vrsta i tip istraživanja

Istraživanje koje ćemo sprovesti na temu „ Socijalni status jednoroditeljskih obitelji u Kantonu Središnja Bosna “ odredili smo kao teorijsko-empirijsko istraživanje. Dakle, ovo istraživanje je teorijsko-empirijskog karaktera zbog toga što se pri ovom istraživanju oslanjamamo na teorijska saznanja o jednoroditeljskim obiteljima, a empirijsko zato što se bavi društvenom stvarnosti, odnosno jednim od društvenih problema.

2.4.2. Osnovne metode

U osnovnim metodama biti će naglasak na analizi i sintezi. Naglasak će biti stavljen na analizi jer se moraju raščlaniti svi uzroci koji dovode do pojave jednoroditeljskih obitelji, a naglasak će biti stavljen i na sintezu jer se bitni uzroci mogu sagledati zajedno kako bi se pobliže upoznali sa pojmom jednoroditeljskih obitelji kao i sa problemima sa kojima se takve obitelji nose.

Metoda analize sadržaja upotrebljena je u ovom istraživanju za detaljno proučavanje normativnih akata i raspoložive dokumentacije o socijalnoj zaštiti samohranih majki i njihove djece u ispitivanim centrima za socijalni rad.

Posebno je izvršena analiza dosjeva samohranih majki (lični list, izvještaji: socijalnog radnika, psihologa, pedagoga i timsko mišljenje).Na taj način je ostvaren uvid u relevantne činjenice o položaju i socijalnim potrebama majki.

2.4.3. Metode pribavljanja podataka

U istraživanju ove kategorije stanovništva koristit ćemo se metodom pribavljanja podataka ispitivanjem u vidu ankete. Za anketiranje ćemo koristiti anketni upitnik konstruisan za namjere ovog istraživanja, sastavljen poštujući postavljene zadatke i hipoteze.

Anketni upitnik je namijenjen roditeljima ali i predstavnicima institucija. Planirano je prikupiti podatke o socijalnom statusu samohranih roditelja, o dostupnim i zakonom zagarantovanim uslugama socijalne zaštite za samohrane majke i njihovu djecu, o potrebama i problemima sa kojima se susreću, kao i o uslovima školovanja djece.

Ipitanici u ovom istraživanju su samohrane majke koje žive same sa svojom djecom, a obraćale su se ili su upućivane zbog nastalog stanja socijalne potrebe, Centrima za socijalni rad u : Vitezu, Travniku, Novom Travniku i Busovači.

Ispitivane samohrane majke podijeljene su tri kategorije i to: samohrane razvedene majke s djecom, udovice i vanbračne samohrane majke s djecom.

2.4.4. Vremenski plan istraživanja

Opis aktivnosti	2018. IV	2018. V	2018. VI	2018. VII	2018. VIII	2018. IX
Prikupljanje građe i informacija	I mjesec					
Proučavanje građe i prikupljenih informacija		I mjesec				
Selekcija, analiza i sinteza relevantnih činjenica i spoznaja			I mjesec			
Konsultacije sa ekspertima i stvaranje generalnih zaključaka				I mjesec		
Pismeno formulisanje rezultata istraživanja					I mjesec	
Pisanje teksta, tehnička i grafička obrada podataka						I mjesec

I. JEDNORODITELJSKE OBITELJI I SAMOHRANI RODITELJI

1.1. Pojmovno određenje jednoroditeljske obitelji i samohranog roditelja

Obitelj, shodno odredbama Obiteljskog zakona FBiH, jeste životna zajednica roditelja i djece i drugih krvnih srodnika, srodnika po tazbini, usvojilaca i usvojenika i osoba iz izvanbračne zajednice ako žive u zajedničkom domaćinstvu. (čl.2 st.1 OZFBiH)³

Gledajući strukturu obitelji, obitelj se može podijeliti na *jednoroditeljsku* (dijete živi samo s jednim roditeljem, najčešća je situacija da dijete živi sa majkom) i dvoroditeljsku (djeca žive s oba roditelja).

Iako brojni autori navode kako je odrastanje u tradicionalnoj obiteljskoj zajednici, potrebno za cjelokupan i zdrav razvoj djeteta, u skorije vrijeme smo svjedoci porasta broja obitelji s jednim roditeljem.

Definicija samohranog roditelja uveliko varira ovisno o tome što se podrazumijeva pod riječi „ samohran “: sam, samostalan, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze ili podrazumijeva izraze kao što su jedan roditelj, roditelj bez bračnog partnera, roditelj koji živi sam i slično.

Samohrani roditelji su, dakle, oni roditelji koji samostalno, bez drugog roditelja skrbe o djetetu. U tom smislu, Zakon o osnovama sistema socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom u FBiH normira, ali samo u kontekstu ostvarivanja prava na smještaj u drugu obitelj, pojam samohrane majke kao one majke koja nije u braku i ne živi u izvanbračnoj zajednici, a sama izdržava svoju djecu. (čl.32 st.3) odnosno kao majku sa djetetom do godinu dana starosti i ukoliko nema sredstava za izdržavanje ili kojoj je uslijed neriješenog stambenog pitanja ili poremećenih obiteljskih odnosa potreban privremeni smještaj (čl.32.st.1).⁴

Pored ovog, Zakon o hraniteljstvu FBiH predviđa da tradicionalno hraniteljstvo, kao usluga zaštite, može biti pruženo samohranom roditelju sa djetetom u dobi od godinu dana starosti pod uvjetima predviđenim pomenutim Zakonom (čl.9 točka d.).⁵

Inače samohrano roditeljstvo ne postoji kao pravni pojam. U navedenim zakonskim propisima, radi se samo o regulaciji pojedinih prava i pitanja koja su od značaja za samohrane roditelje. Njihov položaj uglavnom ostaje nereguliran ili samo djelomično reguliran.

Ovakvo definiranje ne prepoznaje sve osobe koje u svakodnevnom životu kao roditelji sami brinu o svojoj djeci.

U literaturi se kao sinonimi izraza jednoroditeljske obitelji koriste različiti izrazi kao što su: napuštena ili nekompletna obitelj, deficijentna obitelj, razorena obitelj, krnja ili nepotpuna

³ Obiteljski zakon Federacije Bosne i Hercegovine- » Službene novine Federacije BiH « broj 31/14.

⁴ Zakon o osnovama sistema socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom, » Sl.novine FBiH « broj: 45/16.

⁵ Zakon o hraniteljstvu FBiH, » Sl.novine FBiH « broj: 19/17.

obitelj i tome slično. Koriste se i neki izrazi koji su po svom značenju uži, kao što su primjerice samohrani roditelj, roditelj samac, jedan roditelj, roditelj bez bračnog partnera, roditelj koji živi sam.

Jednoroditeljska obitelj ne mora nužno biti obitelj samohranog roditelja i djeteta/djece. Ona jest i ona u kojoj diejte/djeca žive samo sa jednim roditeljem, a da drugi roditelj ne živi u istoj obitelji, no i dalje ispunjava svoje roditeljske obaveze i koristi svoja roditeljska prava.

U većini jednoroditeljskih obitelji majke vode brigu oko kućanstva i brinu o djeci te time teret financijske, emocionalne i svake druge naravi pada na leđa jednog roditelja.

Uz njih se često spominje pojava tzv. *feminizacije siromaštva* koja se odnosi na pojavu da te žene općenito imaju veću vjerojatnost od muškaraca da postanu siromašne u većini razvijenih zemalja, a stope siromaštva djece u jednoroditeljskim obiteljima su četiri puta veće od onih u dvoroditeljskim obiteljima.⁶

No, jednoroditeljske obitelji postaju središtem sociološkog interesa tek 1960-ih kada je poslijeratna tradicionalna obitelj doživjela mnogobrojne transformacije do kojih je došlo zbog smanjenja stope fertiliteta, porasta broja razvoda, kohabitacija, povećanja izvanbračnih rođenja te proporcije ekonomski aktivnih majki.

Uobičajeno je da se o njima misli kako su podložnije stresu zato što nemaju s kim podijeliti obaveze i odgovornosti. Ipak, mnoge od tih mama misle drugačije. One su svjesne da između, na primjer, lošeg ili nasilnog braka s jedne strane i samohranog roditeljstva s druge strane, radi svoje i radi djetetove dobrobiti biraju samohrano roditeljstvo.

Samohrani roditelji suočeni su s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim majkama i majkama koje su rodile izvan braka.

Najčešće probleme jednoroditeljskih obitelji čini teška ekomska situacija u kojoj su se našli problemi, brige o djeci, osobito nadzora majke nad muškim djetetom, manje slobodnog vremena koje roditelj i dijete mogu provesti, što često rezultira emocionalnim poteškoćama.

1.2. Jednoroditeljske obitelji prema uzroku nastanka

Jednoroditeljske obitelji mogu biti takve od samog početka njihovog nastanka ili mogu nastati kao posljedica razvoda braka, smrti roditelja ili zbog rođenja djeteta izvan braka.

U slijedećem poglavlju opisana su tri najzastupljenija oblika jednoroditeljskih obitelji, mada uzroci njihovog nastanka mogu biti i druge prirode.

1.2.1. Jednoroditeljske obitelji nastale zbog razvoda braka

Općenito gledano, povećanje broja jednoroditeljskih obitelji može se povezati s povećanjem stope razvoda u mnogim zemljama.

⁶ Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z., Josipović, V. (2003). Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline. Državni zavod za zaštitu materinstva, obitelji i mladeži, Zagreb.

S povećanjem stope razvoda javlja se i povećana društvena zabrinutost te pitanja kako razvod braka utječe na djecu. Na djecu rastavljenih roditelja utječe odsutnost jednog od roditelja, ekonomske teškoće roditelja s kojim ostaju djeca (najčešće majke) i sukob među roditeljima prije i nakon razvoda.⁷

Većina provedenih istraživanja polazi od pretpostavke o mogućim teškoćama u razvoju djece iz razvedenog braka. Za normalan razvoj djeteta nužna je cjelovita obitelj ili prisutnost i briga oba roditelja.

Uz odsutnost roditelja vežu se problemi poput: smanjene roditeljske pozornosti, gubitak potpore te da često nisu u doticaju s roditeljem s kojim ne žive.

Financijska se situacija samohranih majki ozbiljno narušava, a u nekim situacijama čak i za 50% što je dodatan izvor stresora za majku.

Sukobi među roditeljima prije i nakon razvoda, stvaraju vrlo stresne situacije za dijete, roditelji ne susprežu od sukobljavnja pred djetetom, a situacija se pogoršava kada roditelji uvuku i dijete koje se mora odlučiti za jednog od roditelja .

U takvim situacijama, autori smatraju da je bolje rješenje razvod i život u jednoroditeljskoj obitelji nego da su djeca izložena stalnim sukobima. Tek kada se smanje sukobi među roditeljima, mijenja se ponašanje djece, ona postaju zadovoljnija, tako da možemo reći da na dijete štetnije utječu roditeljski sukobi nego sam razvod roditelja.⁸

1.2.1.1. Socioekonomski posljedice razvoda braka

Veliko povećanje broja razvoda treba dovesti u vezu s nivoom zaposlenosti žena jer posao ženi obezbjeđuje samostalnost.

Ipak, slika „oslobodjene žene“, ili da upotrijebimo sociološki izraz, žene koja ima moć pregovaranja, pretpostavlja da su njena primanja visoka barem isto kao i primanja supružnika.

Obiteljski raskidi vode, međutim, žene u neimaštinu, posebno kada nemaju stručne kvalifikacije ili obrazovni ili ekonomski kapital.

Dovođenje u vezu jednoroditeljske obitelji (sa stanovišta majke) i društvene ugroženosti nije proizvod samo državne ideologije.

Na primjer, u pogledu stambenog prostora, upravo majke koje su glave obitelji imaju najviše teškoća u smislu međusobnog ometanja, promiskuiteta, prenatrpanosti, rezidencijalnog statusa (one su daleko češće podstanari u socijalnim stanovima nego vlasnici); one mnogo više žele da se presele nego svi ostali u obitelji.

⁷ Čudina-Obradović, Mira i Obradović, Josip, (2006.). Psihologija braka i obitelji, Golden marketing-tehnička knjiga , Zagreb, str. 577.

⁸Ibid, str. 578.

Negativne posljedice razvoda ne pogađaju jedino žene. Jedno od istraživanja pokazalo je da su mnogi razvedeni očevi završili kao beskućnici, ne zbog gubitka posla već nakon razvoda koji je izazvaо duboku demoralizaciju, posezanje za alkoholom, gubitak posla i na kraju, gubitak prebivališta.

Za odrasle, barem za muškarce, stabilan način života počiva na tri stuba; *stanu, poslu* – koji ne obezbjeđuje samo prihode već i društvenu uklapljenost – i *obitelji* sastavljenoj od žene i djece. Kada jedan od ova tri elementa nestane, muškarci, koji kao da su u ovom pogledu mnogo ranjiviji od žena, dolaze u stanje poljuljane ravnoteže.⁹

Čini se da razvod podstiče žene da stupe u profesionalnu sferu, dok su pojedini muškarci destabilizovani toliko da iz nje izlaze.

Kolike god da su posljedice koje trpe muškarci nakon razvoda, činjenica je da ogromna većina žena u okviru jednoroditeljstva od tog trenutka mora da preuzme sve svakodnevne obiteljske obaveze.

Teza o slabljenju očinstva prepostavlja da svi muškarci apsolutno teže podijeli dužnosti, koje podrazumijevaju odgoj i obrazovanje djece, što nije dokazano.

U slučaju razvoda, po prekidu zajedničkog života, 58% alimentacija se ne isplaćuje. Jednoroditeljske obitelji ne ustručavaju se da traže pomoć, bilo financijsku, bilo u obliku usluga. Obiteljska mreža danas stoji na raspolaganju svojim članovima kako bi ih podržala, posebno u trenucima krize .

Nakon 2000.godine veza između jednoroditeljstva žena i materijalne ugroženosti posebno se uočava kod mladih majki. Prije svoje trideset pete godine samo 24% majki ima diplomu srednje škole ili višu , naspram 41% onih koji žive u zajednici. Prve djecu rađaju rano, u sredinama u kojima je otac radnik ili službenik. Ove obitelji često su u teškom stanju neimaštine.¹⁰

Na tržištu zaposlenosti nivo aktivnosti samih majki viši je od nivoa zaposlenosti majki u zajednici, kao što je još 1992. godine primijetio Klod Marten, ali upravo te žene, iako statistički određene kao „aktivne“, karakteriše nivo nezaposlenosti veći nego kod aktivnih majki.

U jednoroditeljskim obiteljima postoji velika raznolikost i na mnoge od njih istovremeno djeluje više faktora ranjivosti: mladost roditelja, rano rođenje djeteta, nedostatak života u zajednici i financijske pomoći oca, nizak nivo profesionalne kvalifikacije, nezaposlenost – što je profil koji odgovara korisnicima dodatka za samog roditelja (API) .

---

⁹ Segelan, Martin, Sociologija porodice, Clio, 2009. , str.196.

¹⁰ Ibid, str.197.

U drugim slučajevima, jednoroditeljstvo ne mora da izaziva neravnotežu i predstavlja samo prelaznu etapu između dvije zajednice.

Ovim primjerom ilustruje se pojava „dualizacije sudbine žena“ u suvremenom dobu u kome s jedne strane postoje ugrožene mlade majke, a s druge, žene koje su također same roditelji, ali koje imaju više obrazovanje i bolje zaposlenje, pa time mogu da obezbjede plaćenu pomoć za čuvanje djece.

1.2.2. Jednoroditeljske obitelji nastale zbog smrti roditelja

Smrt roditelja predstavlja tabu temu te je u životnom ciklusu smatramo najstresnijom situacijom u životu obitelji.

Tugovanje je prirođan proces koji slijedi nakon smrti člana obitelji, različit za pojedinca i obitelj te sa sobom nosi fizičke, psihološke i socijalne posljedice.

Obitelji često imaju dodatne teškoće u prilagodbi na gubitak zbog prisustva drugih stresora te je mnogo faktora o kojima ovise osjetljivost obitelji.

Ukoliko je bolest, odnosno smrt člana obitelji istovremena s važnim događajima iz neke od faza obiteljskog životnog ciklusa (npr. rođenje djeteta, proces postizanja neovisnosti adolescente, proces prepoznavanja i izražavanja emocija kod mlađe djece i sl.) to pred obitelj postavlja nekompatibilne i teško ostvarive zadatke.

Nakon smrti supružnika, odgovornost samohranog roditelja se udvostručuje te se on može osjećati nespremnim za preuzimanje zadatka.

Smrt roditelja je nenadoknadiv gubitak i ima najveće potencijalne psihološke posljedice, a reakcije djece na smrt roditelja nastaju uglavnom pod utjecajem dobi, spola, emocionalnog i kognitivnog razvoja, odgovora preživjelog roditelja i adekvatne brige.

1.2.2.1. Reakcije djeteta na smrt roditelja

Smrt roditelja je najrazorniji životni stres koji dijete može doživjeti, a svijest o nenadoknadivom gubitku može imati velike psihičke posljedice.

Dok neka djeca postaju ranjiva, druga prežive taj stres, ne razvijajući veću psihičku disfunkciju ni kratkoročno ni dugoročno.

Reakcije djece na smrt roditelja zavise od njihovih godina, spola, stupnja emocionalnog i kognitivnog razvoja, odgovora preživjelog roditelja i adekvatne brige.

Mlađoj djeci je potrebna pomoć u prepoznavanju i izražavanju svojih osjećanja i njihovog povezivanja s gubitkom.

Kod ove djece, kao i kod adolescenata, nepohodno je ostvariti neizbjegno odvajanje roditelja i djece, čije ispunjenje smrt može omesti i tako „razvojno pomjeriti“ dijete. Usljed takvih situacija, dešava se da djeca ostanu čvrsto vezana za obitelj.

U godini nakon smrti roditelja, djeca izražavaju mnoga ponašanja i emocije viđene u tugovanju odraslih. Prema tome, najutjecajniji faktor u dječjoj reakciji na gubitak roditelja proizlazi iz sposobnosti preživjelog roditelja da ne dopusti stvaranje sopstvene emocionalne distance od djece.

Pored toga, kvalitet odnosa unutar obitelji, koji je prethodio gubitku, utjecati će, kako na promijene u obitelji, tako i na njenu sposobnost prilagođavanja.

Tugovanje kao prirođan proces slijedi nakon smrti i različit je za pojedinca i obitelj. Nakon smrti najčešće nastupa: šok i negiranje, zatim slijedi faza žudnje. Od njenog inteziteta ovisi i stupanj dezorganizacije te kvalitet reorganizacije koje slijede.

1.2.3. Jednoroditeljske obitelji nastale zbog rođenja djeteta izvan braka

Jedan od novih svjetskih trendova u strukturi obitelji jest povećanje broja obitelji gdje su djeca rođena izvan braka.

Vanbračno dijete, koje je u načelu dijete čiji roditelji nisu bili u braku u vrijeme njegovog začeća, može biti, eventualno, priznato od jednog ili drugog ili od oba roditelja.

Broj djece rođene u vanbračnoj zajednici je najviši u posljednja dva stoljeća, jer je imati vanbračno dijete postalo sasvim uobičajena stvar, barem u većim urbanim sredinama.

Bez obzira, da li je takvo rođenje izbor roditelja ili ne, ovi roditelji imaju posebno tešku zadaću jer roditeljstvo od samog početka ostvaruju sami i bez podrške partnera, kako je to kod onih koji se razvedu ili uslijed smrti partnera, ostanu jedini roditelj.

Ovakva situacija donekle ubrzava period prilagodbe jer roditelj od samog početka formira obitelj kao jedini roditelj i brže prihvata tu ulogu.

Naravno da je i u ovom slučaju izuzetno važno postojanje socijalne mreže podrške, naročito u postporođajnom periodu, kako bi se izbjegle moguće psihološke komplikacije uslijed straha od roditeljske uloge.

Rizici za adekvatan razvoj i adaptaciju djece postoje u sredinama koje još uvijek takvo rođenje smatraju neprikladnim, amoralnim i slično, pa ne samo da stigmatiziraju i isključuju iz socijalnog okruženja roditelja nego i vanbračno rođenu djecu.

Takva obitelj najčešće nastaje zbog nemamernog roditeljstva ili su dobrovoljne jednoroditeljske obitelji.

Dobrovoljne jednoroditeljske obitelji poznate su u literaturi pod nazivom solo-majke, samostalno majčinstvo ili usamljeno majčinstvo.

U današnje vrijeme, primjećuje se da mnogo žena odlučuje osnovati obitelj bez bračnog partnera, dok se u prijašnjim vremenima uz neudane majke redovito vezalo niže obrazovanje, siromaštvo, neželjena trudnoća i mlada, adolescentska dob, itd.

Kod oblika jednoroditeljske obitelji gdje je dijete rođeno izvan braka postavlja se pitanje koliko su takvi oblici obitelji povoljni za dobrobit djeteta i napredak roditelja. Većinom su to žene zrelije dobi (starije od 30 godina) te osim dobro pripremljenog roditeljstva, one svojem djetetu nastoje osigurati stalni kontakt s muškim članom obitelji: bratom, stricem, itd.

Postavlja se pitanje zašto se žena odlučuje na samostalno majčinstvo. U većini društava tradicionalne vrijednosti su vezane za djecu, što znači da su djeca poželjan i vrijedan cilj, a imati djecu je društvena norma za odrasle pojedince .

Žene se odlučuju na samostalno majčinstvo iz više razloga: nisu mogle vezu u kojoj je začeto dijete pretvoriti u brak, ne mogu ostvariti vezu i boje se kašnjenja „ biološkog sata “, odbijaju ostale uloge koje im se nameću u životu, itd.

1.3. Pojmovno određenje obitelji samohranih razvedenih majki s djecom

To su nepotpune obitelji u kojima poslije razvoda braka sama majka živi zajedno s djecom. Ova vrsta nepotpunih obitelji je brojna, jer odlukom suda u većini slučajeva djeca se povjeravaju majki na brigu i staranje poslije razvoda braka .

Prema tome, u većini slučajeva djeca poslije razvoda braka dijele sudbinu majke a ne oca . S obzirom, da je društveno – ekonomski položaj oca u prosjeku povoljniji, jasno je da položaj djece koja ostaju sa majkom nije zavidan .

Prilikom razmatranja ovih pitanja ne smije se izgubiti iz vida visina alimentacije, koja je često simbolična u odnosu na ukupna primanja oca. U mnogim slučajevima alimentacija se neradovito plaća od strane oca, pa je majka prinuđena da je ostvaruje preko suda .

Položaj majke i djeteta poslije razvoda nije isti u svim slučajevima. Kada je riječ o položaju djeteta treba razlikovati četiri situacije: a) roditelji i poslije razvoda održavaju korektne odnose povodom djeteta uz obostrano poštovanje; b) odnosi između roditelja su loši i izražavaju se u direktnom sukobu i neprijateljstvu; c) odnosi između supruga nisu ni dobri ni loši; roditelji ne surađuju međusobno, ali nisu ni u otvorenom sukob ; d) roditelji se optimaju oko naklonosti djeteta i oboje ga obasipaju pretjeranom pažnjom želeći da ga više emotivno privežu za sebe.¹¹

Prva situacija je najrjeđa, druga znatno češća, treća najčešća, a četvrta kao i prva nije procentualno u velikom broju zastupljena .

---

¹¹ Dr.Mladenović, M., Društvena zaštita porodice i dece , Rad , Beograd , 1973.godine , str.86.

U našem istraživanju zastupljene su samohrane razvedene majke s djecom koje su u lošim odnosima sa svojim bivšim supruzima, jer ne ispoljavaju nikakve interese za svoju djecu (neredovno ih viđaju i ne plaćaju alimentaciju).

S obzirom da Centar za socijalni rad u funkciji organa starateljstva učestvuje na zahtjev suda u mirenju i davanju mišljenja o povjeravanju djece prilikom razvoda braka, zato je i najviše razvedenih samohranih majki i zastupljeno u našem istraživanju.

Sa druge strane, problem viđanja djece, alimentacije i tužbe za izmjenu odluke o dodjeli djece, obavezuju razvedene supružnike da se službeno obraćaju Centru za socijalni rad.

1.4. Pojmovno određenje udovičke obitelji samohranih majki s djecom

To su nepotpune obitelji koje nastaju prirodnom smrću ili pogibijom oca. Predmet našeg istraživanja su udovice koje žive same sa svojom djecom bez pomoći rodbine .

Dvojako se ispoljavaju problemi udovice s djecom: jedan broj udovica se obraća Centru, kao Organu starateljstva radi ostvarivanja određenih prava za djecu i sebe (postavljanje majke za staratelja djeci u ostavinskoj raspravi o očevoj imovini i dr.), u drugom slučaju zbog nepovoljnog ekonomskog položaja i nastalog stanja socijalne potrebe obraćaju se Centru za socijalni rad radi određenih oblika zaštite .

Socijalni položaj udovičkih obitelji u tjesnoj je vezi sa socijalnim položajem umrlog ili pognulog oca. Znatno povoljnija ekonomska situacija je u slučajevima gdje je otac bio socijalni osiguranik, nego kada je bio zemljoradnik ili bez stalnog zanimanja.

S obzirom, da je drastično prekinut zajednički obiteljski život, pojedine udovice pojačanom ljubavlju i brigom posvećuju se vaspitanju i podizanju svoje djece .

U nekim slučajevima ta naglašena briga prima i patološke okvire, koji osujećuju normalan razvoj naročito muškog djeteta. Po pravilu, udovice se nerado odvajaju od svoje djece.

1.5. Pojmovno određenje obitelji vanbračnih samohranih majki sa djecom

Vanbračna zajednica, u smislu OZFBiH,jeste zajednica života žene i muškarca koji nisu u braku ili vanbračnoj zajednici sa drugom osobom, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete, a imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u vanbračnoj zajednici smatra se njihovom zajedničkom stečevinom i ona se po Zakonu tretira kao i imovina bračnih partnera.

U pogledu trajanja vanbračne zajednice možemo razlikovati: kratkotrajni vanbračni odnos, privremenu vanbračnu zajednicu i trajnu vanbračnu zajednicu (konkubinat je kada vanbračna majka rađa drugo i treće dijete sa istim čovjekom).¹²

Prema uzrastu vanbračne zajednice mogu zasnivati: obje punoljetne osobe, obje maloljetne osobe te jedna punoljetna i jedna maloljetna osoba.

Prema aktualnom bračnom statusu vanbračne zajednice se mogu zasnovati kada se: nijedan partner ne nalazi u braku, oba partnera nalaze u braku, ali ne međusobnom i jedan partner nalazi u braku sa trećom osobom, a drugi partner nije u braku.

Vanbračne zajednice se završavaju: sklapanjem braka, smrću jednog ili oba partnera i napuštanjem od strane jednog partnera.

Postoje velike razlike između pojedinih vanbračnih zajedница u pogledu sadržine odnosa između vanbračnih partnera.

S obzirom da je vanbračna zajednica faktička zajednica, jer nastaje neformalnim putem, ona i prestaje faktičkim putem.

Vanbračni otac jednostavno napušta svoju vanbračnu suprugu i dijete (rjeđe djecu). Pravne posljedice postoje samo u odnosu na dijete ako ga je vanbračni otac priznao ili je utvrđeno očinstvo odlukom suda.

Pod samohranom vanbračnom majkom s djetetom smatramo vanbračne majke koje žive same sa svojom djecom, bez obzira na dužinu trajanja vanbračne zajednice i da li je očinstvo priznato, utvrđeno ili nije utvrđeno.

Obitelji samohranih vanbračnih majki sa djecom su jedan poseban oblik nepotpunih obitelji. Iako postoje izvjesne, pravno statusne razlike između tri grupe samohranih majki, mnogo više je atributa koji su zajednički ovim trima skupinama samohranih majki.

To se prvenstveno odnosi na njihov socio-ekonomski položaj i mogućnosti uspješnog vaspitanja i školovanja svoje djece.

Sve proučavane obitelji samohranih majki, pored toga što su nepotpune, one su u određenoj mjeri i sa poremećenom strukturom, jer nisu u mogućnosti da bez Centra za socijalni rad obavljaju uspješno svoje roditeljske funkcije.

Smatramo da je ova napomena neophodna, jer ima nepotpunih obitelji samohranih majki koje i pored nedostatka oca uspješno ispunjavaju svoje obiteljske funkcije.¹³

Stoga, u vezi sa navedenim, važno je naglasiti da se u teoriji i relevantnim propisima navode različiti faktori koji dovode do nastanka samohranog roditeljstva i da su to najčešće smrt supružnika ili vanbračnog partnera, razvod braka ili rastava i odsustvo drugog roditelja iz određenih razloga.

---

¹² Dr.Bosanac, M., Vanbračna porodica, EDOK, Zagreb, 1967.

¹³ Milovanović , Milorad , Društvena zaštita samohranih majki u Centru za socijalni rad , Viša škola za socijalne radnike , Beograd , 1980. , str. 18.

U zavisnosti od faktora koji dovode do pojave samohranog roditeljstva mi možemo konstatirati da samohrano roditeljstvo može biti kao takvo u faktičkom i u pravnom smislu. U svakom slučaju, shodnmo literaturi u ovoj oblasti, pojam samohranog roditelja i jednoroditeljske obitelji upućuje na roditelja koji se sam brine o djetetu odnosno obitelj koju čine samohrani roditelj i njegovo dijete.

Pojmovi jednoroditeljske obitelji i samohranog roditelja nisu sinonimi. Radi se o različitim fenomenima o roditeljstvu i o obitelji kao društvenoj grupi.

Samohrani roditelj je dio jednoroditeljske obitelji u najvećem broju slučajeva, ali sam roditelj ne može biti u položaju samohranog roditelja.

Zato, predmet našeg interesovanja jeste samohrani roditelj koji se u pravnom i faktičkom smislu sam stara o djetetu, a termin jednoroditeljska obitelj koristit ćemo da označimo obitelj koju čini samohrani roditelj i njegovo dijete.

1.6. Problemi samohranog roditeljstva

Samohrani roditelji se u sistemu koji ih kao takve ne prepoznae, suočavaju sa brojnim problemima, kao što su: neriješeno stambeno pitanje, nezaposlenost, diskriminacija prilikom zapošljavanja, diskriminacija na radu i u vezi sa radom, nedostatak novca, izostanka plaćanja izdržavanja za dijete od strane drugog roditelja, nedostatak pomoći drugog roditelja u procesu brige o djetetu, neinformiranost samohranih roditelja o njihovim pravima, odsustvo adekvatne društvene-institucionalne i vaninstitucionalne podrške, itd.

Prema istraživanju, iz perspektive žena, varijabla bračnosti igra važnu ulogu u mogućnosti dolaženja do posla. Na to upućuje podatak da 68,7% ispitanica smatra da zaposlenje lakše mogu pronaći osobe koje nisu u braku, potom slijedi postotak od 18,6% ispitanica koje smatraju da osobe koje su u braku i imaju djecu mogu lakše naći posao i 10% ispitanica koje smatraju da do posla lakše dolaze osobe koje su u braku i bez djece.¹⁴

Evidentno je da se bračnost pojavljuje kao važan kriterij za dobivanje posla nakon starosne dobi. No, s druge strane, ovaj kriterij u bh.radnom zakonodavstvu, za razliku od odredaba u Zakonu o zabrani diskriminacije, nije eksplicitno prepoznat kao jedan od faktora na temelju kojeg seneka osoba koja traži zaposlenje ili je zaposlena stavlja u neravnopravan položaj.

U pogledu dobivanja otkaza, stoji podatak da su u najvećem postotku isti dobivale (jednom ili više puta) razvedene majke, od kojih većina živi u jednoroditeljskim obiteljima.

---

¹⁴Bašić, S., Miković, M. (2012.). Rodne (ne) jednakosti na tržištu rada u BiH- Ženska strana priče. Udruženje Žene ženama, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Sarajevo, str.81.

Tome u prilog ide teza da su kod poslodavaca na udaru za prekid radnog odnosa, odnosno dobivanja otkaza na poslu, pored žena koje su u braku i žene koje žive u jednoroditeljskim obiteljima. Dok su udovice u znatno manjem broju dobivale otkaz, što može govoriti o određenom senzibilitetu i solidarnosti s ovom kategorijom uposlenih.

Zakonom o radu FBiH, Zakonom o radu RS i Zakonom o radu BD detaljno je uređena zabrana diskriminacije u oblasti rada i radnih odnosa.

1.6.1. Problemi sa kojima se suočavaju sve jednoroditeljske obitelji

Sve jednoroditeljske obitelji suočavaju se sa stresom. Biti samohrani roditelj je najčešće stresno i teško. Bez obzira na razloge, samohrani roditelji se susreću sa više očekivanih i neočekivanih problema odjednom.

Često se pitaju hoće li ikada ponovno biti sretni, opušteni i imati osjećaj kontrole nad sopstvenim životom. Neki mogu čak toliko biti zatečeni novom situacijom pa postanu nesposobni da preuzmu bilo šta.

Roditelji ipak trebaju imati uvijek na umu da briga o djeci ne smije prestati pa čak i kada nisu sigurni da se mogu brinuti i o sebi.

Važno je da samohrani roditelji prihvate da je određena količina stresa uvijek dio roditeljstva, bez obzira na to odgaja li dijete roditelj sam ili ga odgaja zajedno sa bračnim partnerom. Ali, činjenica jeste da je u samohranom roditeljstvu prisutno više stresa, jer je teže ako jedan roditelj brine o svemu. Ako samohrani roditelj osjeća da je pod stresom to ne znači da je loša osoba ili „slabić“.

Kada roditelj iz bilo kojeg razloga postane jedini koji brine o djetetu / djeci, skoro da je neminovalo da u početku bude nesiguran i u strahu jer ne zna šta ga očekuje u budućnosti, odnosno šta bi konkretno trebalo učiniti da se prilagodi novonastaloj situaciji i na novi način organizira svoj život.

Ostali problemi: Samohrani roditelji susreću se sa brojnim teškoćama koje se odnose na njihov društveni život (održavanje starih i sklapanje novih prijateljstava, izlasci), poslovni život (mogućnost i diskriminacija pri zapošljavanju, slabije plaćeni i manje kvalitetni poslovi, zatim obiteljski (podrška šire obitelji, posebno kod rješavanja egzistencijalnih problema i pomoći kod odgoja djece, stigmatizacija kompletne obitelji i djeteta, posebno izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile izvan braka) i ljubavni život (pronalaženje novog partnera i održavanje zadovoljavajuće veze).

Budući da je procenat nezaposlenih među samohranim roditeljima i članovima jednoroditeljskih obitelji alarmantno visko, a ekomska kriza je dovela do toga da ima sve manje prilika za stalne, povremene i honorarne poslove za sve, taj je problem još izraženiji kod ove populacije, jer su generalno nepoželjna radna snaga, zbog straha poslodavca da će često biti odsutni kada su djeca bolesna, kao i da neće biti 100% skoncentrirani na poslu, zbog duplog stresa sa kojim se moraju svakodnevno nositi.

Režije i svakodnevne troškove plaćaju jedva ili nikako. Rijetki su oni kojima ovo nije problem, a većina ima razne reprograme dugova ili su na sudovima zbog nepravovremenog plaćanja računa.

Posebno treba naglasiti da samohrani očevi predstavljaju društvenu grupu koja je dosada bila vrlo zanemarena i prešućivana.

Oni sami za sebe govore da su u usporedbi s majkama, "nevidljivi" u društvu i osjećaju se usamljenima i društveno izoliranim.

II. RODITELJSKO PONAŠANJE I PRILAGODBA SAMOHRANIH MAJKI

2.1. Roditeljsko ponašanje u obiteljima samohranih majki

Općenito, roditeljsko ponašanje je vrlo važno za dječji razvoj jer po njemu i sama djeca uče oblikovati svoje ponašanje.

U svom istraživanju, Keresteš je ispitivala utjecaj jednoroditeljske obitelji, odnosno samohranog majčinstva na procjene tri dimenzije roditeljskog ponašanja (prihvatanje djeteta, psihološka kontrola, bihevioralna kontrola) od strane majki i djece te je htjela provjeriti interakcijski utjecaj spola djeteta i obiteljske strukture na majčinu i djetetovu percepciju ispitivanih obiteljskih procesa.¹⁵

Prihvaćajuće ponašanje opisuje kao ponašanje prožeto emocionalnošću, toplinom, podrškom, ljubavlju, responzivnošću i njegovanjem.

Dimenzije kontrole koje proučava su psihološka i bihevioralna kontrola.

Psihološka kontrola se odnosi na roditeljeve pokušaje kontroliranja djetetova psihološkog i emocionalnog svijeta, a sastoji se od onih postupaka koji onemogućuju razvoj djetetove psihološke nezavisnosti i samostalnosti, kao što su izazivanje osjećaja krivice ili uskraćivanje ljubavi, dok se bihevioralna kontrola odnosi na roditeljeve pokušaje reguliranja djetetova ponašanja, osobito nepoželjnog, a svodi se uglavnom na određivanje granica i pravila ponašanja.

Ovo istraživanje je pokazalo da samohrane majke izvještavaju o slaboj kontroli svojega djeteta, i bihevioralnoj i psihološkoj. Kod samoprocjene prihvatanja djeteta, samohrane majke izvjestile su o većem prihvatanju ženske nego muške djece, dok su majke iz obitelji s oba roditelja izvjestile o jednakom prihvatanju oba spola.

Također, utvrđena je razlika u načinu na koji samohrane majke i majke iz obitelji s oba roditelja procjenjuju ispitivane obiteljske procese, odnosno oblike roditeljskog ponašanja, dok struktura obitelji nema utjecaja na djetetovu percepciju majčinog ponašanja.

¹⁵ Keresteš, Gordana 2001, Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki , Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja, Zagreb, str.903-925

Najveća razlika opažena je u samopercepciji majki na području kontrole djetetova ponašanja pri čemu su samohrane majke izvjestile o slabijoj kontroli nego majke iz obitelji s oba roditelja.

U istraživanju se uočilo da spol djeteta ima značajan efekt na djetetovu procjenu majčina prihvaćanja i majčine psihološke kontrole pri čemu djevojčice izvještavaju o većem majčinu prihvaćanju nego dječaci te o slabijoj psihološkoj kontroli.

Broj djece u obitelji značajno je povezan jedino s djetetovom procjenom majčina prihvaćanja, djeca koja imaju veći broj braće i sestara izvještavaju o slabijem majčinu prihvaćanju.¹⁶

2.1.1. Obiteljska klima u obiteljima samohranih majki

Obiteljska klima definirana je kao međusobna podrška članova obitelji i obiteljska kohezivnost, odnosno emocionalna povezanost članova obitelji. Što se tiče ukupne obiteljske atmosfere u obiteljima gdje je došlo do razvoda braka, istraživanja pokazuju kako nakon razvoda može doći do smanjenja obiteljske topline i kohezivnosti.

Pokazalo se da su takve razlike prisutne još i prije nego što dođe do razvoda braka. U istraživanju koje je ispitivalo ukupnu obiteljsku klimu utvrdilo se da je majčina emocionalna toplina i količina interakcije s djetetom, kao i ozbiljnost svađa s djetetom veća u heteroseksualnih samohranih majki i majki lezbijka nego kod majki iz tradicionalnih obitelji.¹⁷

U istoimenom istraživanju, samohrane majke ženske djece izvjestile su o boljoj obiteljskoj klimi nego samohrane majke muške djece.

Iz toga se može zaključiti da samohrano majčinstvo može povećati emocionalnu bliskost između majke i ženske djece, ali i smanjiti emocionalnu bliskost između majke i muške djece .

2.2. Prilagodba samohranog roditelja

U jednoroditeljskim obiteljima vrlo je važna prilagodba roditelja za uspješno funkcioniranje obitelji.

Općenito, postoji slaganje da je odrastanje u obiteljima s oba roditelja najbolje za dijete, no nema jasnih slaganja postoji li razlika među različitim vrstama jednoroditeljskih obitelji.

---

¹⁶ Keresteš, Gordana 2001, Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki , Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja, Zagreb, str.914.

¹⁷ Ibid, str.907.

U stručnoj literaturi su većinom provedena istraživanja o prilagodbi samohranih majki jer one čine većinu jednoroditeljskih obitelji.

2.2.1. Životna prilagođenost majki u različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji

Samohrane su majke češće slabije prilagođene i manje zadovoljne životom u odnosu na one u dvoroditeljskim obiteljima.

Pritom važnu ulogu imaju ekonomski poteškoće, nezaposlenost i nedostatna podrška ili razumijevanje rođaka i prijatelja kao i šire okoline.

Na majčino zadovoljstvo životom utječe i podrška koju dobiva od bliže okoline, na koju mogu utjecati i stavovi društva o samohranim majkama.

Prema istraživanjima, najpovoljniji su stavovi prema udovičkim obiteljima, zatim rastavljenim roditeljima, a najnegativniji stav je prema nikad vjenčanim roditeljima.

Navedene tri vrste jednoroditeljskih obitelji se razlikuju po socio-ekonomskom statusu i djelomično socijalnoj prihvaćenosti, odnosno odnosu rođaka prema obitelji.

Rastavljene majke i one koje su rodile izvan braka ponekad nailaze na predrasude okoline koja negativno prosuđuje o njihovoj moralnosti.

Mnogo je povoljniji stav prema udovicama. Moguće je i sažalijevanje roditelja samaca, a vrlo se rijetko ističu pozitivne strane jednoroditeljskih obitelji, poput veće odgovornosti i uključenosti djece u kućanske poslove, boljeg slaganja između roditelja i djece i slično.

Kada se uspoređuju rastavljene i neudane majke, razlike idu u prilog rastavljenim majkama. Rastavljene su majke bolje obrazovane, imaju bolje prihode i u većem su stupnju zaposlene od neudanih majki.

Premda su rastavljene majke boljeg socio-ekonomskog statusa od neudanih, one to tako ne doživljavaju jer su usmjerene na negativne promjene povezane s prijelazom na samostalno majčinstvo.

U pogledu traženja i dobivanja socijalne podrške, rastavljene su majke, kad su se udale, postale neovisne ili manje ovisne o članovima svoje primarne obitelji, pa bi im traženje ili dobivanje pomoći od članova obitelji nakon rastave moglo značiti bračni neuspjeh ili gubitak nezavisnosti.

Neudane majke trajno se oslanjaju na podršku obitelji i smatraju to prikladnim. Za udovice možemo pretpostaviti da su i one kao i neudane majke, u odnosu na rastavljene, u povoljnijem položaju kada je riječ o podršci obitelji i okoline.

2.2.2. Prilagodba očeva

Mnogo je manje istraživanja o prilagodbi očeva po nastanku jednoroditeljske obitelji. Iako su roditelji ravnopravni pred zakonom, još uvijek se djeca češće povjeravaju majci, pogotovo ako je dijete mlađe.

Pretpostavka je da se očevi lakše odriču brige o djeci, no posljednjih nekoliko godina ova praksa se mijenja pa se češće događa da očevi vode borbu za brigu o djeci.

Kao i majke, očevi osjećaju zabrinutost i depresivnost uslijed prilagodbe, prate ih ekonomski teškoće i veća odgovornost.

Samohrani očevi svjedoče da su očevi, kad su djeca u pitanju, u podređenom položaju u odnosu na majke, svejedno u kojim se situacijama djeca našla. Obezvrijedjeni smaohrani očevi već nekoliko godina ukazuju da to nije izmišljotina, nego da se to sve može naći u sudskim presudama u bosansko-hercegovačkim sudovima, ali i u osbnim iskazima samohranih očeva danim u prostorijama Centra uza socijalni rad.

Danas, većina očeva želi sudjelovati u odrastanju svoje djece, neki instinkтивно znaju odgajati, drugi se polako uključuju, a većini treba ponoć kako bi izgradili samopouzdanje i stekli roditeljske vještine.

Neka istraživanja su pokazala da su muškarci skloniji suicidu nakon razvoda braka te za njih kriza nastupa neposredno nakon rastave braka dok je kod žena stresnija situacija prije same rastave. Očevi, koji najčešće odlaze od kuće, djecu obasipaju poklonima, popustljivi su prema njima te ih često posjećuju, no, što više vremena prolazi, to i očevi provode manje vremena s djecom, pogotovo sa kćerima.

Istraživanje koje su provele Gasser i Taylor navodi da rastavljeni samohrani očevi smatraju da su dobro prilagođeni, relativno slobodni od problema, te da imaju više prijatelja nego dok su bili u braku, kao da su željeli dokazati da mogu uspješno odgajati djecu, poput majki.¹⁸

Očevi udovci nisu se smatrali tako dobro prilagođenima. Autorice navode da su očevi udovci bili više orijentirani očuvanju starih prijateljstava i veza stečenih tijekom braka, te se nisu mogli posvetiti aktivnostima kojima su se prije bavili, zbog nedostatka vremena.

2.2.3. *Prilagodba djece*

Djeca nemaju mogućnost izbora okolnosti u kojima će odrastati, a kvalitetno obiteljsko okruženje u djetinjstvu važno je za životnu uspješnost svake odrasle osobe.

Da bi osigurala povoljne psihološke uvjete za djetetov razvoj, obitelj mora imati kvalitetne odnose među svojim članovima te podršku šire okoline i društva.

---

¹⁸Gasser, R.D., & Taylor, C.M. (1976.). Role adjustment of single parent fathers with dependent children. The Family Coordinator, 25 (4), 397-401.

Najčešći nepovoljni čimbenici koji u obitelji rezultiraju problemima kod djeteta, a kasnije se prenose i u odraslu dob, jesu nedostatak kvalitetnog i pozitivnog odnosa među roditeljima, smrt člana obitelji, rastava, izostanak podrške šire obitelji, bolest, teške emocionalne situacije i dr.¹⁹

U psihologiskoj literaturi dvoroditeljska obitelj s dva biološka roditelja smatra se najpovoljnijom obiteljskom strukturu za dijete, dok se ostalim oblicima obitelji pripisuje nepovoljno djelovanje na djetetov socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj.

U istraživanju, čiji je cilj bio istražiti jesu li emocionalni i ponašajni problemi djece predškolske dobi češće u obitelji s jednim roditeljem nego u obitelji s obama roditeljima i jesu li emocionalni i ponašajni problemi djece u dobi od 4 do 7 godina različiti u obitelji s jednim roditeljem u odnosu na probleme djece u obiteljima s obama roditeljima, je utvrdila da nema statistički značajnih razlika u riziku pojave ili vrstama manifestacija emocionalnih i ponašajnih problema s obzirom na tip obitelji iz koje djeca dolaze.

Postoje mnoga istraživanja koja navode razvojne probleme kod djece koja žive u jednoroditeljskim obiteljima.

Istraživanja koja su pratila djecu iz jednoroditeljskih obitelji pokazala su da djeca iz jednoroditeljskih imaju više problema ponašanja, emocionalnih teškoća i slabije školsko postignuće od djece iz dvoroditeljskih obitelji.

Također, utvrdilo se da su djeca razvedenih roditelja imala slabije rezultate na mjerama školskog postignuća, ponašanja, psihološke prilagodbe, samopoštovanja i društvene kompetentnosti.²⁰

Autori navode veći broj posrednih čimbenika koji mogu otežati razvoj djece u obiteljima s jednim roditeljem: puna odgovornost jednog roditelja za brigu djeteta, konflikt među bišim supružnicima, neriješena pitanja uzdržavanja, posjeta i skrbništva, nedostatak emocionalne podrške majci, prekid ili smanjenje kontakata s rođinom, prijateljima, niski ili smanjeni prihodi, niz stresnih životnih promjena nakon razvoda, promjena mjesta boravka, vrtića ili škole, povećane dnevne obveze majke te smanjeno majčino zadovoljstvo.

Razvod, kao jedan od uzroka nastanka jednoroditeljskih obitelji, općenito negativno djeluje na psihosocijalnu prilagodbu djece. Razvod braka uz određene posljedice prilagodbe odraslih nakon rastave, povezan je i s prilagodbom djece.²¹ Rezultati istraživanja koje su provele Brajša – Žganec i Hanzec pokazali su da djeca u jednoroditeljskim s majkom kao skrbnicom nemaju više problema u manifestiranju agresivnog ponašanja i somatskih poteškoća, u odnosu na djecu iz cjelevitih dvoroditeljskih obitelji, te su čak i nešto više prosocijalna, što možemo prepostaviti da možda može biti posljedica nekih kompenzacijskih mehanizama tijekom razvoja.

¹⁹ Ana Mrnjavac, 2014., Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi, Školski Vjesnik, 63(3), 433-452.

²⁰ Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z., 2009. Stavovi prema samohranom roditeljstvu, Revija za socijalnu politiku, Zagreb, str.9, 5-25.

²¹ Brajša-Žganec, A., Hanzec, I., 2015. Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelevitim i jednoroditeljskim obiteljima. Klinička psihologija, Zagreb, 8, 2, 139-150.

Rezultati slijedećih istraživanja pokazala su kako djeca iz obitelji samohranih majki, posebice adolescenti, u većoj mjeri sudjeluju u obavljanju kućanskih poslova i donošenju obiteljskih odluka, majke u većoj mjeri uvažavaju mišljenje djece, imaju veću odgovornost i općenito ravnopravniji odnos s majkom nego djeca u tradicionalnim obiteljima.

Zbog te veće ravnopravnosti, a ne zbog stresa ili psihičkih teškoća, majke mogu slabije nadzirati svoju djecu.

Obiteljski procesi važni su za djetetov razvoj. Nepovoljniji razvojni ishodi kod djece samohranih roditelja prvenstveno su posljedica loših odnosa u obitelji i sukoba roditelja u braku i nakon razvoda te nemogućnosti samohranog roditelja da osigura uvjete (materijalne i nematerijalne) za optimalan razvoj djeteta. Kao što roditelji imaju utjecaj na dijete , tako i dijete utječe na roditelje .

Čvrsta uvjerenost u tvrdnju da život u jednoroditeljskim obiteljima nužno ima nepovoljne posljedice za dječji razvoj značila bi svojevrsnu stigmatizaciju djece, a može rezultirati i njihovim shvaćanjem da su predodređena za neuspjeh.

Kada je riječ o uspjehu u školi, školska kompetentnost djece u obiteljima s jednim roditeljem usko je povezana sa zaposlenošću majke. Miljević - Riđički i Pavin Ivanec su provele istraživanje o tome postoji li razlika u kognitivnoj uspješnosti djece s obzirom na to u kojem tipu jednoroditeljske obitelji žive.

Dobiveni rezultati pokazuju kako je uradak djece na pojedinim mjerama kognitivnih sposobnosti podjednak bez obzira na vrstu jednoroditeljske obitelji u kojoj dijete odrasta. Postoje istraživanja koja su pokazala drugačije rezultate.

U istraživanjima se pokazalo kako su djeca, odnosno adolescenti majki udovica, među ostalim, bila i akademski uspješnija od djece odrasle s rastavljenim majkama.²²

No, autori su u istraživanju naglasili kako su razvedene majke bile slabijeg ekonomskog statusa od udovica, stoga se može zaključiti da ekonomski resursi mogu imati utjecaja na kognitivnu uspješnost djece.

Dvosmjeran odnos između majčinog poticaja i djetetovog razvoja vrlo je važan te dijete koje je naprednije u verbalnoj komunikaciji djeluje i na razinu i kvalitetu verbalnog poticaja koji dobiva od majke .

2.3. Život djeteta u jednoroditeljskoj obitelji i utjecaj na čimbenike razvoja

---

²² Miljević-Riđički, R., Pavin Ivanec, T. 2008. Životna prilagođenost majki u različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji te kognitivna uspješnost njihove djece. Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, Zagreb, 569, 553-571.

U ranom razdoblju djetetova života obitelj je najpogodnija sredina za razvoj i odgoj djeteta. Nadasve je važno zadovoljiti potrebe djeteta za ljubavlju, nježnošću, toplinom, doživljajem sigurnosti i skladnim odnosima između majke i oca.

Obitelj se odlikuje specifičnim mogućnostima odgojnih utjecaja, a emocionalni odnosi koji se temelje na ljubavi i privrženosti roditelja i djece, kao i individualnom pristupu djetetovoj osobnosti, čine je neosporno nezamjenjivom i drugačijom od svih ostalih društvenih zajednica.

Upravo u obiteljskoj zajednici dijete ne samo da stječe sigurnost i samopouzdanje, razvija osjećaj povjerenja u sebe i druge, nego i razvija osjećaj za pripadnost zajednici.²³

Stoga se javljaju pitanja poput: može li dijete u jednoroditeljskoj obitelji razviti osjećaj sigurnosti i pripadnosti? Utječe li i na koji način život u jednoroditeljskoj obitelji na čimbenike njegova razvoja?

I u cjelovitim i u jednoroditeljskim obiteljima mogu biti prisutni olakšavajući čimbenici, oni koji potiču razvoj i otežavajući čimbenici, oni koji koče razvoj djeteta.

Olakšavajući / otežavajući faktori često su povezani s osobinama pojedinca/roditelja kao što su; samoefikasnost, način suočavanje sa stresom, socijalne vještine, postojeći međuljudski odnosi, mjesto i vrsta zaposlenja, te način kako je regulirana novčana podrška.

A ponekad je važno i kojem spolu, rasi, dobnoj skupini ili kulturi pojedinac pripada .

Nekvalitetni odnosi u obitelji izazivaju određene vrste teškoća kod članova te ako potraju mogu prerasti u bolesti koje će se najprije javiti na onom članu obitelji koji je u tom trenutku najslabiji tjelesno, psihički ili socijalno, a to su najčešće djeca.

Određeni znakovi, učestalost određenih ponašanja, dišne i probavne bolesti ili kožni problemi pokazuju da dijete pati od stresa te kako i na njega utječe nova situacija .

Četiri glavna čimbenika koja mogu dovesti do nepovoljnog utjecaja jednoroditeljske obitelji jesu: ekonomski položaj obitelji, manjkav socijalizacijski kontekst, stres zbog raspada obitelji i majčina psihološka dobrobit .

Ekonomski položaj u obitelji kao uzrok nepovoljnog razvoja u jednoroditeljskim obiteljima objašnjava se većom kvalitetom dvoroditeljske obitelji u odgoju djece. U dvoroditeljskoj obitelji u dijete se ulaže dvostruko i komplementarno i novac i vrijeme.

Do manjkavog socijalizacijskog konteksta dolazi zbog nepostojanja autoriteta i nemogućnosti učenja odnosa prema autoritetu .

Zbog odsustva jednog roditelja promijenit će se odnos u obitelji, biti će strog ili previše blag, a smanjit će se i roditeljski nadzor i uključenost u djetetove aktivnosti.

---

²³www.zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:342/preview . (Preuzeto 18.09.2018.).

Jednoroditeljska obitelj najčešće nastaje raspadom obitelji, a to je samo po sebi stres za dijete i obitelj. Nove izvore stresa također izaziva i promjena mjesta stanovanja, škole i prijatelja. Dijete se tada često povlači iz obitelji i traži društvo vršnjaka.

Takva djeca dobivaju manje obiteljskih socijalizacijskih utjecaja, a češće su izložena nepovoljnom vršnjačkom utjecaju.

Majčina psihološka adaptacija također je bitan čimbenik u određivanju utjecaja jednoroditeljske obitelji.

Depresija zbog smrti partnera ili rastave i neprilagođenost novim zahtjevima može znatno smanjiti majčinu roditeljsku kompetenciju i prag njezine tolerancije za djetetovo ponašanje i reagiranje.

Navodi se i veći broj posrednih čimbenika koji mogu otežati razvoj djece u obiteljima s jednim roditeljem: puna odgovornost jednog roditelja za brigu djeteta, konflikt među bivšim supružnicima, neriješena pitanja uzdržavanja, posjeta i skrbništva, nedostatak emocionalne podrške majci, prekid ili smanjenje kontakata s rodbinom, prijateljima, niski ili smanjeni prihodi, niz stresnih životnih promjena nakon razvoda, promjena mjesta boravka, vrtića ili škole, povećane dnevne obveze majke te smanjeno majčino zadovoljstvo.

Svi navedeni čimbenici odražavaju se na dobrobit roditelja koji živi s djetetom, a to može djelovati na njegov odnos s djetetom.

Prilagodba djeteta na razvod ne ovisi isključivo o sukobima u obitelji ili gubitku jednog roditelja već i o nekim drugim činiteljima koji su vezani neposredno za samo dijete.

Među tim činiteljima svakako su najznačajniji starost i spol djeteta, zatim potpora koju dijete dobiva u sredini u kojoj živi, s kim dijete živi u jednoroditeljskoj obitelji i osobine roditelja-staratelja.

Mnoga istraživanja pokazuju da će se dijete novim životnim uvjetima prilagođavati brže i jednostavnije ako ima potporu rodbine, vršnjaka i škole. Nakon razvoda u većini slučajeva majka sama brine o djeci.

Neki autori smatraju da povjeravanje majkama može biti štetno, jer se ne uzima u obzir spol djeteta i potreba modela identifikacije za dječake.

Nedostatak tog modela ne otežava samo formiranje muškog identiteta nego i prilagodbu dječaka u novim životnim uvjetima, pogotovo ako dječaci imaju slabu vezu s ocem.

Zato se smatra da je za djecu najbolje da roditelji dijele brigu, tako istodobno oba roditelja sudjeluju u odgoju djeteta.

Sposobnosti i snalaženje roditelja mogu pomoći ili štetiti snalaženju i prilagodbi djeteta.

Doživljaj krize bit će veći ako roditelju nisu jasne uloge koje mora ostvariti u novonastaloj situaciji, ako nije sposoban suočiti se s frustracijama ili ako nema emocionalnu i socijalnu pomoć u rješavanju različitih problema.

Osjećaj samoće koji doživljavaju odrasle osobe nakon razvoda braka, ne razlikuje se puno od osjećaja emocionalne samoće koju doživljavaju djeca.

2.2.1. Utjecaj jednoroditeljske obitelji na socioemocionalni razvoj djeteta

Sva istraživanja, bez obzira kad su provedena, pokazuju da djeca snažno emocionalno reagiraju na razvod roditelja povećanom agresijom i depresijom.

Neposredna posljedica takvih emocionalnih reakcija jest smanjena samokontrola i odgovornost. Snaga reakcije ovisi i o spolu djeteta. Dječaci obično burnije reagiraju, dok su devojčice sklonije depresiji.

Primjenom metaanalize većeg broja znanstvenih radova, utvrđeno je da djeca razvedenih roditelja imaju gore mišljenje o sebi i niže samopoštovanje od djece koja žive sa oba roditelja.²⁴

Prema novijim saznanjima, očeva ljubav i aktivna uključenost u dječji odgoj važna je za emocionalni razvoj djeteta u jednakoj mjeri kao i majčina.

Negativne posljedice odsustva oca u djetinjstvu su svugdje oko nas. One pogađaju oca, majku, ali najviše od svih djecu.

Odrastanje bez oca značajan je prediktor, psihičkih ali i emocionalnih i ponašajnih problema. Mnogi od tih problema nastavljaju se tijekom adolescencije i odrasle dobi.

Prema prošlim istraživanjima u Americi najveći rizik da će patiti od emocionalnih problema imaju djeca samohranih majki koje se nikada nisu udale.

Posljedice odrastanja u jednoroditeljskim obiteljima na socijalni i emocionalni razvoj djeteta koje se navode u različitim istraživanjima su: tjeskoba, manjak samopouzdanja, gotovo patološka potreba djeteta za ljubavlju i nježnošću, manji osjećaj savjesnosti i niža psihološka dobrobit djeteta.

Kod dječaka koji odrastaju bez oca izraženiji je manjak samopouzdanja, kao i problem s iskazivanjem osjećaja.

Očeva igra s djetetom, poticanje djeteta i razgovaranje o njegovim problemima, znatno poboljšavaju djetetov socijalno – emocionalni razvoj, prilagodbu i životno zadovoljstvo u

---

²⁴ Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. Golden marketing -Tehnička knjiga, Zagreb, str. 262-263.

adolescenciji i odrasloj dobi, te djetetov intelektualni razvoj, društvenu kompetenciju i unutrašnji fokus nadzora.

Poznato je da su djeca iz jednoroditeljskih obitelji manje društvena, imaju manje prijatelja i manje vremena provode s njima nego djeca koja žive s oba roditelja.

Ona se često u društvu vršnjaka ponašaju neprimjereno. No istraživanja su pokazala da takvo ponašanje s vremenom nestaje. Djeca razvedenih roditelja imaju više problema u romantičnim odnosima.

Ona obično imaju problem u komunikaciji s partnerom, kritična su prema njemu i često pokazuju negativne emocije.

Ti pojedinci teže stupaju u brak i njihovo bračno zadovoljstvo ili bračna kvaliteta je manja nego u pojedinaca čiji se roditelji nisu razveli.

U odnosu s prijateljima i budućim partnerima bit će sklonija kontroliranju svojih osjećaja, preuzimajući odgovornost nad emocionalnim stanjem drugih osoba te će tako biti manje odgovorna prema sebi.

Većina ženske djece kojima umre majka u ranom djetinjstvu ima problema u partnerskim odnosima u odrasloj dobi, te pokazuje depresivne probleme. No, ne mora značiti da je to glavni razlog takvog ponašanja.

Osim majke, moralo je nedostajati još nešto, socijalna podrška, primjerene osobine oca, dobar materijalni status obitelji.

No, odrastanje u jednoroditeljskim obiteljima ne mora isključivo imati negativne posljedice. Djeca samohranih roditelja su odgovornija jer se češće od njih traže da priskoče u pomoć u obiteljskim poslovima i zadacima. Bliskija su sa svojim (samohranim) roditeljem jer su tijekom života jako povezani u svim aspektima jedno o drugome.

Također, djeca iz jednoroditeljskih obitelji formiraju čvršće veze s članovima proširene obitelji koji najčešće pomažu u odgoju djeteta.

2.3.2. Utjecaj jednoroditeljske obitelji na kognitivni razvoj djeteta

Zaštitni i otežavajući faktori mogu biti prisutni i u jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. Prema neobjavljenom istraživanju koje su proveli Semeroff, Seifer i Baldwin, slabo mentalno zdravlje majke, visoka majčina anksioznost, nisko obrazovanje majke, kao i odsutnost oca ili česta pojava stresnih događaja, mogu ugroziti dječji kognitivni razvoj.

Kod djece kod koje je bio prisutan samo jedan faktor, IQ izmjeren WPPSI testom (Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence) bio je iznadprosječan. Dok je veći broj faktora bio povezan s manjim rezultatom.²⁵

Za rani kognitivni razvoj važna je kućna opremljenost različitim materijalnim poticajima te dostupnost različitih poticaja (kino, kazališta, knjižnice) za što roditelji moraju imati materijalnih mogućnosti.

Slab materijalni status obitelji odražava se na dječjem intelektualnom postignuću i verbalnim sposobnostima. No, i te otežavajuće efekte mogu ublažiti roditeljska toplina, podržavanje i njegujući odnos.

Prisutnost oca ne osigurava uspjeh, niti odsutnost oca znači da će dijete biti neuspješno .

Za dječji uspjeh je važna majka ili neka druga osoba, kojoj je stalo do dječjeg obrazovanja i uspjehnosti. Ono što negativno utječe na dječji kognitivni razvoj jest nepodržavajuća okolina.

Istraživanja pokazuju da djeca iz razvedenih brakova imaju slabiji uspjeh u školi ili češće prekidaju školovanje nego djeca koja su živjela s oba roditelja.

Tako djeca postižu nižu obrazovnu razinu, pa su zbog toga slabije plaćena s nižim socioekonomskim statusom.

Djeca majki koje nikad nisu bile udane i kod kojih nema uključenosti oca, imaju puno gori školski uspjeh i iskazuju više antisocijalnih ponašanja nego djeca iz obitelji prvi put vjenčanih roditelja niskog socioekonomskog statusa .

Prema istraživanju, za kognitivni razvoj djeteta nije toliko važno raste li ono u jednoroditeljskoj ili dvoroditeljskoj obitelji, koliko su važne neke karakteristike majke, koje pokazuju njenu životnu prilagođenost.

Osobine djeteta koje su povezane s kognitivnim razvojem su: temperament, orijentiranost na zadatok i spol. Bolje rezultate u testovima kognitivnog statusa i u akademskom postignuću postižu djeca lakšeg temperamenta, više orijentirana na zadatok i ženskog spola.

Zaštitni faktori koji olakšavaju djetetov razvoj jesu: odsutnost napetosti i kažnjavanja, sigurno mjesto za igru djeteta, roditeljsko prihvaćanje, roditeljska osjetljivost, raznovrsni materijali za igru i učenje te raznolikost iskustava.

Pojedina djeca koja žive sa jednim roditeljem, suočavaju se sa određenim problemima u ponašanju. Shodno tome, brojne studije navode neke od načina koji će im pomoći kako da se lakše nose sa istima, uzimajući pritom u obzir dob i zrelost djeteta: održavanje stava temeljenog na ljubavi, pažnji i poštovanju; pokazivati na različite načine da je svijet bogat upravo zbog svoje različitosti; određivanje kućnih pravila utemeljenih na sigurnosti i poštovanju; dopustiti dijetetu da pogriješi i ispravi svoje greške; pažljivo slušati djeteta i odgađati prioritete koji nisu ujedno i djetetovi.

²⁵ Miljević-Ridički, R. (2015.). Životna prilagođenost majki i kognitivna uspješnost njihove djece. (Life-Adjustment of Mother in Different Types of Single-Mother Families and Cognitive Outcomes of Their Children) Jastrebarsko:Naklada Slap, Zagreb, 127.

2.4. Društvena uloga i osobnost samohrane majke

U interakciji između osobnosti majke i društva javljaju se tri vrste pojava: struktura sredine, interpersonalni odnosi i unutrašnja organizacija osobnosti samohrane majke.

Pogrešno je odvojeno interpretirati ove pojave, jer su one međusobno uslovljene i funkcioniraju kao cjelina u životnom procesu osobnosti samohrane majke.

Funkcije ličnosti samohranih majki su orijentirane ka svojim unutrašnjim procesima i ka društvenoj sredini. To znači, da u isto vrijeme postoji kontrolisana interakcija između odnosa samohrane majke sa sopstvenim ja i odnosa sa drugim osobama.

Uloga samohrane majke u društvu je spojnica između procesa njenog unutrašnjeg psihičkog života i procesa njenog društvenog učešća. U okvirima ove veze i djelovanja, izražavaju se psihički procesi samohrane majke na društvene događaje koji je okružuju.

Često se u teoriji, pa i praksi, pravi razlika između spoljnog, socijalnog i unutrašnjeg, psihičkog identiteta samohrane majke.

Stoga se može reći da društveno ja samohrane majke mijenja se društvenim uslovima, a unutrašnje ja (individualni identitet) ostaje uglavnom isti.

U povoljnim društvenim (sredinskim) uslovima, unutrašnje ja može biti ojačano (dobri obiteljski odnosi), a u lošim obiteljskim odnosima unutrašnje ja može biti negirano zbog neadekvatnog ispoljavanja osobnosti samohrane majke.

Narušenim obiteljskim odnosima narušava se direktni i osobni identitet samohrane majke . Nije rijedak slučaj da samohrane majke zbog rasturanja bračne zajednice doživljavaju svoju situaciju nepovoljnije nego što ona faktički jeste. Tu su izuzetak udovice, mada i njihovi osobni problemi mogu da naiđu na sukob sa sredinom.

To se obično dešava, ako zahtjevi uloge samohrane majke u konkretnoj životnoj situaciji stvaraju osjećanje ugroženosti i neprijatnosti, na koju primarno ja reaguje, ali protiv koje ne može da mobiliše dovoljno odbranu. Primjerice, napuštanje obitelji od strane supruga i oca, ruši ideal supruge i majke o sretnom obiteljskom životu i opterećuje je da se sama brine i stara o djeci .

Može se pretpostaviti, da neke samohrane majke u nastaloj nepovoljnoj socio-ekonomskoj situaciji ulažu maksimalne napore da prevaziđu probleme i doživljavaju priznanja svoje uže i šire okoline. U drugom slučaju, jedan broj samohranih majki, pogoden nastalom situacijom gubi vjeru u sebe i svoje snage i na taj način pogoršavaju ionako nepovoljnu situaciju, što često ima nepovoljan » halo « efekat u društvenoj sredini .

Društvena uloga podrazumijeva sposobnost osobnosti samohrane majke, da svoje ja uobličuje u različitim vidovima u skladu sa adaptacionim zahtjevima njenog položaja u

društvu. Orijentacija samohrane majke u ovoj fazi društvenog učešća prepostavlja niz ciljeva i vrijednosti koje odgovaraju njenom položaju u socijalnoj sredini.

Ovdje je od posebnog značaja autopercepcija i socijalna percepcija majke, radi adekvatnijeg shvatanja interpersonalnih odnosa sa svojom okolinom i bivšim partnerom (bračnim ili vanbračnim). Specifična funkcija samohrane majke u obitelj, neminovno utječe na formiranje stavova, shvatanja i mišljenja o sebi i svojoj užoj i široj okolini.

Za sve ovo, od posebnog je značaja individualnost osobnosti samohrane majke. Na primjer, neudane majke veoma različito doživljavaju svoje vanbračno materinstvo – od napuštanja djeteta po izlasku iz porodilišta, do naglašene brige za svoje dijete. Prema tome, blisko je istini, da različiti tipovi osobnosti samohranih majki istu ulogu (razvod, udovištvo ili vanbračno materinstvo) ne izvršavaju na isti način i ne postižu iste konačne rezultate u obezbjeđivanju zadovoljavajućih životnih uslova i u vaspitanju djece .

Jedna samohrana majka može da se osjeća, da će rješenje svoga problema lakše naći, ako se sama maksimalno založi da prevaziđe svoju nepovoljnju ulogu, druga će uporno očekivati pomoć od svoje najbliže rodbine, a treća će svoju pomoći ispoljiti obraćanjem Centru za socijalni rad. Društveni identitet samohrane majke tipičan je izraz stalne međuzavisnosti između njene individue i društva.

U određenom vremenu i nepovoljnoj društvenoj situaciji izvjesne osobine osobnosti samohrane majke se mobilišu za akciju, dok su druge podređene. To je značajno, jer na taj način samohrana majka shvata, da je u njenoj nepovoljnoj situaciji osobna aktivnost značajan činilac za prevazilaženje stanja socijalne potrebe.

To je suština njenog društvenog prilagođavanja, odnosno mijenjanja svoje osobne i društvene uloge. U procesu prilagođavanja ulozi, samohrana majka može u toj novoj situaciji reagovati psihološki pozitivno ili negativno.

Samohrane majke koje su prije nastupanja samohranosti bile socijalno i emocionalno zrele osobe, dobro integrirane u svojoj sredini, obično nastavljaju uspješno da funkcioniraju i kada ostanu same sa djecom, (to je najčešći slučaj sa udovicama).

U ovakvim slučajevima nema konflikata, a samim time ni sukoba između individualnih i društvenih komponenata osobnosti samohrane majke, već se one uzajamno jačaju.

Međutim, za samohrane majke koje su pored složenih socijalnih problema i emocionalno nezrele osobe, postoji realna mogućnost da između njihovog individualnog aspekta osobnosti i društvene sredine nastupe oštiri konflikti.

Prihvaćenost samohrane majke od svoje rodbine, radne i susjedske sredine može pozitivno ojačati njen identitet. Pozitivan odnos roditeljske obitelji, radne organizacije i susjeda može pozitivno motivirati samohranu majku da se istrajno borи sa nastalim teškoćama.

Dok s druge strane, što je neprihvaćenost izraženija, time je slabiji osobni identitet samohrane majke te veća potreba za zaštitom od strane stručnih socijalnih službi.

Odnos između osobnosti samohrane majke i njene društvene uloge najlakše se može posmatrati za vrijeme tretmana u Centru za socijalni rad. Tu smo u prilici da ocjenjujemo emocionalnu zrelost majke – kako u raznim grupama ispunjava svoje uloge ?

Na primjer, samohrana majka sa dvoje djece sposobna je da zaradi i stvori djeci zadovoljavajuće uslove za život, ali kao majka u kući nije sposobna da pruži djeci ljubav i toplinu. U drugom slučaju, samohrana majka bdi nad svojom djecom, ali nije sposobna da samostalno obezbjedi osnovne životne uslove.

2.5. Pružanje podrške jednoroditeljskim obiteljima

Općenito gledajući, skrb o djetetu na roditelja postavlja povećane financijske, emocionalne i druge zahtjeve. Ti zahtjevi su još izraženiji ukoliko izostaje podrška drugog roditelja ili okoline. Istraživanja dosljedno pokazuju da su samohrani roditelji izloženi većem ekonomskom pritisku i većim naporima na poslu i kod kuće, a također preuzimaju veći psihički i fizički teret odgovornosti za djecu, te u usporedbi s roditeljima iz dvoroditeljskih obitelji, iskazuju niže zadovoljstvo životom, losije zdravlje i veću depresivnost.

Kada zahtjevi, roditeljske uloge i druge životne uloge nadilaze mogućnosti roditelja da zadovolje potrebe obitelji i svoje potrebe, oslanjaju se na neku vrstu podrške u svojoj okolini.

Socijalna podrška se čini kao važan činitelj zaštite od učinaka stresa na roditeljstvo. Ublažavanje učinaka stresa može se odvijati pomoću dva procesa.

Prvo, osoba s više socijalne podrške može procijeniti stresnu situaciju manje ugrožavajućom nego osoba s manje socijalne podrške jer zna da postoje drugi ljudi koji su joj spremni pomoći i drugo, socijalna podrška može također ublažiti negativan utjecaj stresa poboljšavajući sposobnost osobe za suočavanje sa stresorom.

Zbog povećanja broja različitih oblika obitelji u suvremenom svijetu postoji sve veća potreba za nekom vrstom socijalne potpore.

Istraživanja pokazuju da su muškarci, u situacijama kada su izloženi različitim životnim stresorima, manje od žena skloni tražiti stručnu pomoć kao i pomoć neformalne socijalne mreže. U skladu s time su i rezultati koji pokazuju da rastavljeni samohrani očevi traže i primaju manje socijalne podrške nego rastavljeni samohrane majke.

Postoje istraživanja koja pokazuju na diskriminiranje korisnika oba spola, svake grupe na drugačiji način, zbog tradicionalnih spolnih stereotipa socijalnih radnika.

Tako je, primjerice utvrđeno da socijalni radnici različito procjenjuju probleme i potrebe samohranih roditelja u identičnoj situaciji ovisno o tome radi li se o majci ili o ocu.²⁶

U istraživanju koje su provere Pećnik i Raboteg-Šarić utvrđeno je postojanje razlike u primanju neformalne podrške s obzirom na strukturu obitelji.

Roditelji iz jednoroditeljskih obitelji u pravilu primaju više neformalne podrške od roditelja iz dvoroditeljskih obitelji, ali manje podrške od strane drugog biološkog roditelja i njegovih roditelja.

Također se pokazalo, da su neformalne mreže podrške majki veće i raznovrsnije što vjerojatno nije samo posljedica izraženosti potrebe već i socijalno-kulturalnih činitelja koji uz muškost i ženskost vežu određena očekivanja o traženju pomoći.²⁷

Iz rezultata istraživanja može se zaključiti da je uz pružanje podrške jednoroditeljskim obiteljima potrebno stvoriti uvjete gdje te iste obitelji neće biti stigmatizirane od strane društava.

2.6. Stavovi prema samohranom roditeljstvu

Suočeni smo sa stalnim promjenama u obiteljskoj strukturi te sa nerazumijevanjem okoline prema takvim promjenama. Nerazumijevanje okoline utječe ne samo na ponašanje drugih osoba prema samohranim roditeljima i njihovoj djeci, nego i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva.

Za stavove društva o jednoroditeljskim obiteljima važna su i znanja o utjecaju takvog roditeljstva na djecu.

Prema autoricama Pećnik i Raboteg-Šarić struktura obitelji je obilježje koje ima potencijal za stvaranje stereotipa i za etiketiranje osoba (npr. nevjenčana majka, samohrani otac) gdje je nuklearna obitelj stereotipizirana kao funkcionalna i „normalna“, dok su svi drugi obiteljski oblici stereotipizirani kao disfunkcionalni.

Majke su općenito, pozitivnije prikazane u kontekstu tradicionalne obitelji nego u drugim oblicima obitelji.

Stereotip o razvedenim majkama obojan je njihovim percipiranim neuspjehom u području bračnog i obiteljskog života, dok se nevjenčane majke vidi devijantnima, koje teško udovoljavaju zahtjevima roditeljstva, obiteljskih odnosa i života uopće.

---

²⁶ Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z., (2005). Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. Revija za socijalnu politiku, 3, 1-21, Zagreb.

²⁷ Ibid , 18, 1-21.

Nerazumijevanje prema jednoroditeljskim obiteljima može uzrokovati ranjivost istih. U istraživanju koje su proveli Raboteg-Šarić i sur. svaki deseti roditelj među najvećim teškoćama samohranog roditeljstva spontano navodi nerazumijevanje okoline, odnosno iskazivanje negativnih stavova i stereotipa prema njima kao samohranim roditeljima.²⁸

Rezultati istraživanja koje su proveli Pećnik i Raboteg-Šarić su pokazali da pozitivnije stavove prema samohranom roditeljstvu imaju samohrani roditelji, žene, mlađi roditelji i roditelji boljeg materijalnog statusa.

Što se tiče stava samohranih roditelja o samohranom roditeljstvu utvrđeno je da je pozitivan stav prema samohranom roditeljstvu kod razvedenih majki izraženiji kratkoročno, dok je dugoročno gledano, velika većina preferirala novi brak ili stabilnu vezu s muškarcem u odnosu na svoju sadašnju situaciju .

Postoje različiti stavovi prema jednoroditeljskim obiteljima s obzirom na rod ili na to kako su postali samohrani. Samohrane majke se različito percipira s obzirom na to kako su postale samohrane.

Udovice su češće tretirane kao „najzaslužnija“ skupina, što je i za očekivati jer su bez svoje krivnje ostale bez supruga.

Na drugom mjestu su razvedene ili ostavljene majke, a najmanje zaslužnom skupinom smatrane su nikad udane majke, koje se držalo više moralno neodgovornima.

Uz stereotipe o majkama ispitivani su i stereotipi o očevima. Utvrđeno je da se očeve, bez obzira na bračni status percipira manje njegujućima od majki, sa slabijim roditeljskim vještinama i lošijim obiteljskim odnosima.

Osim što stereotipi o jendoroditeljskim obiteljima utječu na roditelje, utječu i na djecu.

Na postojanje stereotipa „djeteta razvedenih roditelja“ ukazuju nalazi da djeca stara pet do sedam godina za dijete rastavljenih roditelja značajno češće izjavljuju da je lažljivo, neinteligentno i loše nego za ostalu djecu.

Istraživanja su pokazala da su učitelji osnovnoškolaca skloniji pripisati pozitivnija obilježja školskog ponašanja (npr. odgovoran, sretan, zreo, ima dobre ocjene, pristojan) djeci iz dvoroditeljskih obitelji, dok je više nepoželjnih školskih ponašanja (npr. problemi ponašanja, usporen, zahtjeva posebne usluge, sramežljiv i povučen) pripisano djeci iz jednoroditeljskih obitelji.

Vrlo je važno posvetiti veću pozornost o negativnim stavovima prema jednoroditeljskim obiteljima da bi se spriječio negativan utjecaj na prilagodbu djece iz takvih obitelji.

²⁸Pećnik, N., Raboteg – Šarić, Z. (2010.). Stavovi prema samohranom roditeljstvu . Revija za socijalnu politiku, Zagreb, 7, 5-25.

III. CENTAR ZA SOCIJALNI RAD U SISTEMU ZAŠTITE SAMOHRANIH RODITELJA

3.1. Individualni socijalni rad sa samohranim majkama u Centru za socijalni rad

Samohrane majke se, zbog svojih nezadovoljenih socijalnih potreba ili zbog poremećaja u njihovom socio-ekonomskom statusu, obraćaju Centru za socijalni rad za pomoć.

Na stvaranje njihovih socijalnih problema mogu utjecati spoljašnji faktori koji su vezani za sredinu i na koje samohrane majke ne mogu same utjecati kao na primjer: nezaposlenost, loši stambeni uslovi, dnevno zbrinjavanje djece, itd.

Međutim, ponekad uzroci socijalnih problema leže u samim samohranim majkama i u njihovim poremećenim odnosima sa bračnim ili vanbračnim partnerima i djecom.

U Centru za socijalni rad, ekipa stručnjaka pokušava da im pomogne odgovarajućim stručnim tretmanom uz njihovo adekvatno zalaganje u toku preduzetih stručnih intervencija .

Stručna pomoć obuhvata sljedeće elemente: a) sposobnost uspostavljanja takve veze sa samohranom majkom, koja će najviše odgovarati njenoj specifičnoj situaciji i datom vremenskom intervalu i b) izbor stručnih postupaka i oblika socijalne zaštite koji će najadekvatnije pomoći samohranoj majci, da prevaziđe svoju nepovoljnu situaciju .

Tretman samohranih majki mora biti individualiziran u svakoj konkretnoj situaciji.Svaki put treba podrobnije razmisliti o tome u kojoj mjeri treba istraživati motive i osjećanja samohranih majki. U određenim trenucima samohrana majka može sama da definira vrstu i nivo socijalne potrebe. Na taj način ona određuje vrstu aktivnosti tima stručnjaka koji radi u Centru za socijalni rad.²⁹

Kako će se odvijati dalje (prvi) razgovor sa samohranom majkom, zavisiće od toga, da li stručnjaci Centra smatraju, da je korisno tražiti od nje potpunije razumijevanje situacije o ključnim elementima dosadašnjeg susreta (šta za samohranu majku znaće neke osnovne objektivne relacije problema).

Sa druge strane, socijalni radnik tako postupa da se uloga Centra ne svodi samo na sprovоđenje pravnih oblika zaštite kao jedinih njihovih potreba .

U mnogim slučajevima socijalni radnik je upućen da stupa u kontakt sa bivšim bračnim i vanbračnim partnerima, ako bi olakšao rješavanje problema samohranih majki i njihove djece.

---

²⁹ Milovanović , Milorad , Društvena zaštita samohranih majki u Centru za socijalni rad , Viša škola za socijalne radnike , Beograd , 1980. , str. 76

Te aktivnosti su neophodne i zbog nadležnosti Centra kao organa starateljstva. Nerazdvojni dio dijagnostičkog postupka je i određivanje funkcije Centra za socijalni rad u odnosu na probleme samohranih majki i njihove djece.

Dijagnostička aktivnost stručnjaka u ekipi, zavisiće i od njihovih osobnih osjećanja o situaciji samohrane majke, kao i od njihovog pojedinačnog definiranja takvog stanja.

Socijalna dijagnoza samohranih majki više je od običnog sakupljanja činjenica koje se odnose na njihov problem.

Već na samom početku, socijalna dijagnoza zahtjeva odgovarajuće stručno razmišljanje o sadržini i kvalitetu usluga koje se ostvaruju u Centru za socijalni rad, kao i polazna teorijska orijentacija svakog stručnjaka u ekipi.

Socijalna dijagnoza samohranih majki ne sastoji se samo iz niza podataka, već je to složen i kontinuiran proces. Pružanje zaštite i usluga samohranim majkama u Centru za socijalni rad treba da otpočne odmah poslije njihovog prijavljivanja.

Socijalni radnik i ostali stručnjaci u Centru ne bi smjeli prilikom postavljanja socijalne dijagnoze da smatraju samohranu majku za pasivnog davaoca podataka, jer iako se ona nalazi u stanju socijalne potrebe, ona vrši procjenu svoje osobne i obiteljske situacije.

Stoga se može reći da samohrana majka aktivno učestvuje u postavljanju socijalne dijagnoze sa svog stanovišta.

To ne znači da će dijagnoza samohrane majke o vlastitom problemu imati istu stručnu vrijednost kao socijalna dijagnoza epipe stručnjaka ili da će se složiti sa njihovom.

Međutim, to podrazumijeva da socijalni radnik i ostali stručnjaci Centra moraju da imaju u vidu i da uvažavaju mišljenje samohrane majke o izvoru i sadržaju njene nepovoljne situacije.

Budući da se procesi razumijevanja problema i pružanja odgovarajuće zaštite i usluga samohranoj majci odvijaju paralelno, stoga je neophodno utvrditi koje njene sposobnosti u toku tretmana najviše dolaze do izražaja.

Mora se dobro uočiti i kontrolisati u kojoj mjeri emocije i vrijednosne ocjene socijalnog radnika i ostalih stručnjaka mogu biti uključene u postavljanju socijalne dijagnoze za samohranu majku i njenu djecu, ili u kojoj mjeri socijalni radnik mora da se samokontroliše (ako je to moguće) da bi bio potpuno objektivan i neutralan.

Od prvog kontakta, cilj razgovara je da socijalni radnik strpljivo i pažljivo sasluša njene osnovne probleme i da upozna indikacije koje će mu omogućiti uvid u nova saznanja, korisna za dublje upoznavanje problema samohrane majke, kao i načine za njihovo moguće rješenje.

Za ostvarivanje ovako postavljenog cilja značajno je da socijalni radnik uspostavi sa samohranoj majkom odnos međusobnog razumijevanja, koji će biti osnova za dalje razgovore, pokušavajući da i u ovom prvom razgovoru pobuđuje i razvija neophodno samopovjerenje koje je redovno potisnuto u samohranoj majci.

3.2. Korištenje životne povijesti samohrane majke u aktualnoj situaciji

Životna povijest samohrane majke može da ima neposrednog utjecaja na njenu aktuelno stanje. U biti, ona se grubo ispoljava u njenom sadašnjem stanju socijalne potrebe.

Za socijalnog radnika te činjenice mogu imati relevantan značaj za bolje razumijevanje sadašnje situacije samohrane majke.

Međutim, po pravilu, najveći broj nepovoljnih okolnosti iz bliže i dalje prošlosti, ne može se izmijeniti. Vjerovatno je zbog toga bolje, da se prilikom upoznavanja problema samohrane majke podje u Centru, od aktualne njene situacije ka prošlosti dokle je to neophodno .

Na taj način bi se proučavale sadašnjost i prošlost samohrane majke, samo u onoj mjeri, koliko je to potrebno za prevazilaženje njenog stanja socijalne potrebe.

3.3. Svrha i sadržaj socijalne dijagnoze samohranih majki

Socijalni radnik kao član stručnog tima Centra za socijalni rad ima odgovornost u određivanju prioriteta među socijalnim potrebama samohrane majke.

On najviše učestvuje u angažovanju: službe za zapošljavanje, firme u koje se otac/majka mogu zaposliti, socijalno-zdravstvene komisije u mjesnoj zajednici, škole, vrtića za djecu i druge ustanove i specijalizovane društvene organizacije .

Na taj način se nedvosmisleno ukazuje da se individualni socijalni rad ne može izolovati od istovremene primjene drugih procesa i oblika socijalnog rada. Na primjer, slučaj samohrane majke koja je rodila vanbračno dijete, a nema zaposlenja i stana, ne prihvaćaju je roditelji, a ne zna pouzdano ko je otac djeteta ? U ovakvoj situaciji neophodne su raznovrsne aktivnosti od strane socijalnog radnika i drugih stručnjaka Centra.

Socijalna dijagnoza se upotpunjuje u toku ostvarivanja terapije samohrane majke. Potpunost socijalne dijagnoze zavisiće od određenosti i jasnoće cilja koji sebi postavlja tim stručnjaka.

Socijalni radnik mora obratiti pažnju posebno na: pomiješana osjećanja odgovornosti i tolerancije prema samohranoj majci; strepnje da socijalni rad i drugi stručni postupci mogu biti neopravdano miješanje u život samohrane majke; posebno kada je posrednim putem (preko škole, službe za zapošljavanje i dr.) upoznat njen problem te teškoće u usaglašavanju potreba samohrane majke i realne mogućnosti Centra da se izmjeni i prevaziđe njen situacija.

Odmjeren stav socijalnog radnika prema samohranoj majci se odnosi na praktičnu primjenu principa socijalnog rada (poštovanja ličnosti, pomoći do samopomoći i dr.).

Prihvaćanje samohrane majke iskreno i bez predrasuda omogućuje socijalnom radniku da sa njom uspostavi suradnički odnos .

Za međusobnu suradnju i povjerenje uvijek je aktualno pitanje: Do koje mjere socijalni radnik ima pravo (i treba), da ulazi u intimni život samohrane majke i izriče svoje vrijednosne sudove o njenim osobnim životnim aspektima ?

Izražen strah i nesigurnost kod socijalnog radnika prilikom rada sa samohranom majkom je zbog ocjenjivanja svrhe i vrijednosti svoga rada.

On strahuje da individualni socijalni rad sa samohranom majkom predstavlja njegovo miješanje sa strane, koje je sa društvenog aspekta opravdano, a ne mora da bude opravdano sa aspekta majke.

Ima različitih mišljenja o problemu miješanja socijalnog radnika sa strane. Jedni smatraju da sposobnost socijalnog radnika leži u tome, da samohrana majka u toku tretmana prihvati ponuđeni oblik zaštite kao svoj, iako je u početku pružala otpor.

Naime, drugi autori ističu, što je sposobnost socijalnog radnika veća, biti će adekvatnije očekivanje, da će samohrana majka biti ubjeđena u opravdanost predloženih mjera i da će ih samim tim prihvati kao svoje prijedloge.³⁰

3.4. Osnove za socijalnu dijagnozu u Centru za socijalni rad

Kako bi trebalo koristiti raspoložive mogućnosti Centra za socijalni rad ?

Rijetko kada oblici zaštite koji stoje na raspolaganju socijalnom radniku odgovaraju u početku i samohranoj majci. Zato su prve njene reakcije u pravilu suzdržane. Stoga je korisno, da se u toku razgovora mobilizira samohrana majka, da iznese prijedloge u odnosu na rješavanje svoga problema.Na taj način bit će manji otpor prilikom realizovanja dogovorenih stručnih aktivnosti.

Međutim, potrebno je imati u vidu, da je socijalni radnik često ograničen objektivnim mogućnostima Centra za socijalni rad pa je neophodno da i on iznese funkcionalne mogućnosti Centra, vodeći pri tom računa o principima realnosti i jedinstva akcije.

Angažovanjem samohrane majke da aktivno razmišlja o mogućnostima i načinu prevazilaženja svoj stanja socijalne potrebe, neposredno doprinosi razvijanju njene autopercepcije i povećanju motivacije da se istraje u prevazilaženju prisutnih nepovoljnih okolnosti. Takav odnos samohrane majke u toku tretmana smanjuje njen zadovoljstvo i otpor prema Centru kao predstavniku društva .

Može li samohrana majka u postojećim uslovima Centra za socijalni rad i preduzetih oblika zaštite, da se osposobi, osamostali i bude zadovoljna sobom ?

To je jedno od suštinskih pitanja u individualnom socijalnom radu sa samohranim majkama. Pozitivan odgovor na postavljeno pitanje zahtjeva i učešće drugih službi i institucija u vezi sa zapošljavanjem, liječenjem i pružanjem drugih vrsta usluga.

³⁰ Milovanović , Milorad , Društvena zaštita samohranih majki u Centru za socijalni rad , Viša škola za socijalne radnike , Beograd , 1980. , str. 83.

Tako zasnovana suradnja Centra sa drugim društvenim činiocima pomoći će socijalnom radniku i drugim stručnjacima iz tima, da izaberu adekvatan oblik zaštite, koji će najviše angažirati samohranu majku, da na životan način prevaziđe svoj loš položaj.

Ukoliko se tako ne postupi, onda će samohrana majka izraženo nezadovoljstvo svojim socio-ekonomskim položajem prenositi i na djecu, što još više otežava pronalazak adekvatnog rješenja.

Za postavljanje adekvatne socijalne dijagnoze, isti značaj imaju neriješeni materijalni problemi i nezadovoljene emocionalne potrebe.

Prilikom njihovog upoznavanja socijalni radnik mora biti obazriv. On ne smije da bude toliko radoznao, pa da samohrana majka kaže više nego što je sama željela. Ukoliko do toga dođe, ona će se osjećati prevarenom .

Bolje je da socijalni radnik izgubi malo u vremenu prilikom upoznavanja problema i da prikupi samo one informacije koje su neophodne za njegovo rasvjetljavanje.

Efikasan rad Centra za socijalni rad zahtjeva da odnos socijalnog radnika i drugih stručnjaka prema samohranim majkama bude praćen neosuđujućim stavom i bez pozitivnih i negativnih » halo « efekata. Takav odnos socijalnog radnika prema samohranim majkama olakšava primjenu raznovrsnih stručnih postupaka i oblika zaštite.

Negativan stav socijalnog radnika ga osujeće da ostvari spontanu komunikaciju i njeno povjerenje. Vježbanje u razvijanju samokontrole značajno je za socijalnog radnika. Ako od prvih dana svoga profesionalnog rada nauči, da prihvati svako lice koje dođe u Centar onako kakvo ono jeste, steći će potrebnu emocionalnu stabilnost koja je neophodna za ovako delikatan rad.

II. DIO RADA

ISTRAŽIVAČKI DIO

Istraživanje na temu „Socijalni status jednoroditeljskih obitelji u Kantonu Središnja Bosna“ provedeno je na području Kantona Središnja Bosna u općinama: Vitez, Travnik, Novi Travnik i Busovača.

Pokazatelje koji će biti prezentirani u narednom dijelu rada dobili smo putem anketnog upitnika. Ispitivane su samohrane majke, njih 120 i to po 30 iz svake općine.

Među njima je bilo 62 u statusu razvedenih, 26 u statusu udovica i 32 u statusu vanbračnih majki. Ovo su ujedno bili i razlozi jednoroditeljstva i činjenice da su povodom razvoda braka, smrti partnera i rađanja djeteta van braka, stekle status samohranih majki.

Osnovni cilj ovog istraživanja je bio dobiti jasnu sliku o tome kakav je socijalni status tih majki i sagledati njihove stavove u vezi sa određenim pitanjima koja se odnose na stav sredine u kojoj žive prema njima i njihovoј djeci.

Tako su predmet našeg interesovanja bili obrazovni i radni status, visina prihoda, odnosi sa bližom i daljom sredinom u kojoj žive, niz drugih pitanja kojima smo provjerili generalnu i posebnu hipotezu, postavljene u ovom radu.

Za provjeru postavljenih hipoteza služili smo se i dosadašnjim istraživanjima zemalja u regionu kao i teorijskim saznanjima u vezi sa temom ovog rada.

Uzroci jednoroditeljstva-tabelarni prikaz

Ponuđeni odgovori		F R E K V E N C I J A				U K U P N O
		Vitez	Travnik	N.Travnik	Busovača	
	Razvedene samohrane majke	13	15	18	16	62
	Udovice samohrane majke	7	5	6	8	26
	Vanbračne samohrane majke	10	10	6	6	32
UKUPNO		30	30	30	30	

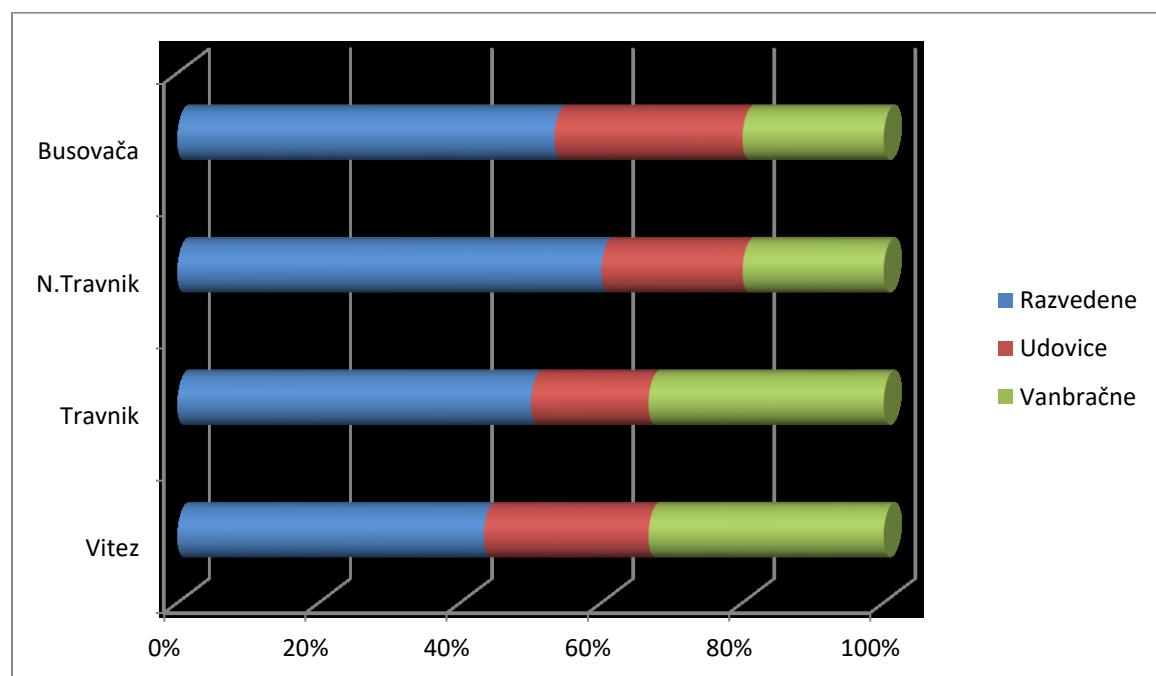
Uzroci jednoroditeljstva, shodno pokazateljima navedenim u tabeli, upućuju na zaključak da je razvod braka najčešći uzrok jednoroditeljstva, odnosno činjenica da majke djece samostalno, bez podrške i brige drugog roditelja, same brinu o svojoj djeci. Na drugom mjestu je vanbračno roditeljstvo, a na trećem je smrt partnera. Možemo vidjeti da ukupno u Kantonu Središnja Bosna samohranih majki ima sto dvadeset (120) od čega je; razvedenih samohranih majki šezdeset i dvije (62) ; udovica samohranih majki dvadest i šest (26) dok je vanbračnih samohranih majki trideset i dvije (32).

A u općinama ; u Vitezu je ukupno trideset samohranih majki, od toga je trinaest (13) razvedenih, sedam (7) je udovica, a deset (10) je vanbračnih; u Travniku je također ukupno trideset samohranih majki, a od toga je petnaest (15) razvedenih samohranih majki, pet (5) je udovica, a vanbračnih deset (10); u Novom Travniku je osamnaest (18) razvedenih, šest (6) udovica i šest (6) vanbračnih samohranih majki i u općini Busovača je ukupno trideset samohranih majki, a od toga njih šesnaest (16) je razvedenih samohranih majki, osam (8) udovica i šest (6) vanbračnih.

Iz tabele vidmo da je najviše razvedenih samohranih majki jer je razvod najčešći uzrok jednoroditeljstva budući da se nakon razvoda braka, staranje i briga povjerava majkama. Zatim, na drugom mjestu po brojnosti je vanbračnih samohranih majki pa udovica nešto manje, što ne mora da znači da njih i ima najmanje.

Najviše vanbračnih rađanja odvija se u okviru vanbračnih zajednica, kohabitacija. Kohabitacione veze koje poslijе rođenja djeteta nisu prerasle u brak podložnije su raskidu, pa su djeca koja rastu s roditeljima koji žive u kohabitaciji izložena znatno većem riziku njihovog razlaza nego djeca čiji roditelji žive u braku.

Uzroci jednoroditeljstva-grafički prikaz

Na grafikonu **uzroci jednoroditeljstva** možemo vidjeti da je u sve četiri Općine dominantan uzrok jednoroditeljstva razvod braka. U statusu *razvedenih samohranih majki* bilo je 62 žene (52 %), zatim *vanbračno roditeljstvu* 32 slučaja (27 %) i smrt partnera u 26 slučajeva (22 %).

Stavovi samohranih roditelja u vezi sa sljedećim pitanjima:

Tabela 1. Samohrani roditelji su zaštitnički više orijentirani prema djeci u poređenju sa odnosom roditelja prema djeci u potpunim obiteljima.

	Vitez	Travnik	N.Travnik	Busovača	V R S T E S A M O H R A N O S T I								
	Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno
Ponuđeni odgovori	Slažem se	9	8	10	10	3	5	6	6	4			61
	Potpuno se slažem	4	5	7	6					4			26
	Niti se slažem niti se ne slažem		2	1		2			2		10	6	29
	Ne slažem se					2				2			4
	Uopće se ne slažem												/

U Kantonu Središnja Bosna, sa tvrdnjom *da su samohrani roditelji više zaštitnički orijentirani prema djeci u poređenju sa odnosom roditelja prema djeci u potpunim obiteljima*, sveukupno se složila (uključujući sve tri vrste samohranosti) šezdeset i jedna (61) samohrana majka; potpuno se složilo dvadeset šest (26) majki; njih dvadeset i devet (29) niti se slaže niti se ne slaže, a nisu se složile četiri (4) samohrane majke.

Stoga, prema dobivenim odgovorima vidimo da se većina samohranih majki slaže da su samohrani roditelji u odnosu na potpune obitelji više zaštitnički orijentirane prema djeci.

U prilog tome ide i teza da, budući da jedan roditelj nedostaje, samohrane majke pokušavaju svome djetetu nadoknaditi oba roditelja pa stoga ulažu veće napore te u pretjeranom pokušaju da zaštite svoje dijete, postaju više brižne i zaštitnički orijentirane.

Česti su primjeri samohranih majki koje se nakon razvoda odluče " posvetiti samo djeci " zanemarujući svoje potrebe, kupuju im čak i više igračaka, odjeće, obuće, nego što bi to radile da su ostale u braku. Ne postavljaju granice u odgoju, sve im dozovoljavaju, nastojeći im na taj način " nadoknaditi " odsutnost drugog roditelja. No, na taj način podržavaju svoju socijalnu izolaciju, povećavaju svoje nezadovoljstvo, ne usmjeravaju dijete, što dovodi i do neadekvatnog roditeljstva. Dijete kojem je sve dozvoljeno je zanemareno kao i ono kojem je sve uskraćeno.

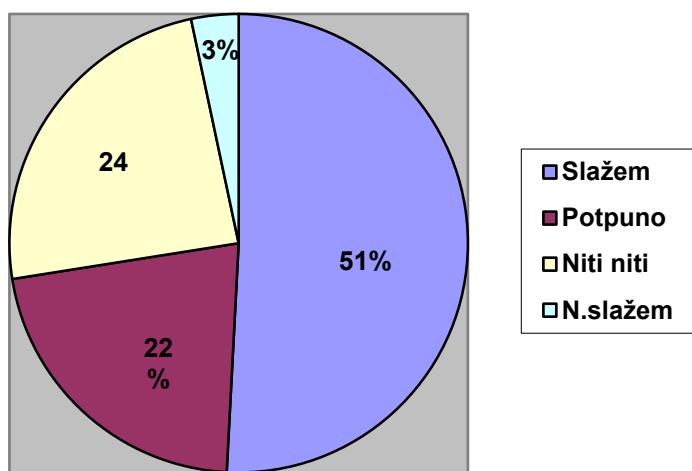
Sa navedenom tvrdnjom u **Općini Vitez** u kategoriji *razvedenih* složilo se devet (9) ispitanika,a četvero (4) se potpuno složilo ; od *udovica* su se složile tri (3), dvije (2) niti se slažu niti se ne slažu, a dvoje (2) se ne slaže ; od *vanbračnih* četvero (4) se slaže,četvero (4) se potpuno slaže, a dvoje (2) se ne slaže.

U **Općini Travnik**, u kategoriji *razvedenih*složilo se osam (8), potpuno se složilo pet (5), a dvoje (2) niti se slaže niti se ne slaže ; u kategoriji *udovica* pet (5) se složilo; a u kategoriji *vanbračnih*deset (10) niti se slaže niti se ne slaže.

U **Općini N.Travnik**, *razvedenih*se složilo deset (10), sedam (7) se potpuno slaže, a jedno (1) se ne slaže; *udovica* se složilo šest (6), a *vanbračnih*šest (6) niti se slaže niti se ne slaže.

U **Općini Busovača**, *razvedenih*se složilo deset (10), a šest (6)se potpuno slaže ; *udovica* se složilo šest (6), a dvoje (2) niti se slaže niti se ne slaže ; a *vanbračnih*šest (6) niti se slaže niti se ne slaže.

Grafikon 1. Samohrani roditelji su zaštitnički više orijentirani prema djeci u poređenju sa odnosom roditelja prema djeci u potpunim obiteljima.

Na grafikonu možemo vidjeti da se sa tvrdnjom *da su samohrani roditelji više zaštitnički orijentirani prema djeci nego potpune obitelji*, slaže 51 %, potpuno se slaže 22% , 24 % niti se slaže niti se ne slaže, a 3 % se ne slaže.

Tabela 2. Potreba o informiranosti drugih osoba iz djetetovog okruženja da živi sa jednim roditeljem.

		Vitez		Travnik		N.Travnik		Busovača							
V R S T E S A M O H R A N O S T I															
		Razvedene				Udovice				Vanbračne					
		8	7	10	8	7		6	6		6		U K U P N O		
Ponuđeni odgovori	Slažem se	8	7	10	8	7		6	6		6		58		
	Potpuno se slažem	5	8	8	8		7			10	10		62		
	Niti se slažem niti se ne slažem												/		
	Ne slažem se												/		
	Uopće se ne slažem												/		

Sa tvrdnjom da druge osobe kao što su: učitelji, vaspitači i drugi, trebaju da budu informirani o tome da dijete živi sa jednim roditeljem, složile su se sve tri vrste samohranosti, njih ukupno sto dvadeset (120) od čega se, pedeset i osam (58) složilo, a potpuno se složilo njih šezdeset i dvije (62).

Odgajatelji djeteta kao što su već spomenuti, učitelji, vaspitači i druge osobe koje sudjeluju u djetetovom odgoju pored roditelja, svakako da trebaju biti upoznati sa time da dijete dolazi iz jednoroditeljske obitelji, kako bi sami odgajatelji znali kako individualno pristupiti svakom djetetu i pružiti sve ono što je potrebno kako bi se to dijete osjećalo prihvaćeno u novoj oklini.

Odnos odgajatelja i roditelja treba biti temeljen na: informiranju, promišljanju i razmijeni informacija kako bi se osigurala dobrobit djetetata.

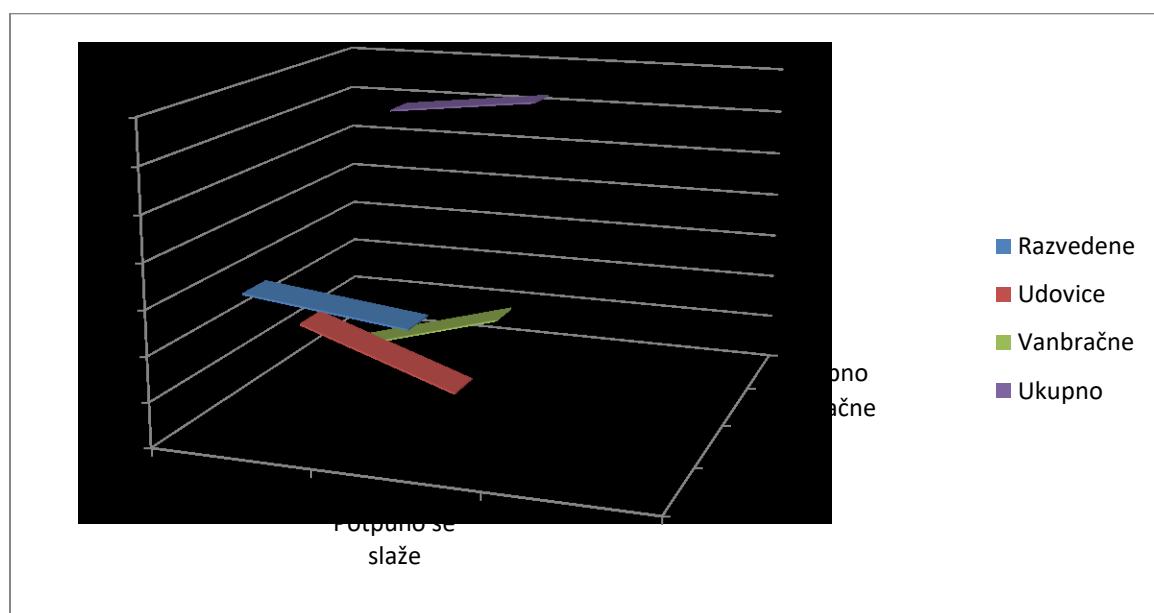
Što više odgajatelj zna informacija o roditeljima i djeci, to im veću pomoć i podršku može pružiti.

Sa navedenom tvrdnjom u Općini Vitez, u kategoriji *razvedenih* osam (8) se slaže, a pet (5) se potpuno slaže; *udovica* se slaže sedam (7), a *vanbračnih* se potpuno slaže deset (10). U Općini Travnik, u kategoriji *razvedenih* sedam (7) se slaže, a osam (8) se potpuno slaže; u kategoriji *udovica* sedam (7) se potpuno slaže; a u kategoriji *vanbračnih* deset (10) se potpuno slaže.

U Općini Novi Travnik, *razvedenih* se slaže deset (10), a osam (8) se potpuno slaže; *udovica* se slaže šest (6), a *vanbračnih* se šest (6) slaže .

U Općini Busovača, *razvedenih* se slaže osam (8), a potpuno se slaže osam (8); *udovica* se slaže šest (6), a *vanbračnih* se potpuno slaže šest (6).

Grafikon 2. Potreba o informiranosti drugih osoba iz djetetovog okruženja da živi sa jednim roditeljem

Na grafikonu 2. možemo vidjeti da se sa navedenom tvrdnjom, spomenute tri kategorije slažu i potpuno slažu. U kategoriji *razvedenih* trideset troje (33) se slaže, a dvadeset devet (29) se potpuno slaže; u kategoriji *udovica*, devetnaest (19) se slaže, a pet (5) se potpuno slaže i u kategoriji *vanbračnih*, šest (6) se slaže, a dvadeset šest (26) se potpuno slaže.

Ukupna vrijednost razvedenih iznosi šezdeset dva (62), udovica dvadeset četiri (24) i vanbračnih trideset dva (32).

Stoga možemo zaključiti da se sve tri kategorije samohranosti slažu sa tvrdnjom da druge osobe iz djitetovog okruženja (učitelji, vaspitači) trebaju znati da dijete živi samo sa jednim roditeljem.

Tabela 3. Stavovi ispitanika o uspješnosti djece iz jednoroditeljskih obitelji u usporedbi sa uspješnosti djece iz potpunih obitelji

		Vitez		Travnik		N.Travnik		Busovača								
		VRSTE SAMOHRANOSTI														
		Razvedene				Udovice				Vanbračne						
Ponuđeni odgovori	Slažem se									2	3		5			
	Potpuno se slažem												/			
	Niti se slažem niti se ne slažem		5	8	6				4	5		6	34			
	Ne slažem se	7	9	7	5	7	5	6	4	3	3	5	61			
	Uopće se ne slažem	6	1	3	5						4	1	20			

Sa tvrdnjom, *djeca iz potpunih obitelji uglavnom su uspješnija od djece samohranih roditelja*, se ukupno složilo pet (5) samohranih majki, njih trideset i četiri (34) niti se slaže niti se ne slaže, šezdeset i jedna (61) se ne slaže, a uopće se ne slaže njih dvadeset (20).

Iz rezultata prikazanih u tabeli 3. vidimo da se sa pomenutom tvrdnjom, samohrane majke ne slažu.

Naime, neka teorijska saznanja ističu da, kada je riječ o uspješnosti djece iz jednoroditeljskih obitelji, imaju veze sa zaposlenošću majke pa se stoga može zaključiti da ekonomski resursi mogu imati utjecaja na kognitivnu uspješnost djece.

Istraživanja koja su pratila djecu iz ovih obitelji, pokazala su da imaju slabije školsko postignuće.

Djeca majki koje nikad nisu bile udane i kod kojih nema uključenosti oca, imaju gori školski uspjeh nego djeca iz obitelji vjenčanih roditelja niskog socioekonomskog statusa.

Ali, prisutnost oca ne osigurava uspjeh niti odsutnost znači da će dijete biti neuspješno. Ono što negativno utječe na uspjeh djeteta jest nepodržavajuća okolina.

No, s druge strane postoje i istraživanja koja su pokazala da su djeca majki udovica, bila akademski uspješnija od djece odrasle sa razvedenim samohranim majkama, uzimajući u obzir razlike između drugih oblika jednoroditeljstva.

Stoga možemo zaključiti da je za uspjeh djeteta važna majka kojoj je stalo do obrazovanja i uspješnosti njenog djeteta.

Sa tvrdnjom broj 3.u Općini Vitez, u kategoriji razvedenih se ne slaže sedam (7), a uopće se ne slaže šest (6); udovica se ne slaže sedam (7), a vanbračnih se slaže dvoje (2), pet (5) niti se slaže niti se ne slaže, a troje (3) se ne slaže .

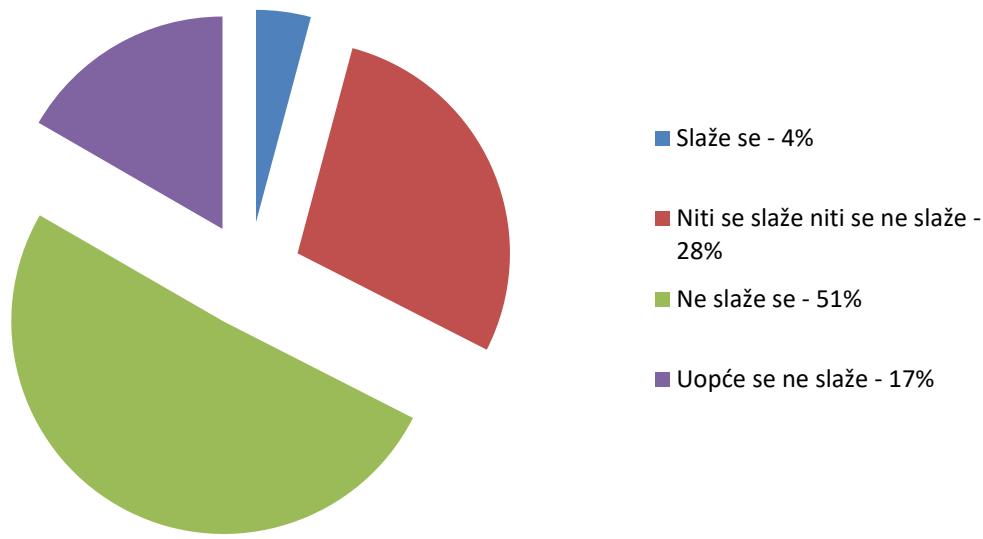
U Općini Travnik, u kategoriji *razvedenih* pet (5) niti se slaže niti se ne slaže, devet (9) se ne slaže, a jedno (1) se uopće ne slaže; u kategoriji *udovica* pet (5) se ne slaže, a u kategoriji *vanbračnih* troje(3) se slaže, troje (3) se ne slaže, a četvero (4) se uopće ne slaže.

U Općini Novi Travnik, *razvedenih* se osam (8) niti slaže niti ne slaže, sedam (7) se ne slaže, a troje (3) se uopće ne slaže; *udovica* se ne slaže šest (6), a *vanbračnih* se ne slaže pet (5), a jedno (1) se uopće ne slaže.

U Općini Busovača, *razvedenih* se šest (6) niti slaže niti ne slaže, pet (5) se ne slaže, a pet (5) se uopće ne slaže; *udovica* se četiri (4) niti slaže niti ne slaže, a četvero (4) se ne slaže, a *vanbračnih* se šest (6) niti slaže niti ne slaže .

Grafikon 3. Stavovi ispitanika o uspješnosti djece iz jednoroditeljskih obitelji u usporedbi sa uspješnosti djece iz potpunih obitelji

Stavovi samohranih majki o uspješnosti djece

Na **grafikonu 3.** Možemo vidjeti da se od ispitanika najviše ne slaže sa navedenom tvrdnjom i to njih 45 % , njih 31 % niti se slaže niti se ne slaže, a 24 % se uopće ne slaže. Stoga, prema mišljenjima samohranih roditelja ne mora da znači nužno da su djeca iz potpunih obitelji uspješnija u životu od njihove djece.

Tabela 4. Stavovi o emocionalnoj stabilnosti djece

		Vitez			Travnik			N.Travnik			Busovača					
		VRSTE SAMOHRANOSTI														
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno		
Ponuđeni odgovori	Slažem se													/		
	Potpuno se slažem											3		3		
	Niti se slažem Niti se ne slažem		5		6		2		3					16		
	Ne slažem se	7	8	10	10	7	3	6	5	10	7	6	6	85		
	Uopće se ne slažem	6	2	8										16		

Da su djeca samohranih roditelja manje emocionalno stabilna od djece iz potpunih obitelji, tri (3) su se potpuno složile, šesnaest (16) se niti slaže niti ne slaže, osamdeset i pet (85) se ne slaže, a šesnaest (16) se uopće ne slaže.

Sa tvrdnjom broj 4.u Općini Vitez u kategoriji *razvedenih*, sedam (7) se ne slaže, a šest (6) se uopće ne slaže; *udovica* se sedam (7) ne slaže, a *vanbračnih* se deset (10) ne slaže.

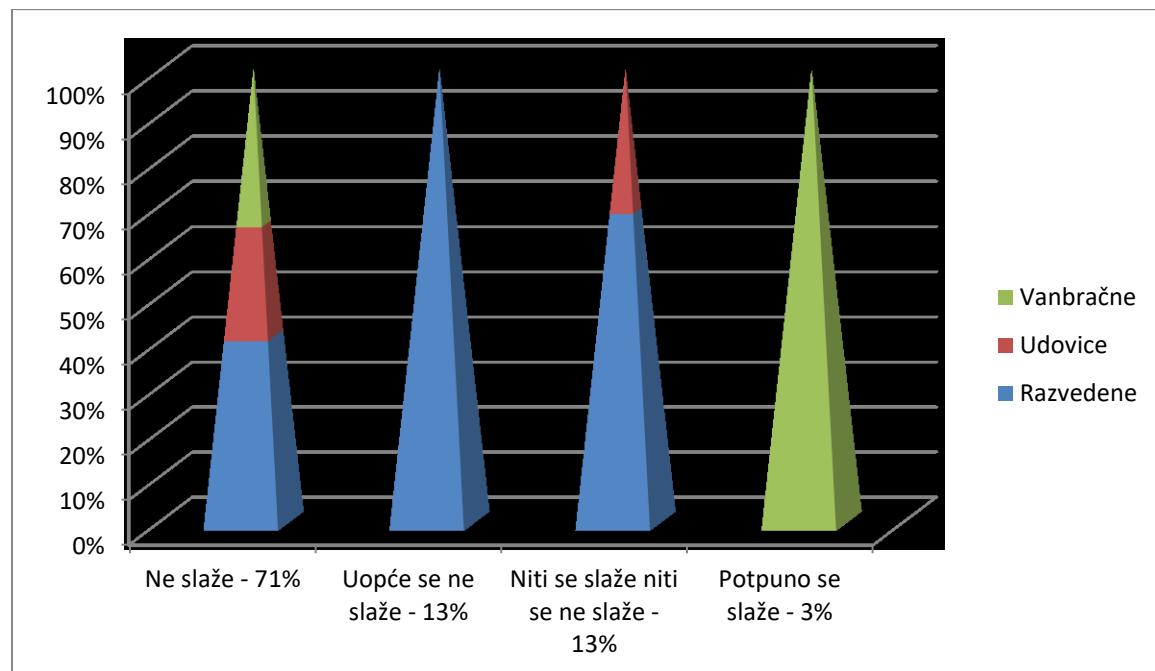
U Općini Travnik, razvedenih se pet (5) niti slaže niti ne slaže, osam (8) se ne slaže, a dvoje (2) se uopće ne slaže; *udovica* se dvoje (2) niti slaže niti ne slaže, a troje (3) se ne slaže, a *vanbračnih* se tri (3) potpuno slažu, a sedam (7) se ne slaže.

U Općini N.Travnik, razvedenih se deset (10) ne slaže, a osam (8) se uopće ne slaže; *udovica* se šest (6) ne slaže, a *vanbračnih* se šest (6) ne slaže.

U Općini Busovača, razvedenih se šest (6) niti slaže niti ne slaže, a deset (10) se ne slaže; *udovica* se tri (3) niti slaže niti ne slaže, a pet (5) se ne slaže, a *vanbračnih* se šest (6) ne slaže .

Iz dobivenih rezultata možemo vidjeti da se osamdeset i pet (85) samohranih majki ne slaže sa tvrdnjom da su njihova djeca manje emocionalno stabilna od djece iz potpunih obitelji. No, teorijska saznanja iznose kako odrastanje u jednoroditeljskim obiteljima ima posljedice na emocionalni i socijalni razvoj djeteta, koje se u različitim istraživanjima navode kao: tjeskoba, manjak samopouzdanja, patološka potreba djeteta za ljubavlju i nježnošću, niža psihološka dobrobit djeteta i drugo. Utvrđeno je i da djeca razvedenih roditelja imaju lošije mišljenje o sebi i niže samopoštovanje od djece koja žive sa oba roditelja.

Grafikon 4. Stavovi o emocionalnoj stabilnosti djece

Na **grafikonu 4.** Vidimo da se sa tvrdnjom da su djeca samohranih roditelja manje emocionalno stabilna od djece iz potpunih obitelji, ne slažu samohrane majke.

Tabela 5. Stavovi o tome da li je život sa oba roditelja potreban da bi djeca izrasla u zdrave ljudi

		Vitez	Travnik	N.Travnik	Busovača	VRSTE SAMOHRANOSTI								
Ponuđeni odgovori	Razvedene	Udovice				Vanbračne				Ukupno				
	Slažem se	3	2	5		2				3				15
	Potpuno se slažem					2								2
	Niti se slažem Niti se ne slažem	5	5	5	5	5	3		4	5	6			43
	Ne slažem se	5	5	8	10			3	5	7	5		6	54
	Uopće se ne slažem		3					3						6

Da bi djeca izrasla u zdrave ljude, samohrane majke se ne slažu da je potrebno da žive sa oba roditelja i to njih ukupno pedeset i četiri (54), a njih četrdeset i tri (43) niti se slaže niti se ne slaže, šest (6) se uopće ne slaže, petnaest (15) se slaže, a dvije (2) se potpuno slažu.

Sa tvrdnjom broj 5. Općini Vitez od razvedenih se slaže troje (3), pet (5) se niti se slaže niti se ne slaže, a ne se slaže se pet (5); od udovica se slažu dvije (2), a pet (5) niti se se slaže niti se ne slaže, a od vanbračnih tri (3) se slaže, a sedam (7) se ne se slaže.

UOpćini Travnik u kategoriji razvedenih se dvoje (2) se slaže, pet (5) niti se se slaže niti se ne se slaže, pet (5) se ne se slaže, a troje (3) se uopće ne se slaže; od udovica se dvije (2) potpuno se slažu, a tri (3) niti se se slaže niti se ne se slaže, a od vanbračnih pet (5) niti se se slaže niti se ne se slaže, a pet (5) se ne se slaže.

U Općini N.Travnik od razvedenih se pet (5) se slaže, a pet (5) niti se se slaže niti se ne se slaže, a osam (8) se ne se slaže, od udovica se tri (3) se ne se slažu, a tri (3) se uopće ne se slažu, a od vanbračnih šest (6) niti se se slaže niti se ne se slaže.

U Općini Busovača od razvedenih se šest (6) niti slaže niti ne slaže, a deset (10) se ne slaže, od udovica tri (3) niti se slažu niti se ne slažu, a pet (5) se ne slaže, a vanbračnih se šest (6) ne slaže.

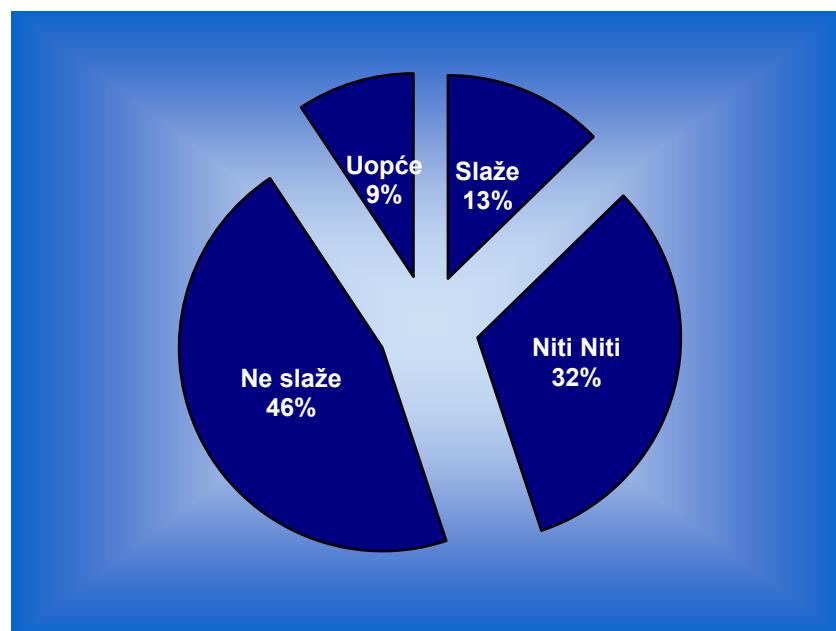
U ranom razdoblju djetetova života, obitelj je najpogodnija sredina za razvoj i odgoj djeteta. I u cjelevitim i u jednoroditeljskim obiteljima mogu biti prisutni olakšavajući i otežavajući čimbenici, odnosno oni čimbenici koji potiču i oni koji koče razvoj djeteta.

Pomenuti faktori su povezani sa osobinama samog roditelja, kao što su: samoefikasnost, način kako se suočava roditelj sa stresom, socijalne vještine, mjesto i vrsta zaposlenja, postojeći međuljudski odnosi, a ponekad je bitno i kojem spolu, rasi, dobroj skupini ili kulturi pojedinac pripada.

Također, na zdrav razvoj djeteta ima i promjena mjesta boravka i nova sredina, škola što izaziva stres kod djece te se tada povlače iz obitelji i traže društvo vršnjaka, pa su često izložena i negativnom vršnjačkom razvoju.

Općenito, roditeljsko ponašanje i način kako se nose sa novonastalom situacijom, vrlo je важно za dječiji razvoj jer po njemu i sama djeca uče oblikovati svoje ponašanje.

Grafikon 5. Stavovi o tome da li je život sa oba roditelja potreban da bi djeca izrasla u zdrave ljude

Na **grafikonu 5.** Vidimo da se sa tvrdnjom, da bi djeca izrasla u zdrave ljude, potrebno je da žive s oba roditelja, nije složilo 46%, dok se 32% niti slaže niti ne slaže.

Tabela 6. Stavovi o tome brinu li samohrani očevi jednako dobro kao samohrane majke

		Vitez	Travnik		N.Travnik		Busovača										
		VRSTE SAMOHRANOSTI															
		Razvedene			Udovice			Vanbračne			Ukupno						
Ponudeni odgovori	Slažem se	2	3						3				8				
	Potpuno se slažem												/				
	Niti se slažem niti se ne slažem		3	4				3					10				
	Ne slažem se	7	5	8	10	5	3	3	5	7	10	6	75				
	Uopće se ne slažem	4	4	6	6	2	2	3					27				

Da samohrani očevi ne brinu jednako dobro kao samohrane majke, nije se složilo njih sedamdeset i pet (75), uopće se ne slaže dvadeset i sedam (27), deset (10) niti se slaže niti se ne slaže, a samo osam (8) se slaže.

Sa tvrdnjom broj 6. u **Općini Vitez** u kategoriji *razvedenih* dvoje (2) se slaže, sedam (7) ne slaže, a četiri (4) se uopće ne slaže ; od *udovica* se pet (5) ne slaže, a dvoje (2) se uopće ne slaže , a *vanbračnih* se tri (3) slaže, a sedam (7) se ne slaže.

U Općini Travnik od razvedenih se slaže tri (3), tri (3) niti se slaže niti se ne slaže , pet (5) se ne slaže, a četiri (4) se uopće ne slaže ; od udovica tri (3) se ne slaže, a dva (2) se uopće ne slaže, a vanbračnih se deset (10) ne slaže.

U Općini N.Travnik razvedenih se četiri (4) niti slaže niti ne slaže, osam (8) se ne slaže, a šest (6) se uopće ne slaže ; udovica se tri (3) ne slažu, a tri (3) se uopće ne slažu, a vanbračnih se šest (6) ne slaže.

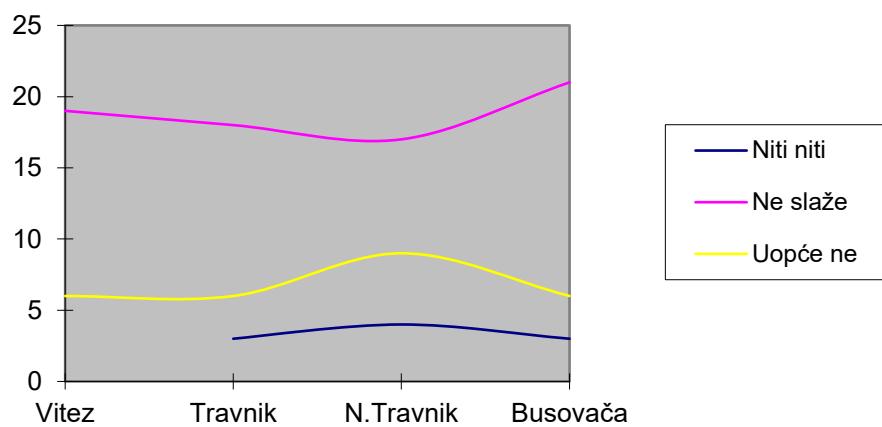
U Općini Busovača razvedenih se ne slaže deset (10), a šest (6) se uopće ne slaže ; udovica se tri (3) niti slaže niti ne slaže, a pet (5) se ne slaže, a vanbračnih se šest (6) ne slaže.

Uloga samohranog oca, kao i samohrane majke je jako zahtjevna. On mora prije svega biti tata i prijatelj, rame za plakanje, plesni partner, trener, savjetnik, slušatelj, i mnogo više.

Pored ovih osobina, samohrani otac mora preuzeti i ulogu majke, ulogu koja se duboko proteže u moral, odanost i sposobnost za postavljanje obrazovnog i njegovateljskog okruženja.

Danas, većina očeva želi sudjelovati u odrastanju svoje djece, neki instinkтивno znaju kako odgajati, drugi se polako uključuju, a većini treba pomoći kako bi izgradili samopouzdanje i stekli roditeljske vještine. Očevi igraju nezamjenjivu ulogu u životu svoje djece. Njihova uključenost u djitetov život, pozitivno utječe na njegovu dobrobit i zadovoljstvo životom.

Grafikon 6. Stavovi o tome brinu li samohrani očevi jednako dobro kao samohrane majke

Na grafičkom prikazu, vidimo da se sa tvrdnjom, da su samohrani očevi manje u stanju jednako dobro brinuti o djeci kao samohrane majke, najveći broj njih ne slaže i to 75 ispitanika od ukupno 120 ispitanih, njih 27 se uopće ne slaže sa tom tvrdnjom dok je 10 između, a složilo se samo njih osam (8).

Tabela 7. Prihodi samohranih majki

Ponudeni odgovori	VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno	
	Razvedene				Udovice				Vanbračne					
	6	7	7	7					3	4				
Nedovoljni	6	7	7	7					3	4			34	
Jedva dovoljni		5	6	4		5		4	7	6	6	6	49	
Dovoljni	7	3	5	6	7		6	3					37	

Na pitanje da li samohrane majke imaju dovoljno prihoda da pokriju rashode, u Općini Vitez je u kategoriji *razvedene* njih (6) šest odgovorilo da imaju nedovoljno, dok dovoljno prihoda ima (7) sedam samohranih majki ; sedam (7) udovica je reklo da ima dovoljno, a od vanbračnih tri (3) imaju nedovoljno prihoda, a sedam (7) jedva dovoljno.

U Općini Travnik, od razvedenih sedam (7) ima nedovoljno, pet (5) jedva dovoljno, tri (3) dovoljno; pet (5) udovica ima jedva dovoljno, a od vanbračnih, četiri (4) imaju nedovoljno prihoda, a jedva dovoljno šest(6) .

U Općini N.Travnik, sedam (7) razvedenih ima nedovoljne, četiri (4) jedva dovoljne, a šest (6) dovoljno ; šest (6) udovica ima dovoljne , a šest (6) vanbračnih ima jedva dovoljne.

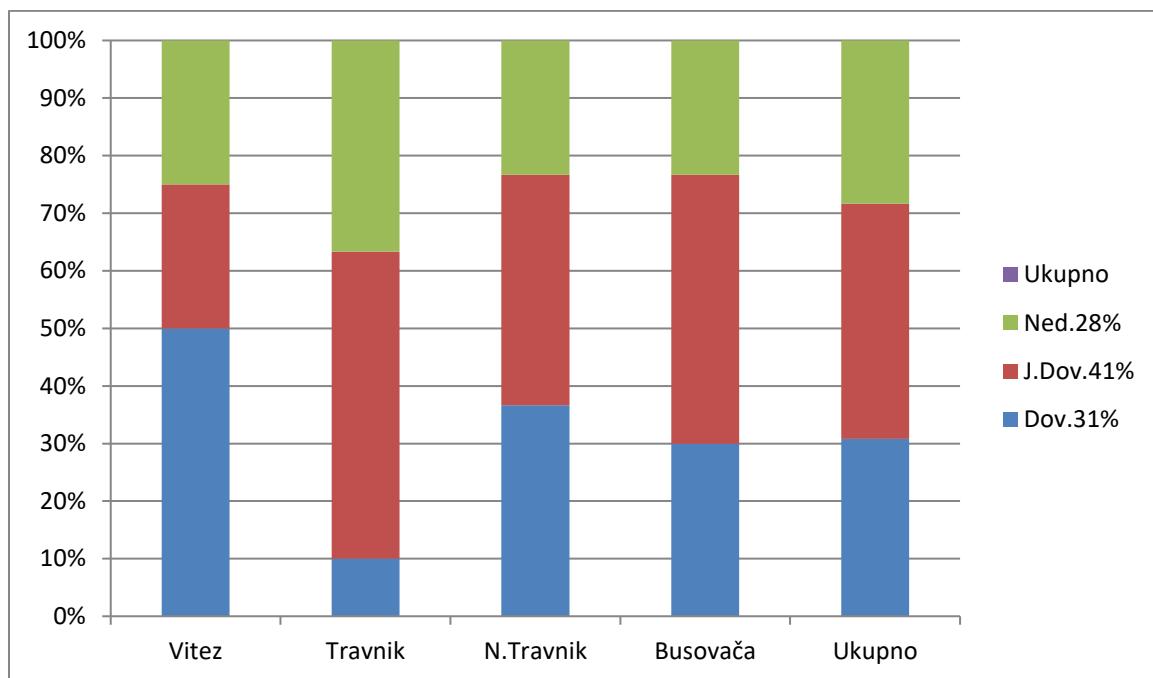
U Općini Busovača, nedovoljne prihode ima sedam (7) razvedenih, četiri (4) jedva dovoljne, a šest (6) dovoljno; od udovica, četiri (4) ima jedva dovoljne a tri (3) dovoljne i od vanbračnih njih šest (6) ima jedva dovoljne.

Ukupno, nedovoljno prihoda imaju trideset četiri samohrane majke, jedva dovoljno njih četrdeset devet (49), a dovoljno ima prihoda trideset sedam (37).

Iz dobivenih rezultata, možemo zaključiti da samohrane majke imaju jedva dovoljno prihoda. Samohrani su roditelji često prisiljeni raditi nekoliko poslova, a potraga za dodatnim izvorima prihoda, s druge strane, smanjuje njihovo psihološko bavljenje djecom. Veliki broj samohranih majki je nezaposleno te ovise o socijalnoj pomoći.

Zbog nepovoljne financijske situacije uveliko ovise i od strane rodbine i prijatelja. Od sve tri kategorije samohranosti, u najnepovoljnijem položaju su svakako vanbračne samohrane majke.

Grafikon 7. Prihodi samohranih majki

Na grafikonu *Prihodi samohranih majki*, vidimo četiri stupca za svaku općinu i tri polja koja označavaju prihode sve tri kategorije samohranosti; razvedene, udovice i vanbračne.

Zeleno polje označava nedovoljne prihode, crvena jedva dovoljne i plava dovoljne.

Iz priloženog vidimo da, ukupno u Kantonu Središnja Bosna, 41% samohranih majki imaju jedva dovoljno prihoda da pokriju rashode, nedovoljno prihoda ima 28%, a dovoljno ima 31% samohranih majki, gotovo je podjednak broj majki između ove dvije visine prihoda.

U najnepovoljnijem položaju po pitanju visine prihoda jesu vanbračne samohrane majke.

8. Obrazovni status roditelja prema tipu obitelji

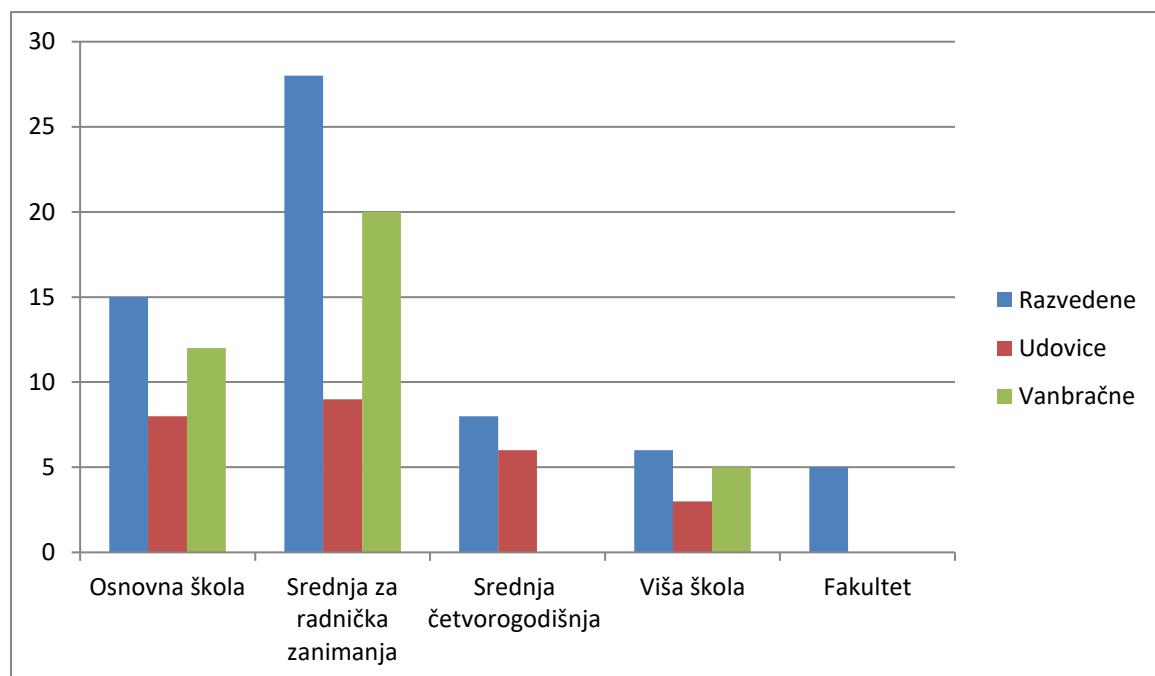
Obrazovni nivo roditelja

OBITELJI	Osnovna škola	Srednja za radnička zanimanja	Srednja četvoro-godišnja	Viša škola	Fakultet i postdiplomski stepen	Ukupno
Razvedene	15	28	8	6	5	62
Udovice	8	9	6	3	/	26
Vanbračne	12	20	/	/	/	32

Obrazovna struktura roditelja nosioca jednoroditeljskih obitelji je prikazana tabelom broj 8. U sva tri tipa jednoroditeljskih obitelji najviše ima završenu srednju školu za radnička zanimanja, ukupno pedeset sedam (57), od toga je najviše razvedenih, dvadeset osam (28); udovica devet (9), a vanbračnih dvadeset (20). Zatim završenu osonovnu školu, ukupno trideset pet (35), od toga je razvedenih petnaest (15), udovica osam (8) i vanbračnih dvanaest (12). Završenu srednju četvrogodišnju školu ukupno ima četrnaest (14), a od toga je osam (8) razvedenih, a šest (6) udovica; višu školu ukupno ima devet (9), a od toga je šest (6) razvedenih i tri (3) udovice, dok fakultetsko obrazovanje imaju samo razvedene samohrane majke i to njih ukupno pet (5).

Vanbračne samohrane majke imaju najlošiju obrazovnu strukturu, uglavnom završenu osonovnu i srednju školu, dok razvedene imaju završen i viši stepen obrazovanja kao i fakultet, a manji broj udovica također ima pored osonovne i srednje trogodišnje te četvrogodišnje škole i viši stepen.

Grafikon 8. Stepen obrazovanosti

Grafički prikaz stepena obrazovanosti samohranih majki pokazuje da su razvedne majke najobrazovanije, odnosno, u sva četiri polja su zastupljena prema stepenu obrazovanja, a najviše njih ima završenu srednju školu i to 83%. Potom ih slijede udovice od kojih najveći broj njih također ima završenu srednju školu kao 43% i vanbračne samohrane majke, 57%.

Tabela 9. Radni status samohranih majki

Radni status	Razvedene	Udovice	Vanbračne	Ukupno
Zaposlena	35	7	8	50
Nezaposlena	27	19	24	70

Na tabeli radni status samohranih majki je prikazano koliko među njima ima zaposlenih i nezaposlenih. Ukupno je zaposlenih pedeset (50) samohranih majki, a od toga je zaposleno trideset pet (35) razvedenih majki, sedam (7) udovica i osam (8) vanbračnih.

Dok je nezaposlenih ukupno sedamdeset (70), a od toga razvedenih je nezaposleno dvadeset sedam (27), devetnaest (19) udovica i davdeset četiri (24) vanbračne.

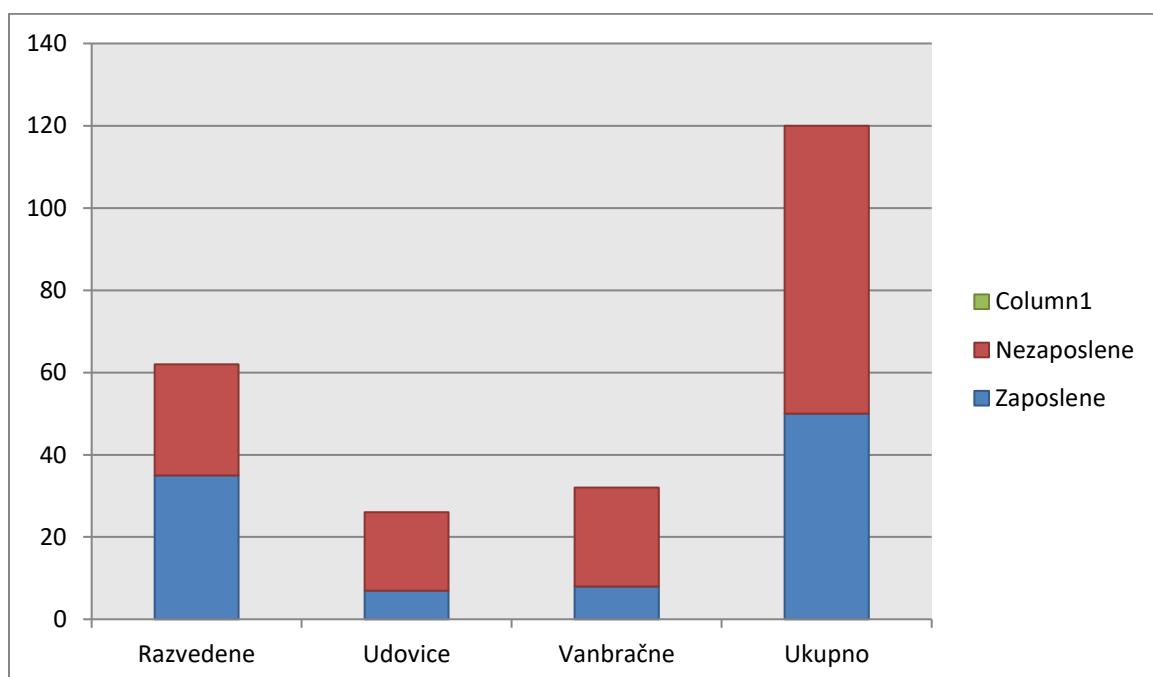
Iz priloženog možemo zaključiti da je od sve tri vrste samohranosti, najviše nezaposlenih vanbračnih majki i udovica, dok je među zaposlenim najviše razvedenih.

Žene na tržištu rada imaju većih poteškoća u pronalasku posla u odnosu na muškarce i manje su plaćene od njih.

Prema teorijskim saznanjima, obiteljski status predstavlja problem u pronalasku zaposlenja, ali ujedno otežava ili onemogućava napredovanje u karijeri. Žene, općenito, trostruko opterećene i uz plaćeni posao koji rade na tržištu rada, moraju usklađivati obiteljske obaveze i kućanske poslove, a samohrane su majke u lošijem položaju budući da sve same rade.

Bosansko-hercegovačka iskustva svjedoče o teškoj finansijskoj situaciji samohranih majki i uklapaju se u trend koji europski znanstvenici nazivaju tzv. *feminizacijom siromaštva*-majke vode kućanstvo, jer veći dio vremena ulažu u odgoj svoje djece i neplaćeni rad kod kuće, a u mnogim državama slabije su plaćene od muškaraca.

Grafikon 9. Radni status samohranih majki

Na ovom grafičkom prikazu možemo vidjeti da je prema radnom statusu, zaposlenih od navedenih vrsta samohranosti, najviše razvedenih, dok je među udovicama i vanbračnim majkama više nezaposlenih.

Tabela 10. Režijski troškovi

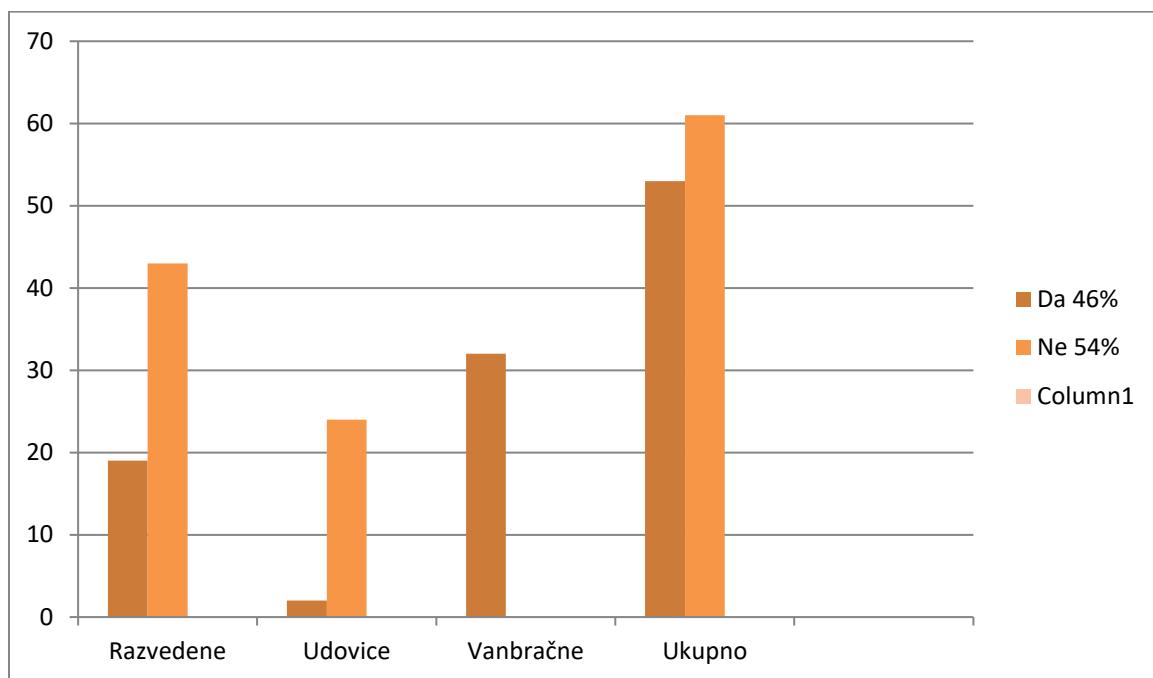
		V R S T E S A M O H R A N O S T I												
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno
Ponudeni odgovori	Da	4	5	6	4				2	10	10	6	6	53
	Ne	9	10	12	12	7	5	6	6					61

Na pitanje broj 10.Da li samohrane majke imaju teškoća pri plaćanju režijskih troškova, sa da je odgovorilo njih ukupno pedeset i tri (53), a sa ne šezdeset i jedna (61) samohrana majka. Prema podacima iz tabele možemo vidjeti da od sve tri vrste samohranosti, najviše teškoća sa podmirivanjem režijskih troškova imaju vanbračne samohrane majke, njih trideset i dvije (32), a najmanje razvedene samohrane majke, njih četrdeset i dvije (42).

Budući da je procenat među samohranim roditeljima i članovima jednoroditeljskih obitelji alarmantno visok, a vanbračne samohrane majke i najteže pronalaze zaposlenje, zbog nemanja redovnih mjesecnih primanja, režije i svakodnevne troškove plaćaju jedva ili nikako.

Zbog toga se oslanjaju na pomoć rodbine i prijatelja koji ih financijski potpomažu u podmirivanju istih.

Grafikon 10. Režijski troškovi

Na grafikonu *Režijski troškovi*, vidimo da po pitanju plaćanja istih, od navedene tri vrste samohranosti, najviše teškoća imaju vanbračne samohrane majke, njih trideset i dvije (32), od razvedenih njih devetnaest (19), a od udovica samo dvije (2) su odgovorile da imaju teškoća sa plaćanjem režija. Razvedene samohrane majke imaju najmanje teškoća sa podmirivanjem troškova, njih četrdeset i tri (43), pa udovice, dvadeset i četiri (24). Sveukupno, sa da je odgovorilo njih 46%, a sa ne 54%.

Tabela 11. Posuđivanje novca od prijatelja ili rodbine

		V R S T E S A M O H R A N O S T I												
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno
Ponudeni odgovori	Da	4	8	6	6	3	2	7	8	6	5	55		
	Ne	9	7	12	10	7	2	6	6	3	2	1	65	

Na pitanje da li su samohrane majke u zadnjih godinu dana zbog eventualnih ekonomskih poteškoća bile prisiljene posuditi novac od prijatelja ili rodbine, u kategoriji *razvedenih* njih dvadeset četiri (24) je odgovorilo *sada*, od udovica pet (5), a od vanbračnih dvadeset šest (26).

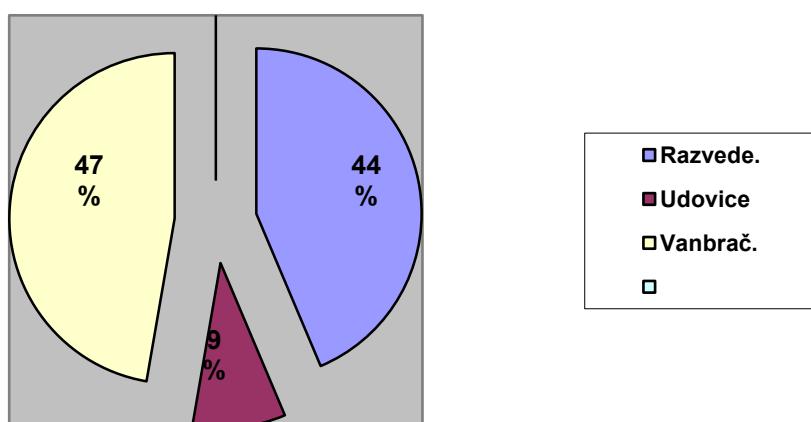
A sa *ne* odgovorilo je trideset osam (38) razvedenih, dvadeset jedna (21) udovica i vanbračnih šest (6).

Sveukupno, na da je odgovorilo pedeset pet (55) samohranih majki, a sa ne njih šezdeset pet (65).

Od sve tri kategorije samohranosti, vanbračne majke najviše ovise o finansijskoj pomoći bližnjih i prijatelja.

Shodno, teorijskim saznanjima, vanbračne majke se trajno oslanjaju na podršku i finansijsku pomoć obitelji i smatraju to prikladnim.

Grafikon 11. Posudivanje novca od prijatelja ili rodbine

Vidimo da su od navedene tri vrste samohranosti, vanbračne samohrane majke najviše bile prisiljene zbog eventualnih ekonomskih teškoća posuditi novac od rodbine / prijatelja, zatim razvedene dok su udovice najmanje.

Tabela 12. Pomoć i podrška obitelji i prijatelja

		VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno	
Ponuđeni odgovori	Da	Razvedene				Udovice				Vanbračne					
		13	13	14	16	7	5	6	8	8	7	4	5		
	Ne		2	4						2	3	2	1	14	

Na pitanje da li imaju pomoć i podršku obitelji i prijatelja, u kategoriji razvedenih samohranih majki sa da je odgovorilo pedeset šest (56) majki, udovica dvadeset i šest (26) i vanbračnih dvadesetčetiri (24).

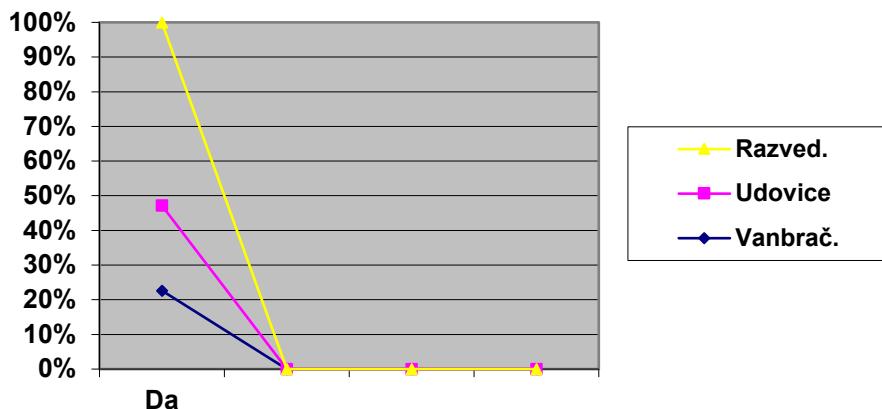
Ukupno, podršku ima sto šest (106) samohranih majki, a njih samo četrnaest (14) nema, što su svakako pozitvni rezultati i stoga vidimo da se samohrane majke itekako mogu osloniti na pomoć i podršku bližnjih i tako im olakšati u svemu što samohraniteljstvo sa sobom nosi.

Socijalna podrška se čini kao važan činitelj zaštite od učinka stresa na roditeljstvo. Time osoba s više socijalne podrške može procijeniti stresnu situaciju manje ugrožavajućom jer zna da postoje drugi ljudi koji su joj spremni pomoći te ujedno može ublažiti negativan utjecaj stresa poboljšavajući sposobnost osobe za suočavanje sa stresom.

Ujedno, prihvaćenost samohrane majke od strane svoje rodbine i prijatelja, kao radne i susjedske sredine može pozitivno ojačati njen identitet.

Sam pozitivan odnos roditeljske obitelji, radne organizacije i susjeda može pozitivno motivirati samohranu majku da se istražno borи sa nastalim teškoćama.

Grafikon 12. Pomoć i podrška obitelji i prijatelja

Ovaj grafikon nam prikazuje koliko navedene kategorije samohranosti imaju podršku obitelji i prijatelja. Razvedene imaju najveću podršku, dok udovice i vanbračne samohrane majke imaju podjednaku. Sveukupno, sve tri kategorije samohranosti uživaju punu podršku od strane svojih bližnjih.

Tabela 13. Usklađenost privatnih sa poslovnim obavezama

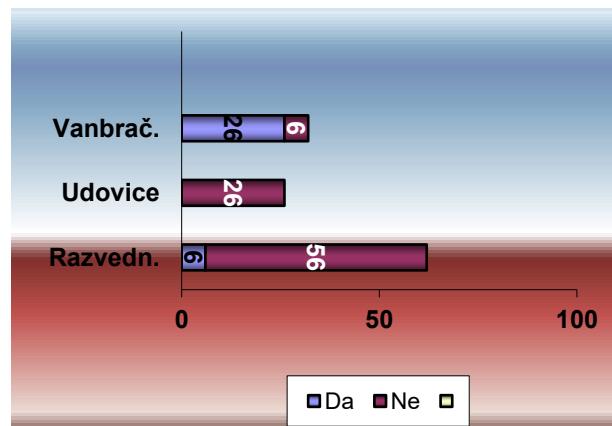
		VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno
Ponudeni odgovori	Da	Razvedene				Udovice				Vanbračne				32
Ponudeni odgovori	Da		3	3						4	10	6	6	88
	Ne	13	12	15	16	7	5	6	8	6				

Na pitanje *da li je samohranim majkama teško uskladiti privatne, obiteljske obaveze sa poslovnim*, ukupno, na da je odgovorilo trideset dvije (32) samohrane majke, a sa ne osamdeset osam (88). Od sve tri kategorije samohranosti, možemo vidjeti da je vanbračnim majkama najteže uskladiti obaveze.

Premda je većina samohranih majki odgovorila da mogu bez teškoća uskladiti poslovne i privatne obaveze, u teoriji pak stoji da, roditelj koji sam brine za dijete/djecu, više mora balansirati između radnih i obiteljskih uloga, teže mu je da se bori za napredovanje na poslu, pa mu je samim time i teže popraviti materijalni položaj.

Također, obiteljski status predstavlja problem u profesionalnom usavršavanju, jer im je teže organizirati čuvanje djece za potrebe odlazaka na seminare, edukacije kao i za obavljanje dodatnih, honorarnih poslova.

Grafikon 13. Uskladenost privatnih sa poslovnim obavezama

Na grafikonu *uskladenost privatnih sa poslovnim obavezama*, vidimo da je vanbračnim majkama teže uskladiti poslovne sa privatnim, obiteljskim obavezama u odnosu na udovice i razvedene koje to uspijevaju.

Tabela 14. Problemi i diskriminacija samohranih majki

		VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				
Ponudeni odgovori	Da	6	7	4	2					7	8	5	6	45
Ne		7	8	14	14	7	5	6	8	3	2	1		75

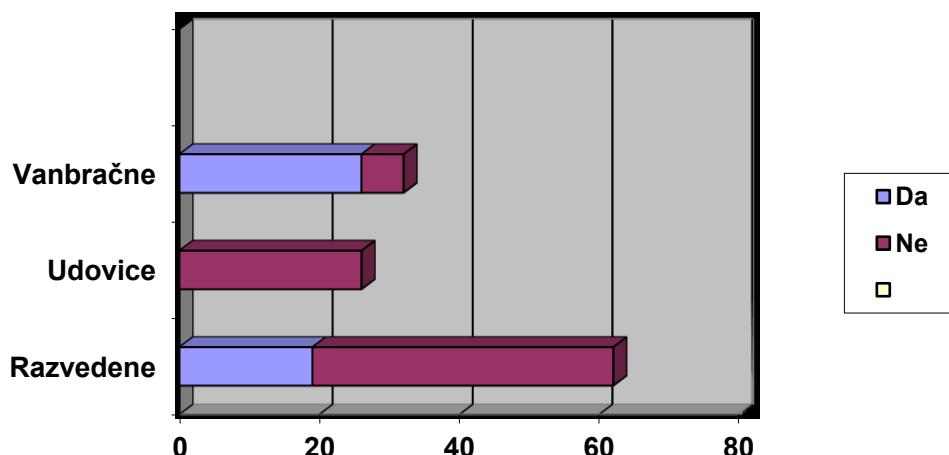
Na pitanje broj 14. *Da li se kao jednoroditeljska obitelj suočavaju sa određenim problemima i diskriminacijom u društvu*, sa da je ukupno odgovorilo četrdeset pet (45), a sa ne sedamdeset pet (75). Dok je prema udovicama percipirani stav društva pozitivan, vjerovatno zbog toga što se njih ne smatra odgovornima za njihovu situaciju, u nepovoljnjoj situaciji su razvedene samohrane majke. Najnepovoljniji, s obzirom na stavove u društvu, je položaj majki vanbračne djece, njih dvadeset i šest (26).

Samohrane majke se suočavaju sa brojim problemima kao što su: neriješeno stambeno pitanje, diskriminacija prilikom zapošljavanja, diskriminacija na radu i u vezi sa radom, nedostatak novca, odsustvo institucionalne i vaninstitucionalne zaštite i drugi problemi.

Suočavanje sa negativnim stavovima okoline i diskriminacijom u društvu, predstavlja dodatni izvor stresa članovima jednoroditeljskih obitelji.

Samohrane majke se različito percipira s obzirom na to kako su postale samohrane pa shodno tome, udovice se tretira kao „najzaslužnija skupina“, što je i za očekivati jer su bez svoje krivnje ostale bez supruga. Na drugom mjestu su razvedene majke, a najmanje zaslužnom skupinom smatrane su vanbračne majke

Grafikon 14. Problemi i diskriminacija samohranih majki

Na ovom grafikonu možemo vidjeti da se sa određenim problemima i diskriminacijom u društvu najviše suočavaju vanbračne samohrane majke i razvedene, dok su udovice u povoljnijem položaju i prihvaćenije u društvu.

Tabela 15. Alimentacija ili neki drugi vid financijske pomoći

		VRSTE SAMOHRANOSTI												
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno
Ponudeni odgovori	Da	6	7	11	9	3	3	6	4	4	3		2	58
	Ne	7	8	7	7	4	2		4	6	7	6	4	62

Na pitanje, da li dobivaju alimentaciju ili neki drugi vid financijske pomoći za sebe i dijete, sveukupno je sa da odgovorilo pedeset osam (58) samohranih majki, a sa ne njih šezdeset dvije (62). Sa neisplaćivanjem alimentacije se susreću najviše vanbračne samohranemajke i razvedene. U pogledu nekog drugog vida financijske pomoći, udovice ostvaruju pravo na dječiji doplatak u iznosu od 30,00 KM.

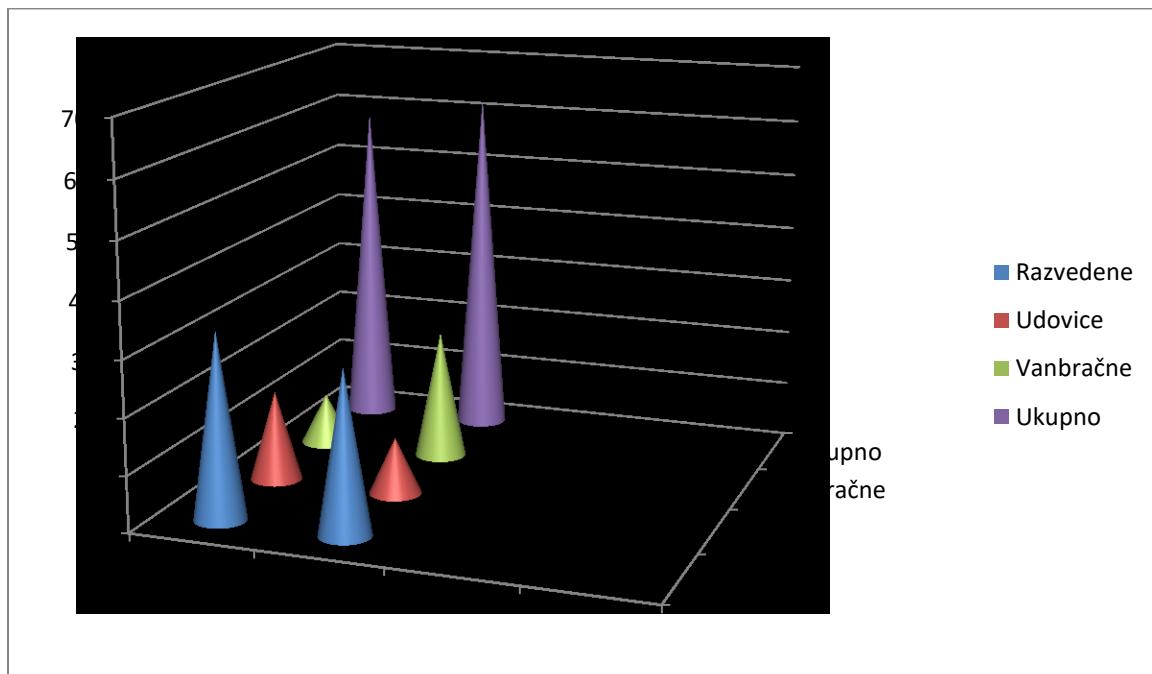
Alimentacija, odnosno novac za izdržavanje djeteta od strane drugog roditelja, značajan je izvor prihoda za obitelji koje je redovno primaju.

Alimentaciju/drugi vid financijske pomoći u našem uzorku istraživanja redovno prima; od razvedenih trideset tri (33) samohrane majke, udovice primaju dječiji doplatak, njih šesnaest (16), a od vanbračnih samohranih majki devet (9) ukoliko je priznatno očinstvo. Dok dvadeset devet (27) razvedenih ne prima alimentaciju /drugi vid financijske pomoći, udovica deset (10) i vanbračnih dvadeset tri (23).

Zbog probelma u vezi sa naplatom alimentacije i nepoštivanja sudske presude, jednoroditeljske obitelji i samohrani roditelji često žive na rubu egzistencije.

Iako se u Obiteljskom zakonu FBiH navodi da se radno sposoban roditelj ne može oslobođiti dužnosti izdržavanja malodobnog djeteta, a prema Krivičnom zakonu BiH, izbjegavanje izdržavanja djeteta predstavlja krivično djelo, veliki broj roditelja izbjegava ovu obavezu.

Grafikon 15. Alimentacija/ neki drugi vid financijske pomoći

Na grafičkom prikazu, alimentacija ili drugi vid finansijske pomoći, vidimo da navedeno najmanje primaju vanbračne samohrane majke, njih dvadeset tri (23), dok im samo devet (9) istu prima.

Od razvedenih, približno je gotovo jednak broj onih koje primaju trideset tri (33) i onih koje ne primaju alimentaciju dvadeset sedam (27), a od vanbračnih dvadeset tri (23) ne prima, dok samo devet (9) njih prima. Stoga možemo zaključiti da je ova kategorija samohranosti kao i prethodnim pokazateljima, najugroženija.

Tabela 16. Obraćanje Centru za socijalni rad u pogledu savjetovanja i slično

		VRSTE SAMOHRANOSTI												
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno
Ponuđeni odgovori	Da	4	15	8	5		3		2	10	10	6	6	69
	Ne	9		10	11	7	2	6	6					51

Po pitanju obraćanja Centru u pogledu savjetovanja i slično, u kategoriji razvedenih, trideset dvije (32) samohrane majke su odgovorile potvrđno; od udovica pet (5), a od vanbračnih također trideset dvije (32).

Ukupno, njih šezdeset devet (69) se obraća Centru, a njih pedeset i jedna (51) ne.

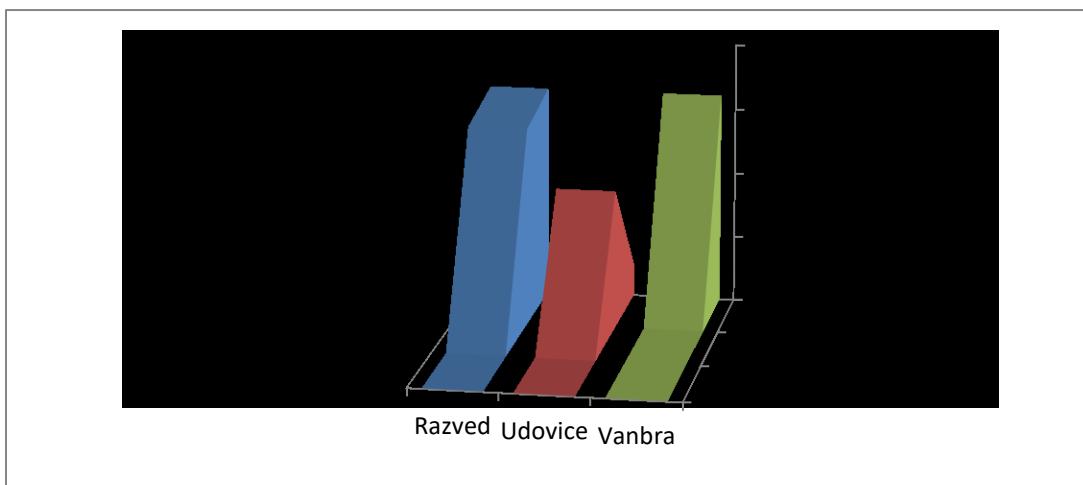
Jedna samohrana majka može da se osjeća, da će rješenje svoga problema lakše naći ako se sama maksimalno založi da prevaziđe svoju nepovoljnu situaciju, druga će uporno očekivati pomoć od svoje najbliže rodbine, a treća će svoju pomoć ispoljiti obraćanjem Centru za socijalni rad.

Što je neprihvaćenost samohrane majke od strane svoje rodbine, radne ili susjedske sredine izraženija, time je slabiji njen osobni identitet i veća potreba za zaštitom od strane stručnih socijalnih službi. Razvedene samohrane majke se najviše obraćaju Centru u pogledu savjetovanja, dok se udovice obraćaju vezano za ostvarivanje prava na dječiji doplatak.

Slučaj samohrane majke koja je rodila vanbračno dijete, a nema zaposlenje i stan, ne prihvaćaju je roditelji, a ne zna pouzdano ko je otac djeteta, su neki od problema s kojima se majke suočavaju, te su u takvoj situaciji nepohodne raznovrsne aktivnosti od strane socijalnog radnika kao i drugih stručnjaka u Centru za socijalni rad.

Korisno je, da se samohrana majka usmjeri u toku razgovora sa socijalnim radnikom; da iznese prijedloge u odnosu na rješavanje svoga problema kako bi se na taj način smanjio otpor prilikom realizovanja dogovorenih stručnih aktivnosti, a da socijalni radnik s druge strane analizira situaciju konkretnog slučaja te da zajedno sa majkom planira moguće pristupe pri rješavanju postojećeg problema.

Grafikon 16. Obraćanje Centru za socijalni rad u pogledu savjetovanja i slično

Možemo vidjeti da se razvedene i vanbračne samohrane majke najviše obraćaju Centru za socijalni rad u pogledu savjetovanja i slično.

Tabela 17. Podrška društva i institucija

		VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno
Ponuđeni odgovori	Da	Razvedene				Udovice				Vanbračne				59
		10	8	8	9	7	7	5	6	8	3	4	1	
	Ne	3	7	10	7	7	5	6	8	3	4	1		61

Na pitanje, da li samohrane majke smatraju da nemaju dovoljnu podršku društva i institucija, sa da ukupno je odgovorilo pedeset devet (59), a sa ne šezdeset jedna (61).

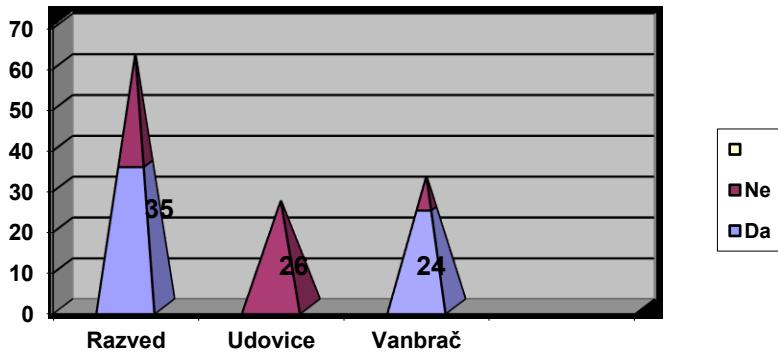
Mišljenja su podjednako podijeljena.

Prema teorijskim saznanjima, samohrane majke su iznijele da imaju odgovarajuće razumijevanje i podršku uglavnom u nazužem krugu vlastite obitelji i prijatelja te donekle kolega/ca na poslu.

U odnosima sa službama i institucijama društvenog sustava, kao što je Centar za socijalni rad, izraženo nezadovljstvo njihovim uslugama i podrškom, moguće da je dijelom posljedica neodgovarajuće stručnosti i zalaganja istog.

Razlozi neprimanja pomoći od strane Centra se odnose prije svega njihovom opterećenosti brojem korisnika i funkcija, nedostatak supervizije ali i slabe ekipiranosti potrebnim stručnjacima što smanjuje kvalitetu usluga korisnicima. Brojni razlozi neprimanja pomoći od centara su izvan kontrole samih stručnjaka.

Grafikon 17. Podrška društva i institucija

Vidimo da su razvedene i vanbračne samohrane majke odgovorile da imaju dovoljno podršku društva i intitucija, dok su udovice uglavnom nezadovoljne radom institucija, ali uživaju podršku bližnjih i prijatelja.

Tabela 18. Utjecaj finansijske situacije na ostvarivanje dječijih potencijala

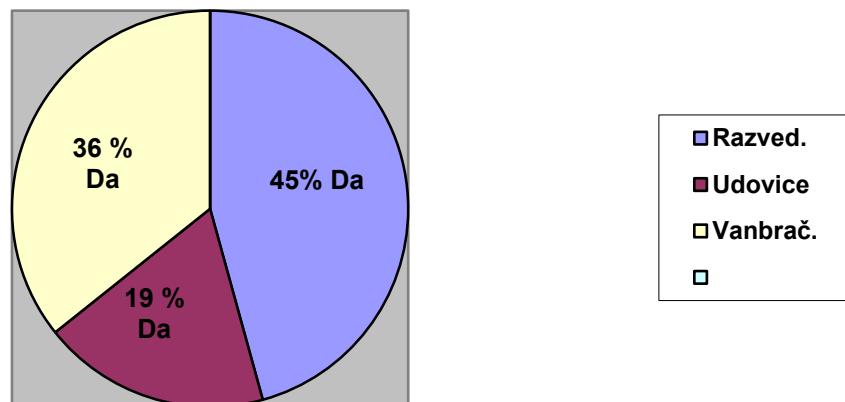
		VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				70
Ponuđeni odgovori	Da	6	7	10	9	3	1	4	5	5	8	6	6	
	Ne	7	8	8	7	4	4	2	3	5	2			50

Na pitanje da li finansijska situacija utječe na ostvarivanje djetetovih potencijala, sa da od razvedenih su odgovorile trideset dvije (32) samohrane majke, od udovica trinaest (13), a od vanbračnih dvadeset pet (25). A sa ne je odgovorilo, od razvedenih trideset (30), udovica trinaest (13), a vanbračnih sedam (7).Ukupno, potvrđeno je odgovorilo sedamdeset (70), a sa ne pedeset (50).

Shodno teorijskim saznanjima, ekonomski položaj kao uzrok nepovoljnog razvoja u jednoroditeljskim obiteljima objašnjava se većom kvalitetom dvoroditeljske obitelji u odgoju djece. U dvoroditeljskoj obitelji se ulaže dvostruko i komplementarno, i novac i vrijeme.

Nepovoljniji razvojni ishodi su kod djece samohranih majki prvenstveno posljedica loših odnosa u obitelji i sukoba roditelja u braku i nakon razvoda braka te nemogućnosti samohrane majke da osigura uvjete (materijalne i nematerijalne) za optimalan razvoj djeteta. Pri tome su kao glavni čimbenici rizika identificirani ekonomski položaj samohranog roditelja, manjkav socijalizacijski kontekst, stres zbog raspada obitelji te majčina psihička dobrobit. Djeca nemaju mogućnost izbora okolnosti u kojima će odrasti, a kvalitetno obiteljsko okruženje u djetinjstvu predstavlja važan prediktor uspješnog socijalnog i emocionalnog razvoja kao i životne uspješnosti svake osobe.

Grafikon 18. Utjecaj finansijske situacije na ostvarivanje dječijih potencijala

Na grafičkom prikazu možemo vidjeti da se sve tri kategorije samohranih majki slažu sa time da finansijska situacija utječe na ostvarivanje djetetovih potencijala; razvedenih 45 %, vanbračnih 36 % i udovica 19 % .

Tabela 19. Zasnivanje novih partnerskih veza

VRSTE SAMOHRANOSTI														
		Razvedene				Udovice				Vanbračne				Ukupno
Ponuđeni odgovori	Da	9	15	12	9	5	3	6	6	8	7	6	6	92
	Ne	4		6	7	2	2		2	2	3			28

Na pitanje da li samohrane majke teže nalaze novog partnera, ukupno su sa da odgovorile devedeset dvije (92) samohrane majke, od toga je od razvedenih odgovorilo četrdeset pet (45); udovica dvadeset (20) i vanbračnih dvadeset sedam (27), a sa ne ukupno je odgovorilo dvadeset osam (28).

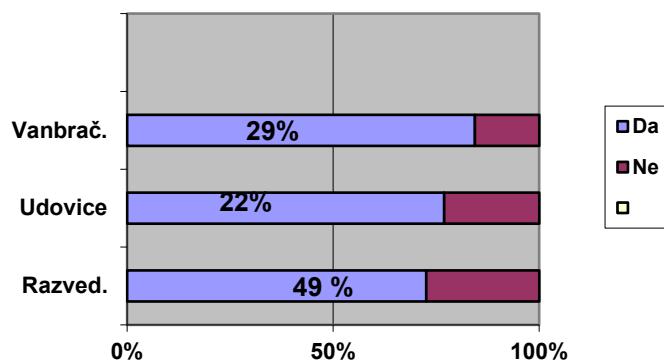
Samohrane majke, koje su bilo zbog razvoda ili smrti bračnog partnera ostale bez bračnog partnera, teže se upuštaju u nove veze. Pritom, ukoliko imaju dijete ili djecu, na novu ljubavnu vezu gledaju kao na „ nemoguću misiju “.

Razlog tome je što one uz sve roditeljske i poslovne obaveze teško pronalaze vrijeme za traženje novog partnera. Također, pred njima je težak zadatak kako objasniti djeci, ali i sebi, da imaju pravo na novi ljubavni život. Uz pronalazak novog partnera vežu se određene prednosti , ali i nedostaci te poteškoće.

Naime, dijete iz jednoroditeljskih obitelji se veže uz roditelja s kojim ostaje nakon razvoda braka ili smrti i najčešće ga smatra jedinim osloncem i utjehom. U situaciji kada se taj roditelj odluči vjenčati ili živjeti s novim partnerom, to kod djeteta može izazvati ogorčenost i zbog toga dijete može pružati otpor prema očuhu.

U konačnici, to opet ima posljedice po samohranoj majci jer ona mora održavati balans između partnera i djece, što nimalo nije lak zadatak.

Grafikon 19. Zasnivanje novih partnerskih veza

U pogledu zansivanja novih partnerskih veza, vidimo da su sve tri kategorije samohranih majki odgovorile da teže nalaže novog partnera, od toga je 49 % razvedenih; 29 % vanbračnih i 22 % udovica .

Tabela 20. Stavovi o pronalaženju posla samohranih majki

		VRSTE SAMOHRANOSTI												Ukupno	
		Razvedene				Udovice				Vanbračne					
Ponuđeni odgovori	Da	7	10	14	9	7	1	6	8	8	10	6	4		
	Ne	6	5	4	7	4				2			2	30	

Na pitanje da li samohrane majke teže nalaze posao, ukupno je sa da odgovorilo devedeset (90) samohranih majki, od toga je razvedenih četrdeset (40); udovica dvadeset dvije (22), a vanbračnih dvadeset osam (28). A sa ne je odgovorilo ukupno trideset (30), a od toga su dvadeset dvije (22) razvedene, četiri (4) udovice i četiri (4) vanbračne samohrane majke.

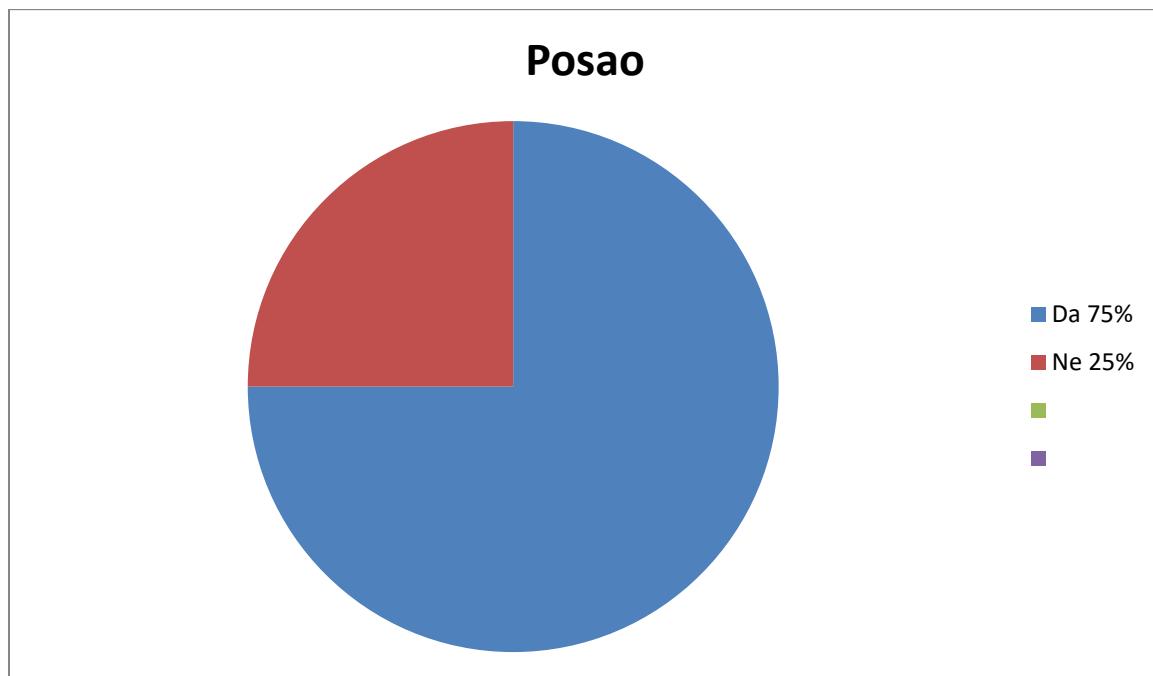
Veliki je problem zapošljavanje samohranih roditelja. Problem samohranih roditelja koji je u direktnoj vezi sa problemom nezaposlenosti jeste i upis djece u vrtiće.

Samohrane majke koje nemaju stalna primanja, odnosno nisu zaposlene, nemaju pravo i ne mogu da upišu dijete u vrtić. To povlači za sobom problem samohranog roditelja u pronalasku posla jer on nema gdje da ostavi dijete da bi išao na razgovor za posao.

Samohrane majke imaju otežan pristup tržištu rada, a kao razlog za to često se navodi poteškoća u usklađivanju privatnog i poslovnog života.

S druge strane, zaposlene samohrane majke imaju male plate i češće rade na ugovorima o privremenim i povremenim poslovima.

Grafikon 20. Stavovi o pronalasku posla samohranih majki

Glede pronalaska zaposlenja, **75%** samohranih majki je odgovorilo da teško pronalazi posao, a njih **25%** da ne.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Jednoroditeljstvo, kao oblik obiteljske organizacije postavlja brojne zahtjeve na svoje članove (roditelje i djecu) kao i izazove pred stručnjake koji se obiteljima bave.

Poznavanje specifičnosti potreba i problema jednoroditeljskih obitelji u samoj je osnovi oblikovanja adekvatne, a time i efikasne pomoći. Pritom značajnu ulogu prije svega ima njihovo priznavanje, prepoznavanje te razumijevanje njihovih snaga.

Prepoznavanjem snaga jednoroditeljskih obitelji više ćemo pomoći ovim obiteljima nego da ih uspoređujemo sa idealom tradicionalne obitelji, jer se pokazalo da potencijal leži u unutrašnjoj dinamici, procesima i odnosima unutar obitelji, a ne u njenoj strukturi.

Razlozi nastanka jednoroditeljskih obitelji prikazani u ovom istraživanju su različiti, ali su svi stresni za pojedince koji ih prolaze.

Prema rezultatima istraživanja, u Kantonu Središnja Bosna najviše je razvedenih samohranih roditelja 52% , zatim vanbračnih 27% i udovica 22 % .

Nisu svi ispitanici jednakomjerno ugroženi u zadovoljavanju svojih potreba ili ostvarivanju svojih prava.

U pogledu finansijskog statusa, razvedene samohrane majke i udovice imaju dovoljno prihoda, dok su vanbračne u nešto težoj situaciji i jedva da imaju dovoljno sredstava da pokriju svoje rashode te stoga uveliko materijalno ovise od strane rodbine i prijatelja .
Sve tri kategorije samohranosti imaju podršku obitelji i sredine u kojoj žive .

Većina je ispitanika istaknula nezadovoljstvo radom Centra za socijalni rad. Ove institucije treba upoznati sa potrebama jednoroditeljskih obitelji te biti u funkciji boljeg informiranja i pružanja podrške ovim ranjivim obiteljima.

Centar za socijalni rad je institucija koja je najneposrednije uključena u cjelokupni proces nastajanja jednoroditeljskih obitelji.

Njegovim se djelovanjem omogućava ostvarivanje velikog broja prava iz sustava socijalne zaštite (jednokratna ili redovna finansijska naknada, pomoć u hrani, besplatna pravna pomoć, psihološka pomoć, savjetovanje, privremeno uzdržavanje ako se ne primi alimentacija i drugo).

Roditelji iz jednoroditeljskih obitelji najčešće imaju pomoć u brizi i odgoju djece od vlastite obitelji. Faktori koji mogu pozitivno utjecati na dobrobit djece u jednoroditeljskim obiteljima su svakako finansijski resursi obitelji, mentalno zdravlje roditelja, kvaliteta roditeljstva koju roditelj pruža svojim potomcima.

Ova populacija se susreće i sa određenom diskriminacijom i nerazumijevanjem okoline ali je društvena okolina i podržavajuća prema jednom dijelu jednoroditeljskih obitelji.

Obitelji samohranih majki nastale rađanjem van braka su najdiverzifikovane u poređenju sa ostala dva tipa jednoroditeljskih obitelji – razvedenih samohranih majki i udovica.

Treba imati u vidu da se većina vanbračnih rađanja dešava u okviru zajednica partnera koji kohabitiraju, a tek jedan dio je vezan za same majke i sljedstveno jednoroditeljske obitelji.

Stoga je neophodno ovoj populaciji posvetiti najviše pozornosti što u pogledu riješavanja socioekonomskog statusa time i pružanja bolje i kvalitetnije socijalne i psihosocijalne pomoći, imajući u vidu da razvedene samohrane majke i udovice uglavnom imaju zaposlenje, dostatna primanja te podršku i razumijevanje okoline.

Shodno navedenom, možemo kontaktovati slijedeće :

Generalna hipoteza stilizirana: „ Socijalni status jednoroditeljskih obitelji i problemi sa kojima su suočene, u direktnoj je vezi sa uzrocima koji dovode do pojave jednoroditeljskih obitelji “ je potvrđena.

Uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji (smrt, razvod i izvanbračno rođenje) uvod su u čitav niz razlika i specifičnosti svake od njih, jer oblikuju stil života, kao i probleme s kojima se susreću u svakodnevnom životu.

Pritom, značajno je istaknuti i ugled koji obitelj uživa u svojoj sredini. Naime istraživanja su pokazala da je odgovor i odnos društva prema jednoroditeljskim obiteljima različit ovisno o tome jesu li nastale razvodom, smrću ili izvanbračnim rođenjem.

Druga hipoteza koja glasi, uzroci jednoroditeljstva kao što su smrt bračnog ili vanbračnog partnera i razvod braka se bitno drugačije reflektiraju na socijalni status nastale jednoroditeljske obitelji je potvrđena.

Treća hipoteza, izvanbračno rođenje kao uzrok jednoroditeljstva, na području Kantona Središnja Bosna nailazu na najmanju podršku nadležnih institucija, je potvrđena.

Četvrta hipoteza, svjesni izbor samohranog roditeljstva je sve učestaliji i ima najveći rizik od disfunkcije, nije potvrđena.

Peta hipoteza, najučestaliji vidovi jednoroditeljstva su: razvod braka i svjesni izbor samohranog roditeljstva, je djelomično potvrđena.

Šesta hipoteza, u jednoroditeljskim obiteljima uglavnom majke vode kućanstvo, je potvrđena.U većini jednoroditeljskih obitelji majke vode brigu oko kućanstva i brinu o djeci te time teret finansijske, emocionalne i svake druge naravi pada na leđa jednog roditelja.

Sedma hipoteza, koja glasi: jednoroditeljske obitelji su posebno ranjive i od svih alternativnih obitelji imaju najveći rizik od disfunkcije; ekonomski napor, opterećenost ulogama, nedostatak podrške partnera, je također potvrđena.

Osma hipoteza: Specifičan problem za jednoroditeljske obitelji predstavlja i činjenica da se o ženama (samohranim majkama) i govori s obzirom na njihovu brojnost, ali samohrani očevi predstavljaju društvenu grupu koja je do sada bila zanemarena i prešućivana, je potvrđena

Deveta hipoteza: Samohrani roditelji su suočeni s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile u izvanbračnoj zajednici, je potvrđena. Činjenica je da su ove dvije kategorije samohranosti češće izložene osuđivanju, podcjenjivanju i odbijanju da im se pruži podrška. Shodno teorijskim saznanjima, najpovoljniji su stavovi prema udovičkim obiteljima, dok su prema razvedenim i vanbračnim najnegativniji.

Predrasude prema samohranim roditeljima, pogotovo ženi, dovode do stigmatizacije djece. Zbog toga se članovi jednoroditeljskih obitelji osjećaju marginilizovano u društvu. Stoga je važno smanjiti stigmatizaciju jednoroditeljske obitelji unutar društva jer nerazumijevanje okoline ne utječe samo na ponašanje drugih osoba u društvu prema pripadnicima jednoroditeljskih obitelji nego i na sposobnost roditelja da se suočavaju sa svakodnevnim izazovima samohranog roditeljstva kao i na osobni doživljaj samohranog roditeljstva.

Na kraju, temeljem analize prikupljenih pokazatelja iz ove oblasti jasno je da neprepoznavanje samohranih roditelja u sistemu obiteljske i socijalne zaštite zaista doprinosi brojnim problemima među kojima su nedostatak novca i neplaćanje alimentacije za dijete od drugog roditelja, samo jedan mali dio svih drugih nedaća sa kojima su samohrani roditelji u Kantonu Središnja Bosna danas suočeni.

5. SMJERNICE ZA BUDUĆE DJELOVANJE

Problemi jednoroditeljskih obitelji koje prvenstveno treba rješavati su egzistencijalni problemi (finansijski, stambeni, socijalni, nezaposlenost, alimentacija potom problem odgoja i obrazovanja djeteta i predrasuda okoline).

Zakonom je potrebno definirati pojam jednoroditeljske obitelji. Obiteljski zakon FBiH i Obiteljski zakon BD ne prepoznaju termin samohrani roditelj niti termin jednoroditeljska obitelj, što onemogućava njihovo prepoznavanje kao zasebne socijalne grupe, koja bi imala određene privilegije, povlastice i pomoći od strane države, te je stoga potrebno zakonom definirati pojam jednoroditeljske obitelji, samim time i prava ovih obitelji.

Jedino Porodični zakon RS sadrži užu definiciju pojma samohrani roditelj i normira da se samohranim roditeljem smatra roditelj koji samostalno vrši roditeljsko pravo nad djetetom čiji je drugi roditelj umro ili je nepoznat.(čl.79 st.3 PZRS).³¹

Nužno je formirati mrežu institucija, iako se ne oslanjaju na institucije, jednoroditeljske obitelji smatraju da upravo državne institucije i ustanove trebaju doprinijeti boljem statusu ove populacije, kroz pomoć u rješavanju stambenog statusa, zapošljavanja, ostvarivanja prava na alimentaciju i socijalnu pomoć.

Potrebno je organizirati i supervizije za stručnjake kako bi se pravovremeno ukazalo na nepravilnosti i propuste u stručnom radu pojedinih službi i organizacija, koji su možda jedan od uzroka zbog čega se jednoroditeljske obitelji ne oslanjaju na institucionalnu podršku.

Potrebno je pokrenuti i financirati programe za pružanje psihosocijalnih usluga jednoroditeljskim obiteljima, posebno neposredno nakon razvoda braka ili nakon gubitka partnera.

Neki od aspekata koje bi trebalo obuhvatiti jesu; jačanje samopouzdanja majke/oca i djeteta, osvještavanje osobnih potreba roditelja koje su zanemarene, rad na izgradnji kapaciteta za traženje i prihvatanje socijalne podrške, organiziranje grupa samopomoći,dijeljenja iskustava radi smanjenja osjećaja izoliranosti, ojačavanje samohranih roditelja za pružanje pomoći i podrške drugim roditeljima koji se nalaze u sličnoj situaciji.

Pored navedenog nepohodno bi bilo u kontekstu relevantnih propisa (obiteljsko zakonodavstvo i zakonodavstvo u oblasti socijalne zaštite) definirati pojam samohranog roditelja, sistemski uesti evidenciju samohranih roditelja, prepoznati samohrane roditelje kao korisnike svih usluga socijalne zaštite, uspostaviti bolju suradnju između vladinih i nevladinih organizacija koje se bave problemima samohranih roditelja.

---

³¹Porodični zakon Republike Srpske, " Sl-glasnik Republike Srpske ", br.65/14.

6. POPIS TABELA I GRAFIKONA

Tabela uzroci jednoroditeljstva	45
Grafikon uzroci jednoroditeljstva	46
Tabela 1. Samohrani roditelji su više zaštitnički orijentirani prema djeci u poređenju sa odnosom roditelja prema djeci u potpunim obiteljima	47
Grafikon 1. Samohrani roditelji su više zaštitnički orijentirani prema djeci u poređenju sa odnosom roditelja prema djeci u potpunim obiteljima	49
Tabela 2. Potreba o informiranosti drugih osoba iz djetetovog okruženja da živi sa jednim roditeljem	50
Grafikon 2. Potreba o informiranosti drugih osoba iz djetetovog okruženja da živi sa jednim roditeljem	51
Tabela 3. Stavovi ispitanika o uspješnosti djece iz jednoroditeljskih obitelji u usporedbi sa uspješnosti djece iz cjelovitih obitelji	53
Grafikon 3.	54
Tabela 4. Emocionalna stabilnost djece	55
Grafikon 4.	56
Tabela 5. Stavovi o tome da li je život sa oba roditelja potreban da bi djeca izrasla u zdrave ljude	57
Grafikon 5.	58
Tabela 6. Stavovi o tome brinu li samohrani očevi jednako dobro kao samohrane majke	59
Grafikon 6.	60
Tabela 7. Prihodi samohranih majki	61
Grafikon 7.	62
Tabela 8. Obrazovni nivo roditelja prema tipu obitelji	63
Grafikon 8.	64
Tabela 9, Radni status samohranih majki	65
Grafikon 9.	66
Tabela 10. Režijski troškovi	66
Grafikon 10.	67
Tabela 11. Posuđivanje novca od prijatelja ili rodbine	68
Grafikon 11.	69
Tabela 12. Pomoć i podrška obitelji i prijatelja	69
Grafikon 12.	70

Tabela 13. Usklađenost privatnih sa poslovnim obavezama	71
Grafikon 13.	71
Tabela 14. Problemi i diskriminacija samohranih majki	72
Grafikon 14.	73
Tabela 15. Alimentacija ili neki drugi vid finansijske pomoći	73
Grafikon 15.	74
Tabela 16. Obraćanje Centru za socijalni rad u pogledu savjetovanja i slično	75
Grafikon 16.	76
Tabela 17. Podrška društva i institucija	76
Grafikon 17.	77
Tabela 18. Utjecaj finansijske situacije na ostvarivanje dječijih potencijala ...	77
Grafikon 18.	78
Tabela 19. Zasnivanje novih partnerskih veza	79
Grafikon 19.	80
Tabela 20. Stavovi o pronalaženju posla samohranih majki	80
Grafikon 20.	81

7. LITERATURA

7.1. Knjige

- 1.Bašić, S., Miković, M. (2012.). Rodne (ne) jednakosti na tržištu rada u BiH- Ženska strana priče. Udruženje Žene ženama, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Sarajevo.
- 2.Bosanac, M.(1967.). Vanbračna porodica,EDOK, Zagreb.
3. Milanović, M. (1980.). Društvena zaštita samohranih majki u Centru za socijalni rad. Viša škola za socijalne radnike, Beograd.
4. Mladenović, M.(1973.).Društvena zaštita porodice i dece. Rad, Beograd.
5. Segalen, M. (2009.).Sociologija porodice, Clio, Beograd.
6. Selhanović, S. (2012), Savremeni mediji i djeca: u jednoroditeljskim porodicama, Futur art, Sarajevo.

7.2. Publikacije i časopisi

1. Brajša – Žganec, A., Hanzec , I. (2015 .). Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cijelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. Klinička psihologija, 8, 2, 139-150. Zagreb.
2. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006.). Psihologija braka i obitelji. Golden Marketing-Tehnička knjiga , Zagreb, str.577.
3. Gasser, R.D., & Taylor, C.M.(1976.). Role adjusment of single parent Fathers with dependent children. The Family Coordinator, 25(4), 307-401.
4. Keresteš, G. (2001.). Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki. Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja , 903-925 . Zagreb.
5. Miljević-Riđički, R., Pavin Ivanec, T. (2008.). Životna prilagođenost majki u različitim tipovima jednoroditeljskih majčinskih obitelji te kognitivna uspješnost njihove djece. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja , 17,3, 553-571. Zagreb.
6. Miljević-Riđički, R. (2015.). Životna prilagođenost majki i kognitivna uspješnost njihove djece. (Life –Adjusment of Mother in Different Types of Single-Mother Families and Cognitive Outcomes of their Children). Jastrebarsko: Naklada Slap, 127, Zagreb.
7. Mrnjavac, A. (2014). Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. Pregledni članak. Zagreb.

8. Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z., Josipović , V. (2003.). Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline. Državni zavod za zaštitu materinstva , obitelji i mladeži. Zagreb.
9. Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z. (2005.). Neformalna i formalna podrška jendoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. Revija za socijalnu politiku, Zagreb, 3,18, 1-21.
10. Pećnik, N., Raboteg-Šarić, Z . (2010.). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. Revija za socijalnu politiku, 7,9,17, 5-25. Zagreb.

7.3. Normativni akti

1. Obiteljski zakon Federacije BiH,» Sl.novine FBiH« br.31/14.
2. Porodični zakon Republike Srpske, » Sl.glasnik Republike Srpske « br.65/14.
3. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom »Sl.novine FBiH«br.45/16.
4. Zakon o hraniteljstvu Federacije BiH » Sl.novine FBiH « br.19/17.

7.4. Internetski izvor

- 1.www.zir.risk.hr/isladora/object/ufzg:342/preview (Preuzeto, 18.9.2018.godine).

8. BIOGRAFIJA

Ime i prezime : Mateja Križanac
Adresa : Ulica Kralja Petra Krešimira IV
Mjesto: 72 250 Vitez
E-mail: Kmateja00@gmail.com

Obrazovanje:

- 2015.godine upisan Master studij Fakulteta političkih nauka , odsjek: Socijalni rad
- 2010-2018. godine – Fakultet političkih nauka , Socijalni rad
- 2006-2010. godine – S.Š.VITEZ – Ekonomija i trgovina "A" , ekonomist

Radno iskustvo:

- Dvije prakse u sklopu nastavnog programa , od čega dva tjedna u Centru za socijalni rad Vitez i tri tjedna u OAZA-Udruženje za podršku osobama sa intelektualnim teškoćama na području Kantona Sarajevo.

Sposobnosti i znanja :

- Poznavanje rada na računaru (Microsoft Office Word, MOPPP, Internet ,
- Strani jezik : Engleski (čitanje, pisanje, komunikacija),
- Sposobnost za rad u timu,
- Komunikativnost, odgovornost, prilagodljivost,
- Brzo učenje i snalaženje u novim situacijama .

10. IZJAVA O PLAGIJARIZMU

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom , te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka .

Mjesto/datum _____

Potpis _____